

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

İBN EBÛ DÂVUD'UN HAYATI, ESERLERİ
VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Halil İNALĞAÇ

Danışman
Doç. Dr. Kadir PAKSOY

ŞANLIURFA – 2015

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı 135202004 numaralı Halil İNALĞAÇ'ın hazırladığı "İbn Ebu Davud'un Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri" konulu tezli yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 12/06/2015 tarihinde, saat 15.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

12/06/2015

(Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Doç. Dr. Kadir PAKSOY

Üye
Doç. Recep TUZCU

Üye
Doç. Dr. Celil ABUZAR

Bu tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

8.8.2015

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü ✓

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılarının, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalına bağlı Hadis Bilim Dalı 135202004 no'lu Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum "İBN EBÛ DÂVUD'UN HAYATI, ESERLERİ VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ" konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin bu tezde yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, bu tezin ve diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

(02 / 07 / 2015)

Halil İNALĞAÇ

İLETİŞİM ADRESİ:

İpekyolu mah. 2335 sk. Beyka sitesi A-blok no 41 Haliliye/ ŞANLIURFA

Telefon: (0507) 126 58 77

e-mail : halilinalgac@hotmail.com

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla... Allah'a hamd, Rasulüne salât ve selam, sahabe ve onları ihsan üzere takip eden nesillere selam olsun.

Dinin Kur'an'dan sonra ikinci kaynağını teşkil eden hadisler, İslâm âlimlerinin fevkalade gayretleriyle sahabe döneminden itibaren sadırlarda ve satırlarda muhafaza edilmek suretiyle günümüze kadar intikal etmiştir. Hadis ilminin geçirdiği devreleri bilmek ve bu ilme dair yazılmış eserleri tanımak için muhaddislerin hayatlarının araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İslâm kültürünün bir nevi temellerini oluşturan bu şahsiyetlerin incelenmesi ve eserlerinin ortaya konulması, bu kültürün zenginliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Hadis çalışmaları, hıfz, kitabet, tedvîn, tasnif ve tehzîb gibi çeşitli devreler geçirmiştir. Bu devrelerde adından sıklıkla söz edilen muhaddislerden birisi de İbn Ebû Dâvud'dur. Onun yaşadığı III. asır ise, tasnifte Altın Çağ olarak bilinen Kütüb-i Sitte gibi meşhur altı hadis mecmuasının tedvin edildiği "Kütüb-i Sitte Çağı" olarak da adlandırılan dönemdir.

Tedvin döneminin meşhur şahsiyetlerinden ve Kütüb-i Sitte imamlarından Ebû Dâvud'un oğlu olan İbn Ebû Dâvud, babası gibi hadis ilminde mümtaz hale gelmiştir. O, İslâm âleminin temel birçok ilim sahasında parlak dönemin yaşandığı h. III. asırda yetişmiş seçkin simalardandır. Telif ettiği eserleriyle özellikle hadis ilimleri başta olmak üzere tefsir, kıraat ve kelam ilminde faydalı olmuştur. Sonraki dönemlere kaynak olabilecek eserler bırakmıştır. Yaşadığı dönemden günümüze kadar İslam âlimleri, onun eserlerine müracaat etmişlerdir.

Araştırabildiğimiz kadarıyla İbn Ebû Dâvud hakkında yapılmış detaylı bir çalışma mevcut değildir. Onun günümüze ulaşmış olan eserlerini neşre hazırlayan araştırmacıların temas ettikleri bilgilerin yanı sıra, bazı ansiklopedi maddelerinde müellifimiz ve eserleri hakkında yüzeysel bilgiler verilmektedir. İbn Ebû Dâvud hakkında Türkiye'de müstakil ve geniş bir çalışmanın bulunmayışı, bizi bu konu

üzerinde yoğunlaşmaya sevk etmiştir. Bu eksikliği gidermek maksadıyla çalışmamızı müellifimizin hayatı, eserleri, ilmî şahsiyeti ve hadisçiliği üzerine yoğunlaştırdık.

Çalışmamız; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş'te İbn Ebû Dâvud'un hayatını inceledik. Soyu, ailesi, yetişmesi, tahsil hayatı, vefatı, hocaları ve talebeleri hakkında bilgi verdik. Yaşadığı dönemi ve muhiti ele alarak müellifimizin yetişmesinde etkili olan âmilleri kaydettik.

Birinci Bölüm'de onun iştiğal ettiği ilimleri, rivayet ilimlerindeki yerini inceledik. Hakkında âlimlerin kullandığı övgü ifadelerini kaydettik. Ulaştığımız ve ulaşamadığımız eserlerini tanıtarak ilmî şahsiyeti üzerinde genişçe durduk.

İkinci Bölüm'de; İbn Ebû Dâvud'un hadisçiliğini tahlil ettik. Hadis ilmindeki yeri ve tabakası hakkında bilgi verdik. Teferrüd ettiği hadislerle sıhhat derecelerini değerlendirmeye tabi tuttuk. Onun, hadislerin senedleriyle ilgili yaptığı cerh ve ta'dil değerlendirmelerini, hadis metnine yönelik tetkiklerini, hadisleri açıklama yöntemlerini inceledik. Ayrıca rical kitaplarında kendisi hakkında yapılan cerh ve ta'dil değerlendirmeleri ile hakkında söylenen söz ve yöneltilen tenkitleri tahlil ettik.

Sonuç'ta ise konuyla ilgili elde ettiğimiz bulgu ve neticeleri kaydettik.

Hadis ilmi alanında yaptığımız bu tez çalışması esnasında bize yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Kadir PAKSOY'a ve ilimlerinden istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN ve Doç. Dr. Abdullah YILDIZ'a teşekkür ederim. Çalışmak bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

Mayıs – 2015

Halil İNALĞAÇ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	1
KISALTMALAR	4
ÖZET.....	5
GİRİŞ	7

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN EBÛ DÂVUD'UN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. Adı, Künyesi, Nesebi ve Lakabı	8
1.2. Doğumu ve Yetiştirilmesi	9
1.3. Yaşadığı Dönem ve Muhite Kısaca Bakış.....	10
1.4. İlim Tahsiline Başlaması.....	12
1.5. Yaptığı İlim Yolculukları –Rihleler-.....	13
1.6. Hadis Öğrenmeye Başlaması.....	15
1.7. İştigal Ettiği İlimler	18
1.8. Rivâyet İlimlerindeki Yeri.....	20
1.9. Hocaları ve Talebeleri	22
1.10. Hakkında Kullanılan İlmî Unvanlar ve Âlimlerin Övgüleri	28
1.11. Eserleri	31
1.11.1. Hadis Alanındaki Eserleri.....	31
1.11.1.1. <i>Kitâbu'l-Ba's ve'n-nuşûr</i>	31
1.11.1.2. <i>es-Sünen</i>	32
1.11.1.3. <i>Kitâbu't-Tuhûr</i>	33

1.11.1.4. <i>el-Müsned fi'l-hadîs</i>	33
1.11.1.5. <i>Müsnedü'l-Ensâr</i>	33
1.11.1.6. <i>Müsnedü Âişe</i>	33
1.11.1.7. <i>el-Mesâbîh fi'l-hadîs</i>	34
1.11.1.8. <i>Kitâbu Ma'rifetu's-sahâbe</i>	34
1.11.2. Tefsîr ve Kur'an İlimleri Alanındaki Eserleri	34
1.11.2.1. <i>Kitabu't-Tefsîr</i>	34
1.11.2.2. <i>Şer'iyetu't-tefsîr</i>	35
1.11.2.3. <i>Kitabu'n-Nâsîh ve'l-mensûh</i>	35
1.11.2.4. <i>Fedâilu'l-Kur'ân</i>	36
1.11.2.5. <i>Nazmu'l-Kur'ân</i>	36
1.11.2.6. <i>Kitâbu'l-Kırâat</i>	36
1.11.2.7. <i>Kitâbu'l-Mesâhîf</i>	36
1.11.3. Akâid İle Alakalı Eserleri	40
1.11.3.1. <i>Manzûme fi'l-Akîde</i>	40
1.6. Vefâtı	40

İKİNCİ BÖLÜM

İBN EBÛ DÂVÛD'UN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

2.1. Hadisçilik Yönü	42
2.2. İbn Ebû Dâvud'un Tabakası	44
2.2.1. İbn Ebû Dâvud'un Âlî İsnad Sahibi Olması	45
2.3. Babasından ve Amcasından Yaptığı Rivayetler	50
2.4. İbn Ebû Dâvud'un Teferrüd Ettiği Hadisler ve Sıhhat Dereceleri	54
2.5. İbn Ebû Dâvud'un Senedle İlgili Değerlendirmeleri	59
2.5.1. Senette İhtisar Yapması	59

2.5.2. Senetteki Raviyi Açıklaması.....	60
2.6. İbn Ebû Dâvud'un Sened Tenkidi Yapması	65
2.6.1. Senette ki Zayıf Ravilere Dikkat Çekmesi	67
2.6.2. Senetteki İlleti Beyan Etmesi.....	68
2.7. Hadis Metnine Yönelik Değerlendirmeler Yapması	69
2.7.1. Hadisteki Garip Lafızları Açıklaması.....	71
2.7.2. Hadisle Alakalı Fıkhi Görüş Belirtmesi	74
2.8. İbn Ebû Dâvud'un Kullanmış olduğu Rivayet Lafızları	74
2.9. Rical Kitaplarında Kendisi Hakkında Yapılan Cerh ve Ta'dil Değerlendirmeleri.....	77
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	85

KISALTMALAR

- a.mlf : Aynı müellif
b. : İbn
bkz. : Bakınız
c.c. : Celle Celâluhu
çev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
GAL : Geschichte der Arabischen Litteratur
h. : Hicrî tarih
Hz. : Hazreti
Haz. : Hazırlayan
md. : Madde
nr. : Numara
nşr. : Neşreden, neşre hazırlayan
ö. : Ölüm tarihi
r.a. : Radıyallâhu anh
r.h : Rahmetullahi aleyh
s. : Sayfa, sayfalar
s.a.s. : Sallallâhu aleyhi ve selem
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Thk. : Tahkik eden
tlk. : Ta'lik yapan
Ty. : Tarih yok
vb. : Ve benzeri, ve başkaları
vd. : Ve devamı ve diğerleri
y.y. : Basım yeri yok
Yay. : Yayınevi, yayınları, yayıncılık

İBN EBÛ DÂVUD'UN HAYATI, ESERLERİ VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ

ÖZET

Bu çalışma, III/IX. asrın meşhur hadis âlimlerinden İbn Ebû Dâvud'un hayatı ve hadis ilmindeki yerini ele almaktadır. Bu şahsın eserlerinin incelenerek tanıtılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, İbn Ebû Dâvud'un rivayet ilimlerinde önemli orijinal eserler telif ettiğini göstermiştir. İslam inanç esaslarını manzum bir tarz ile ele aldığı, hiçbir hadis kitabında yer almayan rivayetleri günümüze intikal ettirdiği tespit edilmiştir. Kıraat ıstılahlarına ve kıraat usûlüne yeni izahlar getirdiği, Kur'ân mushafları arasındaki farklılığı ele aldığı, kur'ân'da lahn konusunu incelediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbn Ebû Dâvud, Hadis, Muhaddis, Ravi, Rivâyet.

THE LIFE AND WORKS OF IBN ABU DAWUD AND HIS PLACE IN THE SCIENCE OF HADITH

ABSTRACT

This research examines the life, works and place of Ibn Abu Dawud in the science of hadith, which is one of the eminent hadith scholars of the III/IX. century. It aims to introduce his works.

This research has revealed that he wrote original books on the science of narration and that he composed tenets of Islam in poetic style and transmitted hadiths that could not be found in any other hadith books. It has further indicated that he provided new explanations to the terminology and methodology of qira'at (reciting of Quran), dealt with the differences between Mushafs (Written Qur'an), and analyzed the issue of 'lahn (mispronunciation)' in the Qur'an.

Key Words: Ibn Abu Dawud, Hadith, Scholar of Hadith, Narrator, Narration.

GİRİŞ

Hadislerin doğru bir şekilde muhafaza edilip gelecek nesillere aktarılması için bu hadisleri bize aktaran muhaddislerin hayatlarının dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekir. Bu nedenle hadis âlimlerinin hayatlarını ve eserlerini incelemek, yaşadıkları asrın ilim anlayışlarını ve hadis için yapılan çalışmalarını öğrenmek ve aynı zamanda bu muhaddislerin hayatlarını araştırıp eserlerini incelenmek, İslam kültürünün zenginliğini göstermesi açısından da önem arz etmektedir.

İslam dünyasında ilmin bel kemiği ve ilme yön vermiş olan, muhaddislerden Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin ve özellikle oğlu İbn Ebû Dâvud'un, önemli bir rolü olduğu açık bir gerçektir.

Bu çalışmamızın temel amacı, hicri III. asırda Sicistân, Bağdâd, Irâk, Neysâbûr vb. şehirlerde yaşamış ve kendi döneminin ender âlimlerinden ve sonraki dönemlerde de seçkin bir yere sahip olan bu mümtaz muhaddis İbn Ebû Dâvud'u tanıtmak, onun hadis ilmindeki yerini belirlemek ve hadis ilmine hizmetlerini ortaya koymaktır. Buradan hareketle İbn Ebû Dâvud'un sahip olduğu ilmi şahsiyetini bir nebze de olsa aydınlatmak, buna paralel olarak da geçmişteki ilim, kültür ve medeniyet mirasını gelecek nesillere aktarmak ve bu çalışmayla ilim ehline daha derli toplu bilgi verme için bu konuyu ele aldık.

Tez konumuz bir biyografi çalışması olduğu için ilk olarak İbn Ebû Dâvud hakkındaki bilgileri özellikle terâcim ve Tabakât kitaplarından tespit etmeye çalıştık. Bunu yaparken genellikle ilk kaynaklara başvurduk. Daha sonra da İbn Ebû Dâvud hakkında bilgi veren eserlerden yararlandık. Dipnotlarda müellif ve eser isimlerini mümkün olduğunca kısalttık. İsimleri mümkün mertebe okunuşlarına uygun şekilde yazmaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN EBÛ DÂVUD'UN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. Adı, Künyesi, Nesebi ve Lakabı

Adı, Abdullah b. Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân el-Ezdî es-Sicistânî'dir.¹

Künyesi Ebû Bekr'dir. Ancak o, daha ziyade babası Ebû Dâvud'a nispetle İbn Ebû Dâvud künyesi ile tanınmıştır.

Nisbesi, el-Ezdî'dir. Ailesi Yemen'in Ezd kabilesine mensup olduğu için el-Ezdî nisbesi ile anılmıştır.² Beldesine nispetle es-Sicistânî denilmiştir. Sicistân bazılarının ileri sürdüğü gibi Sicistâne diye de anılan Basra'nın bir köyü olmayıp İran ile Afganistan arasındaki sınır bölgesidir.³

Lakapları: Alem (Bir kimseyi diğerlerinden ayıran vasıf, bir konuda o konunun sembolü haline gelen)⁴, İmâm (Dinî ilimlerde söz sahibi, büyük âlim)⁵, İmâm İbnü'l-İmâm (İmâm oğlu İmâm)⁶, Bahru'l-İlm (İlimde deniz gibi derin olan)⁷, Evsaki'l-Huffâz (Hadis hafızlarının en sağlamlarından)⁸, Hâfız (Hadis hafızı)⁹, Kudvetu'l-Muhaddisîn (Muhaddislerin iktida ettiği kişi)¹⁰ gibi lakaplarla bilinmektedir.

¹ Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdât*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Garb el-İslâmî, 2002, cilt 11, s. 136; Zehebî, Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Tezkiratu'l-huffâz*, thk. Zekerîya Umeyrât, 1. Baskı, Beyrut, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1998, cilt 2, s. 767.

² Ali Yardım, "İbn Ebû Dâvud", *DİA*, cilt 19, s.429.

³ M. Yaşar Kandemir, "Ebû Dâvud es-Sicistânî", *DİA*, cilt 10, s. 119-121.

⁴ Ebû Ya'lâ el-Halîlî, Halîl b. Abdullah b. Ahmed b. İbrâhîm b. Halîl el-Kazvînî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l-hadis*, thk. Muhammed Saîd Ömer İdrîs, 1. Baskı, Riyâd, Mektebetu'l-İrşâd, 1989, cilt 2, s. 610.

⁵ Ebû Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l-hadis*, cilt 2, s. 610.

⁶ Ebû Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l-hadis*, cilt 2, s. 610.

⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Beşşâr Avvâd, 1. Baskı, Beyrut, Müessesetu'r-risâle, 1996, cilt 13, s. 223.

⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt.13, s. 223.

⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu bağdâd*, cilt 11, s. 136.

¹⁰ Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, cilt 2, s. 767.

1.2. Doğumu ve Yetişmesi

Abdullah b. Süleyman b. Eş'as, (230/846) senesinde Sicistân şehrinde doğdu.¹¹ Kendisi bizzat doğum tarihi hakkında şöyle demiştir: “Ben 230 (846) senesinde doğdum. Küçükken İşhak b. Râhûye'nin cenazesini gördüm ki o, 238 (853) senesinde vefat etmişti. Bu dönemde ben de onun oğlu ile beraber eğitim görmekte idim.”¹²

Sözünü ettiği dönemde İbn Ebû Dâvud sekiz yaşlarında idi. Birçok muhaddisin yetişmiş olduğu Sicistân gibi bereketli ve ilim ile ulamanın çoklukla bulunduğu bir yerde neş'et etmiştir.¹³

Müellifimiz İbn Ebû Dâvud, Sicistân'da doğmuş ise de Nisâbûr'da büyüyüp yetişmiştir. Çünkü kendisi de belirttiği gibi İşhak b. Râhûye'nin cenazesini idrak ettiğini ve o esnada onun oğlu ile beraber eğitim gördüğünü kaydeder. İşhak b. Râhûye ise Nisâbûr'da yaşamakta idi ve burada vefat etmiştir.¹⁴

Babası, Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as b. İşhak es-Sicistanî el-Ezdî (ö. 275/889) Kütüb-i Sitte'nin içindeki Sünen-i Erba'a'dan birisinin müellifidir. Ebû Dâvud, oğlu Abdullah'ın, Nisâbûr'da yetişmesini arzu etmekteydi. Zira Nisâbûr âlimlerin ve muhaddislerin çok olması ile şöhret bulmuştu. Bu sebeplerden dolayı da Nisâbûr adeta Horasân bölgesinin merkezi konumunda idi. Ebû Dâvud, ilk önce oğlu ile beraber Nisâbûr'da ikamet etmiş, belli bir süre hem kendi hem oğlu ilimle iştighal ettikten sonra yine oğlu ile beraber Horasân'a doğru ilim yolculuğuna çıkmışlardır.¹⁵

Buradan anlaşılan o ki, İbn Ebû Dâvud'un ilk eğitim gördüğü yer, Nisâbûr'dur.¹⁶ Fakat kendisinin yerleşip de vefatına kadar yaşadığı belde ise Bağdât'tır. Hatta Bağdât'ta iken ilme olan vukufu anlaşılınca vali kendisine mescitte bir kürsü tahsis etmiştir. O da orada halka nasihatte bulunmuş, ders

¹¹ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s.768.

¹² Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu bağdâd*, cilt 11, s. 137.

¹³ İbn Ebû Dâvud, Abdullah b. Süleyman b. Eş'as b. İşhak b. Beşir b.Şeddâd b. Amr b. İmrân, Ebû Bekr b. Ebû Dâvud el-Ezdî es-Sicistânî, *Müsnedu Âişe*, thk. Abdulğafur Abdülhakk el-Hüseyn, 1. Baskı, Kuveyt, Mektebetu Daru'l-Aksâ, 1985, s. 9 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁴ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 770.

¹⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 213.

¹⁶ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 10 (Muhakkikin mukaddimesi).

halkası kurmuş ve talebe yetiştirmiştir.¹⁷

1.3. Yaşadığı Dönem ve Muhite Kısaca Bakış

İbn Ebû Dâvud. 230/846 ile 316/929 yılları arasında yaşamıştır. Yaşadığı hicri III. asır genellikle tasnifte Altın Çağ olarak bilinir. Kütüb-i Sitte gibi çok meşhur altı hadis mecmuasının tedvin devri olması hasebiyle “Kütüb-i Sitte Çağı” olarak da adlandırılan bu devir, h. 201–301 yıllarını kapsamaktadır. Bu devrin, altın çağ diye tavsifinin, sebepleri vardır. Zira iki yüz senelik ilmî gelişmeler, en yüksek seviyeye bu günlerde ulaşmış ve nispeten istikrarlı bir, idari ve siyasi devre meydana gelmiştir. Hadis ilmi bu devrede çok ciddi bir ilerleme kat etmiştir.

Hadis ve hadise yönelik ilimlerin başlayıp ve gelişmesinde, kelâm ve felsefî ilimler başta olmak üzere pek çok ilim dalının Abbasîler devrinde aldığı seviye, büyük rol oynamıştır. Avrupa'nın en batı noktasında, İspanya'da İslâm'ın alemdarlığını yapan insanların, III. hicrî asır ve sonrasında hadis ilimlerine büyük katkıları olmuş, Endülüs âdeti hadiste müstakil bir ekol kurup İslâm diyarlarına eleman ve eser ihraç etmiştir.¹⁸

Yine bu asır, Yunan Felsefesi'nin Arapça'ya tercüme edilmesi ve İslam memleketleri içinde yayılması faaliyetlerinin yoğun bir şekilde sürdürülmesi ile de meşhurdur. Bu faaliyetlerle beraber İslâmî birçok ilim de bu dönemde teşekkül etmeye başlamış ve bu İslâmî ilimlerle alakalı eserler te'lif edilmiştir. Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) gibi bir hadisçinin büyük çilelere maruz kaldığı mihne dönemi de bu asırdadır. Yunan felsefesine ait tercüme faaliyetleri bu dönemde yapılmakla beraber, İslam âleminde, daha önceki dönemlerde ortaya çıkıp, daha sonraki dönemlerde de ciddi itikadî sorunlara sebep olan, Mu'tezile mezhebi de bu dönemde belli bir ilerleme kat etmiştir. Hicri III. asırdaki bu iki faaliyetin ikisi de, hadise ve muhaddise karşı cephe almış ve saldırmıştır. Bununla birlikte Felsefe ve Mu'tezile kelâmının, hadise ve muhaddislere cephe alan faaliyetlerinin; hadis ve hadis ile alakalı ilimlerin tahsil edilip, telif edilmesinde, olumlu çok ciddi

¹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s.464; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 213; a.mlf., *Mizân'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 1963, cilt 2, s. 436.

¹⁸ Koçkuzu, Ali Osman, *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi*, Dergâh Yay., t.y., s. 295.

tesirleri olmuştur. Muhaddisin İslamî ilimlere gelebilecek, hücum ve saldırılara karşı, daima cevap verebilecek kapasitede bulunmasında, adı geçen fırkalarının büyük rollerini inkâr etmemek gerekir. İlimin yayılmasında büyük emekleri olan; “kütüphane, kitap, kâğıt ve yazı malzemesi” üçlüsünün, bu devrede oldukça iyi imkânlarla sahip olduğunu da bilmekteyiz. Talat Koçyiğit, Kütüb-i Sitte devrinde; tasnife hız veren âmiller olarak, kelâm ilminin doğuşunu, hadisçilerin, muarızlarınca çeşitli yönlerden itham edilmelerini, Kur'an'ın mahlûk olduğu tartışması ile mihne olayının devletten yardım görmesini zikreder.¹⁹

Üçüncü asır, geniş çapta sahabî sözlerinin, Peygamberimizin (s.a.s.) sözlerinden ayrıldığı ve müstakil eserlerin neşredildiği çağ olarak tanınmaktadır. Hadislerin müteaddit tarîklerinin araştırılması, râvilerin kritiği bu devreye rastlar. İlk iki asırda, İslâm kültür malzemesinin tamamını yeni nesillere aktarma gayretiyle, hadis kitaplarına süzgeçten geçirilmeden alınan hadisler; çeşitli kriterlerle taksime tâbi tutulmuş, hadislerin sahih olanı, zayıf olanından bu asırda birbirinden ayrılmıştır.²⁰

Hicrî III. asırdaki kelâm hareketlerini de içine alan çalışmalar hakkında bir genel değerlendirme yapan Talat Koçyiğit, sözlerini şu şekilde sona erdirmekte ve asrın karakteristik vasfını şu ifadeleri ile çizmektedir. “Her ne kadar hiç bir hadis toplayıcısı, kitabında bütün sahih hadisleri toplamayı gaye edinmemiş ise de, vücuda gelen kitaplara güven içinde müracaat etmek imkânı hâsıl olmuştur. Bu bakımdan hicretin üçüncü asrı, sahih hadis kitaplarının vücut bulduğu, müteakip asırlara bu konuda artık yapılması gerekli fazlaca bir işin bırakılmadığı bir devir olarak görülür. Hadis hâfızı büyük imamların çoğunluğu bu asırda yaşamış. Hadislerin isnadlarına, isnadların illetlerine, ricalin cerh ve ta'dil yönünden mertebelerine vâkıf meşhur üstadlar, yine bu asırda yetişmiş ve sahih hadis mecmuaları bu asırda onların eliyle vücûd bulmuştur. Bu asrı takib eden devrelerde her ne kadar bazı müstakil hadis eserlerinin telif edildiği görülürse de, asıl telif faaliyeti, üçüncü asırda ortaya çıkmış olan eserlerdeki hadislerin bir kitap içinde cem'ine yahut isnadların hazfedilmek suretiyle ihtisarına yahut da müstedrek veya müstahraçlerinin yapılmasına hasredilmiştir. Keza müteakip

¹⁹ Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., t.y. s. 218-229.

²⁰ Koçkuzu, Ali Osman, *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi*, s. 295.

asırlarda telif edilen rical tarihi ile ilgili eserlerin bilgi yönünden kaynağı, üçüncü asır müellifleri olduğu gibi, ricalin cerh ve ta'dili hakkında ileri sürülen görüşlerin asıl sahipleri de, yine bu asır imamlarıdır. İşte üçüncü asrın hadis ilmi yönünden bu üstün özellikleri dolayısıyla ki onu “altın çağı” olarak vasıflandırmayı uygun gördük.²¹

Netice olarak İbn Ebû Dâvud, İslâm tarihinde ilmi faaliyetlerin, en canlı bir şekilde yürütüldüğü bir dönemde yaşamıştır. Dâhi derecesindeki İslâm âlimlerinden ilim tahsil etmiş, geniş çaplı yürütülen ilmi faaliyete bizzat şahit olmuş ve kendisi de bu büyük ilmi hazineden istifade etmiş ve bu konuda birçok eser telif ederek, bu noktada üzerine düşen vazifeyi hakkı ile yerine getirmiştir.

1.4. İlim Tahsiline Başlaması

İbn Ebû Dâvud, Kütüb-i Sitte'nin telifinden itibaren, üzerinde defalarca konuşulan ve araştırmalara konu olan ve birçok ilim adamının büyük bir gayretle hayatını araştırdığı ve Kütüb-i Sitte'den birisi olan Sünen adlı kitabın müellifi olan büyük muhaddis, Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as'ın oğludur. İbn Ebû Dâvud babası gibi ilimde derinleşmiş hatta hadiste babasından daha da ilerde olduğu ifade edilmektedir.²² İlim mektebi denebilecek bir seviyede olan bir evde büyüme kendisine nasip olmuştur. Ebû Dâvud, kendisi zamanın dâhilerinden ilim tahsil ettiği için oğlunun da aynı şekilde yetişmesini istemiş ve bu yolda ciddi gayretler sarf etmiştir.²³ Bununla beraber yetişmiş olduğu çevre de kısa sürede yetişmesinde etkili olmuştur. İbn Ebû Dâvud, ilim merkezi ve birçok kültürün bir arada bulunduğu Nisâbûr gibi bir yerde terbiye almış ve yetişmiştir.

Yâkut el-Hamevî (ö.626/1230) Nisâbûr için şöyle diyor: “O, büyük bir şehir olup ciddi bir kıymete sahip, fazilet sahibi şahsiyetlerin ve âlimlerin çokça yetişmiş olduğu bir şehirdir. Ben dolaşmış olduğum bunca şehir içinde onun bir mislini görmedim. Bu öyle bir şehirdir ki, pek çok ilim adamı burada yetişip İslam âlemine buradan yayılmıştır.”²⁴ Yine Nisâbûr hakkında İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233)

²¹ Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, s. 218-229.

²² Fuâd Sezgin, *Tarihu't-türasü'l-arabiyye*, çev. Mahmûd Fehmi Hicâzî, Riyad, 1991, cilt 1, s. 343.

²³ M. Yaşar Kandemir, “Ebû Dâvud es-Sicistânî” md. *DİA* cilt 10, s.121.

²⁴ Yâkut el-Hamevî, Şihabuddîn Ebû Abdullah, *Mu'cemu'l-büldân*, 2. Baskı, Beyrut, Dâru Sâdır, 1995, cilt 5, s. 331-332.

şöyle demektedir: “Nisâbûrî nisbesi ile şöhret bulmuş pek çok şahsiyet vardır. Nitekim Hâkim Ebu Abdullah, Nisâbûrlu âlimlerin tarihçe-i hayatlarını *Târihu Neysâbur*’da sekiz ciltte bir araya getirmiştir.”²⁵

Bir yerde yaşayan âlimlerin tarihçe-i hayatları sekiz ciltte bir araya getiriliyorsa bu demektir ki, orada binlerce âlim bulunmaktadır ve bununla beraber binlerce talebe yetişmiştir. İşte böyle mekânlar, ilmin her an canlı olduğu, ilme rağbetin çok olduğu yerlerdir. Nisâbûr adeta sünnetin yurdu konumuna gelmişti. Ebû Dâvud’un, oğlunun ilk olarak burada yetişmesini istemesi de gayet güzel bir karar olmuştur. Zira ilerde zikredeceğimiz üzere İbn Ebû Dâvud, bu beldede ikamet etmiş ve güzel bir şekilde vaktini değerlendirip ilim tahsil etmiştir.

Netice olarak, Nisâbûr’da tatlı ilmi bir hava ile beraber ilim öğrenmeye teşvik eden büyük sebepler vardı ve bu konuda da her türlü yardım ve destek bulunmaktaydı. Buna binaen insanlar da ilmi, dönemin eğitim yuvaları olan medreselerden, ciddi bir kardeşlik duygusu içinde öğrenmekteydiler. Nitekim İbn Ebû Dâvud, bidayetteki İslami ilimleri öğrenmek için, Nisâbûr’un büyük hadis ve fıkıh imamı İshâk b. Râhûye’nin oğlu ile beraber medreseye gitmekteydi. Ebû Dâvud, oğlu daha küçük yaşta iken âlimlerin ilim meclislerine katılması konusunda çaba sarf etmekteydi.²⁶

1.5. Yaptığı İlim Yolculukları –Rihleler-

Rihle; Arapça رحل fiilinden türemiş olup, lügatlerde yolculuk, seyahat, tur, gezinti, göç gibi anlamlara gelmektedir.²⁷ Istilahta ise; rihle, hadîs öğrenmek, hadîsle ilgili bilgiler elde etmek için yolculuğa çıkmak demektir.²⁸ Geçmişte âlimler ilim yolculuklarına azami önem göstermişlerdir. İbn Ebû Dâvud’un yaşamış olduğu dönem, rihle manasının canlı olduğu bir dönemdir. Geçmişteki ulemanın çoklukla yapmış olduğu bu ilim yolculuklarına bizzat Peygamberimiz (s.a.s.) teşvik etmektedir. İmam Buhârî (ö.256/871) telif etmiş olduğu *الجامع المسند*

²⁵ İbnü’l-Esîr, Ebu’l-Hasan Ali b. Ebu’l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdolvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî İzzuddîn, *el-Lübâb fi tehzîbi’l-ensâb*, Beyrut, Dâru Sâdır, t.y., cilt 3, s.341.

²⁶ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedü Âişe*, s. 11(Muhakkikin mukaddimesi).

²⁷ Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük el-Mu’cem*, İstanbul, Mektep Yay., 2010, s.457.

²⁸ Aydınlı, Abdullah, *Hadîs İstilahları Sözlüğü*, 4. Baskı, İstanbul, İfav Yay.,2011, s. 255.

الصحيح المختصر من سنن رسول الله (صلى الله عليه و سلم) و ايامه adlı eserinde bu konuya dair hadisleri ardı sıra zikretmektedir. Bazen yapılmış olan meşakkatli ilim yolculuklarından örnekler verir. Mesela bunlardan birisi şöyledir: “Sahabeden Câbir b. Abdullah (r.a) (ö.80/700), Abdullah b. Üneys’den bir tek hadîsi almak için bir ay süren bir yolculuk yani rihle yapmıştır.”²⁹

Nitekim İbn Ebû Dâvud da henüz küçük yaşlarda iken ilim yolculuklarına babası ile beraber katılmıştır. Yani Ebû Dâvud kendisi ilim yolculukları yaparken oğlunu da yanına alıyordu. Bu sebeple baba ve oğul birçok hocadan beraber ilim almışlardır.

Bu konuda Ebu’ş-Şeyh (ö. 369/980) şöyle demiştir: “Ebû Bekr Abdullah b. Süleymân b. Eş’as es-Sicistânî uzun zaman önce Isfahân’a geldi. Esid b. Âsım ve Yûnus el-Isfahânî’den ders aldı ve hadis yazdı. Isfahân’a bu gelişi de, babası ile beraber Şam’a ve Mısır’a doğru yaptığı ilim yolculuğudur.”³⁰

Ebû Nuaym (ö.420/1030) da şunları kaydetmiştir: “İbn Ebû Dâvud, çok önceleri Isfahân’a geldi. Ahmed b. Âsım ve daha başka âlimlerden ders alıp hadis yazdı. Daha sonraları 280 (894)’den sonra tekrar Isfbahân’a döndü ve burada hadis dersleri verdi ve daha sonra da hayatının sonlarına doğru Bağdât’a yerleşti.”³¹

Hatîb el-Bağdâdî (ö.463/1071) ise şu bilgileri nakleder: “Ebû Dâvud, oğlu İbn Ebû Dâvud’u yanına alarak Sicistân’a doğru ilim yolculuğu (rihle) yaptı. Aynı zamanda İbn Ebû Dâvud ile beraber doğuyu, batıyı gezdi ve İbn Ebû Dâvud bu mekânlarda bulunan o zamanın mühim âlimlerinden ilim aldı. Nitekim İbn Ebû Dâvud; Horasân, Cibâl, Isfahân, Fâris, Basra, Bağdât, Kûfe, Medîne-i Münevvere, Mekke-i Mükerreme, Şâm, Mısır, Cezîre, Sağûr gibi merkezlerdeki âlimlerden ilim tahsil ettikten sonra Bağdât’a yerleşti.”³² Aynı şekilde bu bilgileri Zehebî

²⁹ Buhârî, İlim 20.

³⁰ Ebû Şeyh el-Ensârî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyân el-Ensârî, *Tabakâtu’l-muhaddisîn*, thk. Abdulğafur Abdulhak Hüseyin el-Belveşi, 2. Baskı, Beyrut, Müessesetu’r-Risâle, 1992, cilt 3, s. 533.

³¹ Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mûsâ b. Mihrân el-Isbahânî, *Târîhu Isbahan ev Ahbâru Isbahân*, thk. Seyyid Kûsrevî Hasen, 1. Baskı, Beyrut, Dâru’l-Kutubu’l-İlmiye 1990, cilt 2, s.27.

³² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, cilt 11, s. 137.

(ö.748/1348) de *Tezkiretu'l-huffâz* 'da nakleder.³³

Hâfız Zehebî, Süleymân b. Eş'as'ın biyografisinde şunları kaydeder: “Süleymân b. Eş'as, ilim öğrenme niyeti ile Sicistân'dan çıkıp Basra'ya gitti ve oraya yerleşti. Basra'da ilmi en çok Süleymân b. Harb, Ebu Nu'mân ve Ebu Velîd'den öğrendi. Daha sonra Şâm ve Mısır'a gitti ve buralarda ilim tahsil etti. Sonra Irak'a döndü ve oğlu Abdullah'ı yanına alarak, kendilerinden ilim tahsil etmeyip ve daha istifade etmediği âlimlerden ilim tahsili niyeti ile ilim yolculuğuna çıktı. Bu yolculuğunda Abdullah ile beraber Nisâbûr'a geldi ve burada İshâk b. Mansûr'dan ilim aldı. Daha sonra Sicistân'a gitti burada bazı sebeplerden dolayı çok uzun durmayıp Basra'ya döndü ve buraya yerleşti.”³⁴

Şâfiî âlimlerinden Subkî (ö. 771/1370) şöyle demiştir ki: Hâfız oğlu hâfız (yani İbn Ebû Dâvud) büyük ulemadandır. Nitekim İbn Ebû Dâvud Bağdât ve Nisâbûr'daki âlimlerden ve Hameyni's-Şerifeyn, Mısır, Şâm ve Irâk'taki âlimlerden ilim tahsil etti.³⁵

Ebu Hafs İbn Şâhîn (ö.385/996) demiştir ki: Ebu Bekr b. Ebû Dâvud'un şöyle dediğini işittim: “Ben Kûfe'ye ilim tahsili için geldim ve yanımda da sadece bir dirhem vardı. O bir dirhem para ile otuz müdd³⁶ ağırlığında yiyecek aldım. Kûfe'de kaldığım süre zarfında o, satın almış olduğum yiyecekten günde bir müdd yiyor ve Ebû Saîd el-Eşec'den (ö.257/872) öğrendiğim bin hadisi yazıyordum. Bir ayın neticesinde benim yanımda otuz bin hadis hâsıl oldu.”³⁷

Anlaşılan o ki, İbn Ebû Dâvud ilimde ciddi bir dereceye ulaşmış ve ilimde derinleşmiştir. Çünkü bir ayda otuz bin hadis yazıp ve bunları ezberlemek elbette ilimde ciddi bir ilerleme kat etmiş olduğuna işaret etmektedir. İleride müellifimizin hadisçiliğini anlatırken bu hususu daha geniş ele alacağız.

1.6. Hadîs Öğrenmeye Başlaması

İbn Ebû Dâvud, hadîs-i şerifleri ilk olarak babasının ciddi istek ve gayretleri ile 240/855 senesinde daha on yaşlarında iken işitip ve öğrenmeye

³³ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffâz*, cilt 2, s. 770.

³⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 218.

³⁵ Subkî, el-İmâm Tâcuddîn b. Ali b. Abdulkâfi, *Tabakâtu's-Şâfiyye*, thk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî, 2. Baskı, Dâru'n-Neşr, 1993, cilt 3, s. 307.

³⁶ Eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü, iki avuç dolusu bir ölçü, ağırlıkça da 875 gr. kadardır.

³⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 138.

başlamıştır.³⁸

Ebû Dâvud, oğlunun büyük âlimlerin yanında ilim tahsil etmesini şiddetle talep etmekteydi. Fakat oğlu ise daha küçük yaşta olup henüz sakalları çıkmamış bir durumdaydı. Babası, oğlunun özellikle muhaddis Ahmed b. Sâlih (ö.248/863)'in yanında hadis öğrenmesini istiyordu. Fakat Ahmed b. Sâlih, âdeti üzere sakalsız ve yüzünde tüy bitmemiş gençleri ilim meclisine kabul etmezdi. Ebû Dâvud ise oğlunun o hayatta iken ondan hadis tahsil etmesi için bir çareye başvurdu. Şöyle ki, oğlunun yüzüne sakal (veya kıl) yapıştırdı ve bu şekilde onun ilim meclislerine katılmasını sağladı. Ahmed b. Sâlih bu meseleden haberdar olunca Ebû Dâvud'a yönelerek: "Benim gibi birisine bu yapılır mı?" diye öfkelenmişliğini ifade etti. Ebû Dâvud ise şöyle mukabelede bulundu: "Ben, oğlumun büyük âlimlerin meclisinde bulunup onlardan istifade etmesi için bu yaptığımdan dolayı kınanmayı hak etmiyorum (levm edilemem), şayet oğlum ilimde onlarla eşit bir konumda değilse, oğlumu bu mecliste bulunmaktan menet."³⁹

Bu kıssayı İbn Asâkir (ö.571/1176) daha geniş bir şekilde nakleder. Aynı şekilde Zehebî de *Siyer*'inde kaydeder.⁴⁰

İbn Asâkir kıssayı şöyle anlatır:

"Ahmed b. Sâlih, su-i zanna kapı açmamak daha sonra iffeti ve kendisinin ayıplanmaması için yüzünde tüy bitmemiş, sakalsız bıyiksız olan gençleri, kendisinden ilim alıp hadis rivayet etmekten menediyordu. Ebû Dâvud, Ahmed b. Sâlih'in ilim meclislerine katılıp ondan ilim alıp hadis rivayet etmekte idi. Kendisinin Ahmed b. Sâlih'in men ettiği şekilde bir oğlu vardı ve o, oğlunun, Ahmed b. Sâlih'in ilim meclisinde bulunmasını istemekteydi. Fakat Ahmed b. Sâlih'in bu konudaki âdetini de bilmekte idi. Ebû Dâvud, oğlunun daha olgun ve ehliyetli görünüp, bu ilim meclislerine katılması için, bir hile yaptı ve çocuğun yüzüne sakal yapıştırdı. Sonra onu, ilim meclisine getirdi ve çocuk hocadan belli bir miktar ilim tahsil ettikten sonra, Ahmed b. Sâlih bu durumdan haberdar oldu ve Ebû Dâvud'a:

³⁸ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s.770; Sezgin, Fuâd, *Tarihu't-türasü'l-arabiyye*, cilt 1, s. 343.

³⁹ Zehebî, *Siyer*, cilt 13, s. 226.

⁴⁰ Zehebî, *Siyer*, cilt 13, s. 227.

-“Benim gibi birisine bu yapılır mı?” dedi. Ebû Dâvud ise şöyle mukabelede bulundu:

-“Değerli hocam benim bu yaptığımı kerih görüp oğlumu bu meclisten ayırma ve oğlumu bu mecliste fakih ve râvilerle bir arada bulundur. Eğer oğlum onlarla ilimde beraber bulunacak seviyede değil ise o zaman onu bu meclisten gönder.”

İbn Asâkir diyor ki: “Hocalardan mürekkebe bir heyet bir araya getirildi ve bu çocuk onlarla münazara etmek üzere onların karşısına çıkarıldı. Ve neticede çocuk hepsine galip geldi.”⁴¹

Eğer bu kıssa doğru ise birçok şeye delalet etmekle beraber hususan bir noktaya daha çok işaret etmektedir. Öncelikle Ebû Dâvud’un oğlunun büyük muhaddislerden hadis alması konusundaki gayretine ve himmetine ve daha sonra oğlunun hafızasının ve zekâsının gayet derecede uyanık ve açık olmasına delalet eder. Hatta Ebû Dâvud oğluna, fakih ve râvi olan hocaların hepsine karşı meydan okutmuş ve eğer onlarla yapılan münazarada oğlu onlara denk olmazsa, onun ilim meclisinden men edilmesini istemiştir.

Babasının bu büyük gayretleri neticesinde İbn Ebû Dâvud, öncelikle doğup büyüdüğü bölgenin meşhur hocalarından hadis ilmini tahsil ettikten sonra komşu beldelere ve daha sonra uzak olan bölgelere ilim yolculukları yapmıştır. İbn Ebû Dâvud’un göstermiş olduğu bu gayretlerin hemen hepsi babasının onu sevk etmesi ile olmuştur. Nitekim İbn Ebû Dâvud doğuyu, batıyı dolaşıp ilim elde etmiş hatta bazen babasının ilim aldığı hocalardan ilim tahsil etmiştir.⁴² Bu sebeplerden dolayı, İbn Ebû Dâvud hakkında büyük muhaddis ve Sünen sahibi babası Ebû Dâvud’dan daha fazla hadis bildiği ve hadise babasından daha ziyade vâkif olduğu söylenmiştir.⁴³

İbn Ebû Dâvud da bu hususta şunları söyler: Ben ilk olarak 241/856 senesinde Muhammed b. Eslem et-Tûsî’nin yanında ilmi yazmaya (yani hadis yazmaya) başladım. Hocam Muhammed, sâlih bir insandı. Babam büyük,

⁴¹ İbn Asâkir, Ebu’l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hebbetullâh, *Târihu Dimeşk*, thk. Amr b. Ğirâmet el-Amravî, Dâru’l-Fikr, 1995, cilt 29, s. 81.

⁴² İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 13(Muhakkikin mukaddimesi).

⁴³ Sezgin, Fuâd, *Târihu’t-türasü’l-arabiyye*, cilt 1, s. 344.

kıymettar, sâlih bir insanın yanında eğitim gördüğüm için çok seviniyor ve bana şöyle diyordu: “Ben ilmi yazmaya (yani hadis ilmini yazmaya), sâlih, kıymettar, büyük insanların yanında başladım”⁴⁴

İbn Ebû Dâvud, babasının teşvik ve gayretleriyle zamanın büyük hadis âlimlerinden ilim almıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi yaşı daha çok küçükken ilimde belli bir seviyeye ulaşmıştır. Bunun neticesi olarak âlimlerle münazara edebilecek konuma gelmiştir. Hayatını ve ilmi şahsiyetini araştırmaya çalıştığımız İbn Ebû Dâvud’un babasının yaptığı gibi eğer anneler ve babalar çocuklarının sadece dünya saadetleri için değil ebedi saadetleri için de yapılması gerekenler konusunda ciddi bir gayret sarf ederlerse toplumun ilmi ve ahlaki seviyesi yükselir, örnek bir toplum haline gelir.

1.7. İştigal Ettiği İlimler

Dinî ilimlerin karakteristik özelliği, birbirleriyle sıkı bir irtibat içinde bulunmalarıdır. Zira dini ilimlerden her bir ilim bir diğerini şerh eden, tamamlayan bir yapıya sahip olduğu için aralarında çok sıkı bir irtibat bulunmaktadır. Buna binaen bir âlim dini ilimlerden bir ilme vukûfsa dini diğer ilimlere de ciddi bir aşinalığı vardır. Özellikle müellifimizin yetiştiği asırlarda her bir âlim, birçok sahada vukûf kazanmak suretiyle ilmiye sınıfından addedilmekteydi. Günümüzde de dinî ilimleri birbirinden soyutlayarak her birini tamamen müstakil bir saha olarak nitelendirmek hayli güçtür. Dolayısıyla İbn Ebû Dâvud ve emsali din âlimlerini sadece muhaddis ya da müfessir olarak nitelendirmek, bunların diğer ilimlere vâkif olmadığı manasında anlaşılmalıdır.⁴⁵

İbn Ebû Dâvud’un yetişmiş olduğu dönem hicri üçüncü asır olup, İslam tarihinde birçok ilim, özellikle hadis ilmi için altın çağ denilebilecek derecede faaliyetlerle doludur. Şöyle ki: “birinci asrın sonlarına doğru önce tedvin daha sonra tasnif faaliyetinin başlaması üzerine telif edilen ve ikinci asır boyunca telifi devam eden hadîs eserlerini, siyer ve mağazî, sünen, câmi’, musannaf ve belirli

⁴⁴ Ebû Ya’lâ, Ebu’l-Hüseyn b. Ebî Ya’lâ Muhammed b. Muhammed, thk. Muhammed Hâmid el-Fakkî, *Tabakâtu hanâbile*, Beyrut, Dâru’l-Ma’rife, t.y., cilt 2, s. 54.

⁴⁵ Kadir Paksoy, *İbn Kesîr’in hayatı, eserleri ve hadis ilmindeki yeri*, Doktora tezi, 1. Baskı, Şanlıurfa, Elif Matbaası 2009 s. 68.

konulara tahsis edilenler olmak üzere beş gurupta zikredilmektedir. Üçüncü asırda ise bu faaliyet daha çok süratlenmiş ve vücûda getirilen eserlerle bu asır, hadîs tarihinin en parlak devri olmuştur. Bir taraftan yukarıda zikrettiğimiz beş gurupla ilgili, yeni ve daha güvenilir eserler tasnif edilirken, diğer taraftan, bu guruplar dışında yeni tasnif şekilleri ortaya çıkmış ve hadîs ilminin çeşitli konularında ve bilhassa usûle müteallik kitaplar telif edilmeğe başlamıştır. Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvud, Tirmizi ve İbn Mâce gibi imamlar Câmi' ve Sünenlerini bu asırda tasnif ederek Kutub-i Sitte adıyla maruf olan ve Kur'ânı Kerîmden sonra İslâm'ın en mühim kaynağı sayılan altı sahih kitaba vücûd vermişlerdir".⁴⁶

İbn Ebû Dâvud'un yaşamış olduğu hicri III. asır, İslam tarihinde benzersiz çalkantıların yaşanmış olduğu bir dönem olduğu gibi, diğer yandan da İslami ilimler için altın devri diyebileceğimiz bir dönemdir.

İbn Ebû Dâvud'un iştiğal etmiş olduğu ilimlere geçmeden şunu ifade edelim ki, yaşamış olduğu dönemde, tarihte eşine rastlanılmayacak derecede ilmi faaliyetler yapılmıştır. Her birisi sadece bir ilimde değil birçok ilimde derinleşmişlerdir. Aynı şekilde İbn Ebû Dâvud da birçok ilimle iştiğal etmiş ve bu ilimlerle alakalı eserler telif etmiştir. Bu sebepten dolayı İbn Ebû Dâvud'un birçok ilmi bilmesi pekte garip karşılanmamalıdır.

İbn Ebû Dâvud, hadîs ve hadîs ilimleri, tefsir ve tefsir ilimleri, neseb ilmi, ahhâr, mağâzî ilimlerini bilmektedir ve aynı zamanda mezkûr ilimlerle alakalı eserler telif etmiştir. Nitekim İbn Ebû Dâvud bu geniş ilmi yapıya babası ile beraber yapmış olduğu rihleler neticesinde ulaşmıştır. O babası ile beraber doğuyu batıyı gezip ilim tahsil etmiş ve özellikle rihle yaptığı bölgelerdeki büyük âlimlerden ilim tahsil etmiştir.⁴⁷ Bu sebepten dolayı Hâfız Ebu'l-Fadl Sâlih b. Ahmed, İbn Ebû Dâvud için şöyle demektedir: Irâk'ın İmâmı ve bölgede ilimde meşhur, saygın, sözü hüccet, ilim alameti,⁴⁸ diye talebesinin kıymetini takdir ediyor. Ebû Şeyh el-Ensârî, *Tabakâtu'l-Muhaddisîn* adlı eserinde İbn Ebû Dâvud'un terceme-i halinde şöyle diyor; "O neseb, ahhâr, ilel, meğâzî ilmini

⁴⁶ Koçyiğit, Talât, *Hadîs Tarihi*, 6. Baskı, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2009., s. 231-232.

⁴⁷ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 32 (Muhakkikin mukaddimesi).

⁴⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 135.

gayet iyi bilmekte idi ve o ilimlerin hemen hepsi ile iştiğal etmiştir.”⁴⁹

Ebû Hâmid b. Esed diyor ki: “Ben ilimde derinlik ve vüsat (genişlik) konusunda Abdullah b. Süleymân b. Eş’as gibisini görmedim”.⁵⁰ İbn Ebû Dâvud dini ilimlerin dışında, müspet ilimlerle de alakadar olmuş ve bu konularda da geniş bir ilme sahip olmuştur. Mesela tıp ilmi ve astronomi ilmi gibi müspet ilimleri de tahsil etmiş ve bu konularda da söz sahibi olmuştur.⁵¹ Nitekim İbn Ebû Dâvud’un terceme-i halini konu alan müelliflerin ekseriyeti bu konu üzerinde durmuşlardır. Örneğin Hâfız Zehebî, İbn Ebû Dâvud’un şöyle dediğini naklediyor: “İbrâhîm el-Harbî neyi tahsil edip hıfzetmişse ben de onu tahsil edip hıfzetmişimdir. Buna ek olarak İbrâhîm el-Harbî’nin bilmediği tıp ve astronomiyi de ben biliyorum”.⁵² Fuâd Sezgin *Târîhu’t-Turâs* adlı eserinde şunu zikretmektedir ki: “denilmiştir ki, İbn Ebû Dâvud hadisleri ve hadis ilmini babasından daha fazla bilmekteydi ve aynı zamanda o tefsir ve kıraat ilmini de bilmektedir”.⁵³

Netice olarak İbn Ebû Dâvud birçok ilmi öğrenmiş ve bu ilimlerde derinleşmiştir. Ve bu ilimlerle alakalı kitaplar telif etmiştir. Kısaca İbn Ebû Dâvud hadis ve hadis ilimleri, tefsir ve tefsir ilimleri, akâid (kelam), kıraat, neseb, ahbâr, meğâzî, nâsih-mensuh, tıp, astronomi gibi ilimlerle iştiğal etmiştir.

1.8. Rivâyet İlimlerindeki Yeri

İbn Ebû Dâvud’un ilmî kişiliği yönünden dikkat çeken vasıflarından birisi de, onun rivayet ilimlerindeki üstün gayreti ve sünneti ihya çabalarıdır. Çalışmalarını özellikle Kur’an ve sünnet üzerine yoğunlaştıran müellifimiz, bu konuda takdir edilecek çalışmalarıyla, detaylı inceleme ve araştırmalarıyla şöhret bulmuştur. O, birçok sahada olduğu gibi, hadis ilimlerine dair tasnif ettiği eserleriyle de seçkin bir konuma sahiptir. Genç yaşta birçok hadis ezberlemiş olan İbn Ebû Dâvud, rivayet ilimlerinde o kadar sağlam yetişmiş ki, bir kısım âlimlerce

⁴⁹ Ebu’ş-Şeyh el-İsbahânî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca’fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsbahânî, *Tabakâtu’l-muhaddisîn*, thk. Abdulğafûr Abdulhak Hüseyin el-Belveşi, 2. Baskı, Beyrut, Müessesetu’r-Risâle, 1992., cilt 3, s. 533 (Muhakkikin mukaddimesi).

⁵⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, cilt 11, s. 137.

⁵¹ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 31 (Muhakkikin mukaddimesi).

⁵² Zehebî, *Mizânu’l-i’tidal* cilt 2, s. 436; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu’l-mîzan*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, 1. Baskı, Beyrut, Daru’l-Beşâiru’l-İslâmiyye, 2002., cilt 4, s. 490.

⁵³ Sezgin, Fuâd, *Târîhu’t-turâsu’l-arabiyye* cilt 1, s. 343.

kendisi için şöyle bir ifade kullanılmıştır: “İbn Ebû Dâvud, hadisleri ve hadis ilmini babasından daha fazla bilmekteydi”.⁵⁴ İbn Ebû Dâvud çocukluğundan itibaren babasının gayretleri ile kendisini ilimde gayet sağlam yetiştirerek dönemin önemli otoritelerinden birisi haline gelmiştir.

İbn Ebû Dâvud’un bugün elimize ulaşan ve ulaşmayıp da isimlerini bildiğimiz kitaplarına baktığımızda, hemen hemen bütün çalışmalarının Kur’an ve Hadis ile alakalı olduğunu müşahede etmekteyiz. Yani daha kısa bir ifade ile kendisi daha çok rivâyet ilimleri ile iştiğal etmiştir. O, özellikle rivayet ilimlerinde Kur’an ve Hadis ile alakalı eserler telif etmiştir. Bu alanlardaki boşlukları doldurmaya çalışmıştır. Hadis ilmine dair kendisine ait birçok kitap ismi zikredilmektedir.⁵⁵ Fakat üzülecek ifade edelim ki bu eserlerden sadece elimizde iki tanesi bulunmaktadır. Diğer eserleri hakkında çok fazla bilgiye rastlamadık. Sadece isimleri bilinmektedir. Kur’an ile alakalı daha başka eserleri de bulunmaktadır. Fakat bunlardan sadece biri günümüze ulaşmıştır. O da *Kitâbu’l-Mesâhif* olarak bilinen, Mushaflar hakkındaki meşhur eseridir. *Kitâbu’l-Mesâhif*, her ne kadar hadislerden müteşekkilsen de Kur’an ile doğrudan alakalıdır.

Hâfız İbn Ebû Dâvud yaşadığı dönemde rivayet ilimlerinde otorite bir şahsiyettir. Kendi hayatında buna işaret eden şöyle bir hadise cereyan etmiştir: İbn Ebû Dâvud’un hafızası insanın hayretini celb edecek bir seviyede idi. Bir defa Bağdât’tan Sicistân’a gitmişti. Bölge halkı ondan hadis imlâ etmesini talep ettiler. O da “yanımda aslım yani kendime ait nüsham yoktur” diye özür beyan etmek istemiş ise de, “Nasıl olur da İbn Ebû Dâvud nüshaya muhtaç olur? Her halükarda kendisinden hadis dinlemek istiyoruz” diye ısrar ederler. Bunun üzerine İbn Ebû Dâvud, otuzbin hadisi ezberinden onlara imlâ ettirir. Daha sonra bu olay Bağdât halkı arasında: “İbn Ebû Dâvud, Sicistân’a uğradı ve onları aldattı, onlarla oyun oynadı” diye yayılınca, Bağdât’taki âlimler kimseye sezdirmeden bir adamı altı dinara kiralayıp Sicistân’a gönderirler ve İbn Ebû Dâvud’un imlâ etmiş olduğu nüshanın bir suretini bu yolla elde ederler. Elde etmiş oldukları hadis nüshasını tetkik ettikten sonra İbn Ebû Dâvud’un yalnızca beş veya altı adet

---

⁵⁴ Sezgin, Fuâd, *Târîhu’t-turâsu’l-arabiyye* cilt 1, s. 343.

⁵⁵ Sezgin, Fuâd, *Târîhu’t-turâsu’l-arabiyye* cilt 1, s. 343.

hadiste yanıldığı kanaatine ulaşmışlardır.⁵⁶ Müellifimizin yaşamış olduğu bu hadise onun rivayet ilimlerindeki yetkinliğine gayet açık bir delildir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde şöyle bir kanaate ulaştık: Müellifimiz İbn Ebû Dâvud, yaşadığı dönemde rivayet ilimlerine olan vukufiyeti ile temayüz etmiştir.

1.9. Hocaları ve Talebeleri

Daha önce İbn Ebû Dâvud'un nasıl yetiştiğini, nerelerden ilim aldığını ifade etmeye çalıştık. O, ilmin merkezi diyebileceğimiz, ilimle aydınlanmış, ilim yönünden bereketli, aydın şahsiyetlerle dolu bölgelerde yetişmiştir. Babası onu yanına alarak, doğu ve batıdaki meşhur ilim merkezlerine gidip, oradaki meşhur ulemeden ilim tahsil etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki İbn Ebû Dâvud'un tahsil etmiş olduğu ilim, babası ile beraber yolculuk yapmış olduğu ilim merkezlerindeki büyük âlimlerden kaynaklanmaktadır. Babası ile beraber rihleler yaptıkları için özellikle, Mısır ve Şam'daki âlimlerden baba-oğul beraber ilim tahsil etmişlerdir. İbn Ebû Dâvud h. III. asırda yaşamış, kütub-u sitte âlimleri ile muâsır (çağdaş) olup onların hocalarından da ilim tahsil edebilmiştir.⁵⁷

Buraya kadar tamamen İbn Ebû Dâvud'un doğumu, büyüüp yetişmesi, ilim tahsili, yaptığı ilim yolculuklarını (rihleler) ele almaya çalıştık. Bundan sonra onun hocalarını ve talebelerini zikretmeye çalışacağız. Malumdur ki bu kadar ilim yolculuğu yapmış bir insan elbette birçok âlimden ders almıştır. Tabii ki İbn Ebû Dâvud'un yaptığı rihleler esnasında, uğradığı ve ilim aldığı hocaların hepsinin ismini saymak gayet zordur. Buna binaen biz de, ders almış olduğu hocalarından bir kaçının isimlerini vereceğiz.

İbn Ebû Dâvud'un ders almış olduğu yaklaşık olarak altmış beş tane hoca, aynı zamanda babasının da hocalarındandır. Yani baba-oğul aynı hocaya talebe olmuşlardır. Yine ders almış olduğu hocalarından yirmi iki tanesi, İmam Buhârî'nin, on yedisi İmam Müslim'in hocalarıdır.⁵⁸ Bir şahsın ilimde, edepte, fazilette yüksek mevkilerde olduğu, bir bakıma hocalarından ve yetiştirmiş olduğu talebelerden anlaşılır. İbn Ebû Dâvud'un ilim tahsil etmiş olduğu hocaları

⁵⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136, Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübelâ*, cilt 13, s. 2.

⁵⁷ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, thk. Muhibbiddîn Abdüssübhân el-Vâiz, 2. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Beşâiru'l-İslamiyye, 2002., cilt 1, s. 36 (Muhakkikin mukaddimesi).

⁵⁸ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-mesâhif*, cilt 1, s. 36 (Muhakkikin mukaddimesi).

arasında başta babası Ebû Dâvud, Ahmed b. Sâlih, İbrâhîm el-Harbî gibi, devrin önde gelen şahsiyetleri bulunmaktadır. Elbette ki İbn Ebû Dâvud da hocalarından geri kalmayacaktır. Biz burada müellifimizin ilim tahsil etmiş olduğu hocalarının isimlerini kronolojik olarak vermeye çalışacağız.

İbn Ebû Dâvud'un ilim tahsil etmiş olduğu hocalarının kronolojik bir listesi:

- Muhammed b. Eslem (ö. 242/857)
- Muhammed b. Musaffâ b. Behlül el-Hımsî (ö.246/861)⁵⁹
- Müseyyeb b. Vâdih es-Sülemî el-Hımsî(ö.246/861)⁶⁰
- Seleme b. Şebîb en-Nesâî el-Mekkî (ö.247/862)⁶¹
- Ahmed b. Sâlih Ebû Ca'fer el-Mısrî İbnü't-Taberî (ö.248/863)⁶²
- Muhammed b. Seleme el-Murâdî el-Basrî Ebû Hâris (ö.248/863)⁶³
- Ahmed b. Amr b. Serh Ebû Tâhir el-Ümevî, (ö.249/864)
- Amr b. Ali el-Fellâs el-Basrî el-Hâfız el-İmâm Ebû Hafs el-Bâhilî (ö.249/864)⁶⁴
- Hasen b. Ahmed b. Ebû Şuayb, Ebû Müslim el-Harrânî (ö.250/865)⁶⁵
- Muhammed b. Kudâme Ebû Abdullah el-Kurâşî (ö.250/865)⁶⁶
- Muhammed b. Muammer el-Bahrânî el-Basrî el-Kaysî (ö.250/865)⁶⁷
- Amr b. Osmân el-Hımsî el-Hâfız Ebû Hafs (ö.251/866)⁶⁸
- İshâk b. Mansûr el-Kevsec el-Mervezî, Ebû Ya'kûb (ö.251/866)⁶⁹

⁵⁹ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübelâ*, cilt 12, s. 94.

⁶⁰ Zehebî, *Mizânu'l-i'tidal*, cilt 4, s. 116.

⁶¹ Zehebî, *Siyeru A'lamu'n-nübelâ*, cilt 12, s. 256; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 96.

⁶² Zehebî, *Siyeru A'lamu'n-nübelâ*, cilt 12, s. 160.

⁶³ İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed, *et-Tehzibu't-tehzib*, 1. Baskı, Hindistan, Matba'atu Dairetu Ma'arifi'n-Nizâmiyye, 1908., cilt 9, s. 193.

⁶⁴ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 56.

⁶⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 7, s. 266.

⁶⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzib*, cilt 9, s. 409.

⁶⁷ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 109.

⁶⁸ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübelâ*, cilt 12, s. 205/206; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzib*, cilt 8, s. 76.

- Muhammed b. Müsennâ b. Ubeyd el-Basrî (ö.251/866)⁷⁰
- Muhammed b. Beşşâr b. Osmân el-Basrî el-İmam el-Hâfiz el-Fakîh Rivâyetu'l-İslâm (ö.252/867)⁷¹
- Yâkub b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devrâkî İmâm Ebû Yûsuf el-Abdî (ö.252/867)⁷²
- Ziyâd b. Eyyûb b. Ziyâd et-Tûsî el-Bağdâdî (ö.252/867) Kendisine Küçük Şu'be denilmiştir.⁷³
- İshâk b. İbrâhîm b. Habîb Ebû Ya'kûb el-Basrî (ö.255/870)
- Hasen b. Arafê b. Yezîd el-Abdî, Ebû Alî el-Bağdâdî (ö.257/872)⁷⁴
- Süleymân b. Ma'bed b. Kevsecân el-Mervezî, Ebû Dâvud es-Sincî en-Nehvî (ö.257/872)⁷⁵
- Muhammed b. Yahya b. Abdullah ez-Zühlî en-Nisâbûrî Ebû Abdullah (ö.258/873)⁷⁶
- Hasen b. Muhammed, Ebû Ali ez-Za'ferânî el-Bağdâdî (ö.260/875)⁷⁷
- Muhammed b. Abdullah b. Mübârek el-Mahrâmî el-İmâm Allâme el-Hâfiz es-Sebt Ebû Ca'fer el-Kurâşî (ö.260/875)⁷⁸
- Ahmed b. Zâhir b. Menî' (ö.263/878)⁷⁹ Sünen ricalinden olup Nesâî ve İbn Mâce, ondan rivayette bulunmuşlardır.⁸⁰

⁶⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd* cilt 6, s. 362/364; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 258/260.

⁷⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîb*, cilt 9, s. 265.

⁷¹ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 13, s. 144-149.

⁷² Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 2, s. 345; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 141-142.

⁷³ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 160; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîb*, cilt 3, s. 355.

⁷⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 7, s. 394.

⁷⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîb*, cilt 4, s. 219.

⁷⁶ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 261.

⁷⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 7, s. 407; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 262.

⁷⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 5, s. 433; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 265-267.

⁷⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 4, s. 39.

⁸⁰ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Aîşe*, s. 15 (Muhakkikin mukaddimesi).

• Ali b. Harb b. Muhammed, Ebu'l-Hasen el-Mevsilî (ö.265/879)⁸¹

• Rebî' b. Süleymân, Ebû Muhammed el-Mısırî (ö.270/884)⁸²

• Muhammed b. Eş'as es-Sicistânî. İbn Ebû Dâvud'un amcası olup Ebû Dâvud'un da kardeşidir. Yaş itibari ile Ebû Dâvud'dan büyük olup ondan kısa süre önce vefat etmiştir. Vefat tarihi bilinmemektedir.⁸³

• Süleymân b. Eş'as, Ebû Dâvud es-Sicistânî (ö.275/889) Sünen sahibi meşhur muhaddistir. İbn Ebû Dâvud'un da babasıdır.⁸⁴

• Ahmed b. Âsım b. Abdulmecîd (ö.276/890)⁸⁵

• İbrâhîm el-Harbî (ö.285/899)

• Esîd b. Âsım, Ebu'l-Hasen el-İsbahânî⁸⁶

İbn Ebû Dâvud'un hocası Ebû Fadl Sâlih b. Ahmed diyor ki: Ebû Bekr Abdullah b. Süleymân (yani İbn Ebû Dâvud) Irâk'ın imamıydı. Irâk'ın başkentinde insanlara ilim öğretti. Vâli ona bir kürsü tahsis etti ve orada ilim, fazilet ve marifet dersleriyle halkı nurlandırdı. Irâk'ta yaptığı bu irşat faaliyeti hicri 290/904 tarihinden önce idi. Daha sonra 280/894 tarihinde veya buna çok yakın bir tarihte Hemazân'a geldi. Nitekim bölgemizin umum hocaları İbn Ebû Dâvud'un yanında ilim tahsil etmişlerdi.⁸⁷ Aynı şekilde İbn Ebû Dâvud, Sicistân'a geldiğinde de otuz bin hadisi ezberinden oradakilere imla ettirmiştir (yazdırmıştır).⁸⁸ Otuz bin hadisi ezberinden yazdırması onun ilimdeki derecesini gayet açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Öğrencilerinden İbn Şâhîn (ö.385/996) diyor ki: "Hocam Ebû Bekr ömrünün sonlarına doğru Cenâbı Hak

⁸¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd* cilt 11, s. 418-421; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 12, s. 251-253.

⁸² İbn Hacer, *et-Tehzîbu't-tehzîb*, cilt 2, s. 235.

⁸³ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 13, s. 221.

⁸⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 9, s.55-59; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 13, s. 203-221; a.mlf, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 127.

⁸⁵ Ebû Hâtım er-Râzî, Abdurrahman b. Ebû Hâtım er-Râzî et-Temîmî *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1. Baskı, Beyrut, Dâru İhyau't-Türâs el-Arabiyye, 1952., cilt 2, s. 66.

⁸⁶ Ebû Hâtım er-Râzî, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*, cilt 2, s. 318.

⁸⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 138; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 13, s. 230.

⁸⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 140; Ebû Ya'lâ, *Tabakâtu hanâbiletu*, cilt 2, s. 55.

gözlerini alınca, ta vefatına kadar ezberinden hadis yazdırırdı.⁸⁹

İbn Ebû Dâvud ilimde gayet derinleşmiştir. Onun ilimdeki seviyesine en büyük delillerinden biri, talebesi İbn Şâhin'in ifade etmiş olduğu durumdur. İbn Ebû Dâvud elde etmiş olduğu derin ilmi seviyeden sonra farklı bölgelere gidip ilim halkaları oluşturmuş ve bu ilim halkalarında insanlara ilim öğretmiştir. Gidip yerleştiği bölgelerde özellikle hadis ilmini öğretmiş ve talebeler yetiştirmiştir. Birçok insan ondan ilim öğrenmiş ve hadis almıştır. Daha önce zikrettiğimiz Ebû Fadl Sâlih b. Ahmed'in şu ifadesi "bölgemizin umum hocaları (maşâyih) Ebû Bekr'in yanında ilim tahsil etmişlerdi." Naklettiğimiz bu ifade İbn Ebû Dâvud'a talebe olanların çoğunluğu, gittiği beldenin hocaları olduğuna delalet etmektedir. Kendisinden ilim almış âlim vafına sahip, sayılamayacak kadar talebesi bulunmaktadır.⁹⁰ İbn Ebû Dâvud birçok talebe yetiştirip ilim yolunda üzerine düşeni yapmıştır. Kendisinden birçok insan ilim almış ve rivayette bulunmuşlardır. Nitekim Hatîb el-Bağdâdî, İbn Ebû Dâvud'un talebelerinden bir kısmının isimlerini zikrettikten sonra "bunlar (yani talebeleri) sayılamayacak kadar çoktur." demektedir.⁹¹ Aynı şekilde Hâfiz Zehebî de talebelerinden bir kısmının isimlerini zikrettikten sonra "ondan birçok insan hadis alıp ilim tahsil etmiştir"⁹² demektedir. Âlimlerin bu ifadelerinden anladığımız kadarıyla İbn Ebû Dâvud birçok insanın yetişmesine sebep olmuştur. Yani birçok talebe yetiştirmiştir. Biz çalışmamızın bu kısmında müellifimizin yetiştirmiş olduğu talebelerinin hepsinin isimlerini vermeyeceğiz. Yetiştirmiş olduğu talebelerden biraz daha meşhur olanların isimlerini kronolojik bir sıra ile ele alacağız.

İbn Ebû Dâvud'un yetiştirmiş olduğu talebelerin kronolojik listesi:

• Ebû Abdullah ez-Zühlî eş-Şeybânî el-Bağdâdî (ö.290/904): İbn Ebû Dâvud'dan rivayetleri vardır.⁹³

⁸⁹ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübelâ*, cilt 13, s. 224-225; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 768; a.mlf., *Mizânu'l-i'tidâl*, cilt 2, s. 436.

⁹⁰ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 41 (Muhakkikin mukaddimesi).

⁹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 137.

⁹² Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübelâ*, cilt 13, s. 223.

⁹³ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 9, s. 375-376; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübelâ*, cilt 13, s. 516-523.

- Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Seleme b. Abdulmelik el-Mısrî et-Tahavî (ö.321/934): Meşhur hadis âlimlerindendir. Birçok eseri vardır⁹⁴
- Abdulvâhid b. Ömer b. Muhammed Ebû Tâhir el-Bağdâdî (ö.349/961)⁹⁵
- Abdulazîz b. Muhammed b. Vâsıbillâh Ebû Ali el-Hâşimî el-Bağdâdî (ö.350/962)⁹⁶
- Abdulbâki b. Kâni' b. Mezrûk Ebu'l-Hüseyn el-Ümevî (ö.351/963)⁹⁷
- Da'lec b. Ahmed b. Da'lec Ebû İshâk (ö.351/963)⁹⁸
- Muhammed b. Hibbân Ebû Hâtım el-Büstî (ö.354/966): İbn Hibbân künyesiyle meşhur büyük muhaddistir.⁹⁹
- Muhammed b. Abdullah b. İbrâhîm Ebû Bekr eş-Şâfî (ö.354/966)¹⁰⁰
- Zeyd b. Ali b. Ebî Bilâl Ebu'l-Kâsım el-Aclî el-Kûfî (ö.358/970)¹⁰¹
- Ebû Bekr b. Mücâhid Ahmed b. Mûsâ b. Abbâs b. Mücâhid et-Temîmî (ö.364/975)¹⁰²
- Ali b. Yahyâ b. İshâk el-Vâsıtî Ebu'l-Hüseyn (ö.375/986)¹⁰³
- Muhammed b. Muhammed b. Ahmed Ebû Ahmed el-Hâkim en-Nisâbü'rî (ö.378/989): Müstedrek sahibi meşhur muhaddistir.¹⁰⁴
- Muhammed b. İbrâhîm b. Ali b. Âsım Ebû Bekr (ö.381/992)¹⁰⁵
- Ahmed b. İbrâhîm b. Hüseyin b. Şâzân el-Bezzâr el-Bağdâdî Ebû Bekr

⁹⁴ Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 15, s. 27-31; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 21.

⁹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 7-8; İbnü'l-Cezerî, Şemsuddîn Ebu'l-Hayr İbnü'l-Cezerî Muhammed b. Mehammed b. Yûsuf, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ'*, 1. Baskı, Mektebetu İbn Teymiyye, 1933., cilt 1, s. 475-477.

⁹⁶ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ'*, cilt 1, s. 395-396.

⁹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 88/89.

⁹⁸ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 65.

⁹⁹ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 89.

¹⁰⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 5, s. 456/457; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 65.

¹⁰¹ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ'*, cilt 1, s. 298/299.

¹⁰² Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 5, s. 144-145; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ'*, cilt 1, s. 139-142.

¹⁰³ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 12, s. 123.

¹⁰⁴ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 123.

¹⁰⁵ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 121.

(ö.383/994)¹⁰⁶

• Sâlih b. Ahmed b. Muhammed (ö.384/995).¹⁰⁷

• Ali b. Ömer b. Ahmed Ebû Hasen ed-Dârakutnî (ö.385/996): Sünen sahibidir.¹⁰⁸

Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin (ö.385/996): Irâk'ın muhaddisi lakabıyla ve İbn Şahin künyesiyle bilinen meşhur muhaddistir.¹⁰⁹

1.10. Hakkında Kullanılan İlmî Ünvanlar ve Âlimlerin Övgüleri

Bir insan hakkında bilgi sahibi olmak veya onu tanımak istediğimiz zaman şöyle bir yola başvurmamız gerekmektedir: Öncelikle bu şahsa ait eser var mı? Daha sonra bu şahsın hayatının anlatıldığı bir eser mevcut mu? Son olarak da bu şahıs hakkında çağdaşları nasıl düşünmektedirler? Diye hayatını araştırmaya başlamak gerekir. Özellikle konu bir din âlimi olunca daha ihtiyatlı davranmak gerekmektedir. Biz de araştırma konusu edindiğimiz İbn Ebû Dâvud'un eserlerine, daha sonra kendisinin biyografisini konu edinen eserlere baktık. Son olarak da çağdaşlarının onun hakkındaki ifadelerine baktığımızda şu hususla karşılaştık: Müellifimiz İbn Ebû Dâvud'un ilim, fazilet, ahlakta üstün özelliklere sahip ender şahsiyetlerdendir. Kendisi hakkında dönemim âlimleri vayahut daha sonraki dönemlerde övücü ünvanlar kullanılmıştır.

Âlimlerin İbn Ebû Dâvud için kullanmış oldukları bazı ünvanlar ise şöyledir:

Alem: Bir kimseyi diğerlerinden ayıran vasıf, bir konuda o konunun sembolü haline gelen.¹¹⁰

İmâm: Dinî ilimlerde söz sahibi, büyük âlim.¹¹¹

İmâm İbnü'l-İmâm: İmâm oğlu İmâm¹¹²

¹⁰⁶ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ*, cilt 1, s. 34.

¹⁰⁷ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 128.

¹⁰⁸ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 132; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ*, cilt 1, s. 558.

¹⁰⁹ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 3, s. 129.

¹¹⁰ Ebu Ya'la el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l- hadîs*, cilt 2, s. 610.

¹¹¹ Ebu Ya'la el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l- hadîs*, cilt 2, s. 610.

¹¹² Ebu Ya'la el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l- hadîs*, cilt 2, s. 610.

Bahru'l-İlm: İlimde deniz gibi derin olan.¹¹³

Evsaku'l-Huffâz: Hadis hafızlarının en sağlamlarından.¹¹⁴

Hâfız: Hadis hafızı.¹¹⁵

Kudvetu'l-Muhaddisîn: Muhaddislerin iktida ettiği kişi¹¹⁶

İbn Ebû Dâvud hakkında birçok âlim övgü ifadeleri kullanmışlardır. Hatta bazı âlimler, babası Ebû Dâvud'un hadisteki şöhreti ve büyüklüğüne rağmen oğlunu daha ileri görmüşlerdir. Bu husustaki bazı nakilleri kaydedelim:

Hatîb el-Bağdâdî , “Ebû Bekr, babası Ebû Dâvud'dan daha fazla hadisi ezberine almıştır”¹¹⁷ demek suretiyle onun, babasından daha fazla hadisi hıfzettiğine dikkat çeker.

Hafız Ebû Muhammed el-Hallal: “O (İbn Ebû Dâvud), hıfz yönünden babasından daha ileridir.”

Salih b. Ahmed el-Hemedani: “İbn Ebû Dâvud, Irak ehlinin imamı idi. Sultan ona bir minber kurmuştu. O, dönemin Irak muhaddisleri içinde senedleri en iyi bilen şahsiyet idi. Diğer muhaddisler, onun ulaştığı ilmi seviyeye ve sağlam isnad yönüne ulaşamamışlardır.”¹¹⁸

Hafız Zehebî *Siyer* adlı eserinde: İbn Ebû Dâvud; İmâm, Allâme, Hâfız, Bağdât ve Sicistân'ın büyük meşayihinden olup, kendi telif etmiş olduğu birçok kitaba sahiptir¹¹⁹ demektedir.

Yine aynı eserin bir başka yerinde: İbn Ebû Dâvud, İslâm âlimlerinin büyüklerinden olup, hâfızların ise en sağlamlarından¹²⁰ bilgisini kaydeder.

Tezkiretu'l-huffaz adlı eserinde şöyle demektedir: “ Hâfız, Allâme İbn Ebû

¹¹³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt.13, s. 223.

¹¹⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt.13, s. 223.

¹¹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136.

¹¹⁶ Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz*, cilt 2, s. 767.

¹¹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, cilt 11, s. 138; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 767; a. mlf, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 213.

¹¹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, cilt 11, s. 138; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 230; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 769.

¹¹⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* cilt 13, s.2 31.

¹²⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 229.

Dâvud, muhaddislerin başıdır ve telifât sahibidir.”¹²¹

Mizân adlı eserinde ise şu bilgiyi kaydetmektedir: “Hâfız ve sika (güvenilir) olan İbn Ebû Dâvud, telifât sahibidir... O, hâfızların büyüklerinden olup, ilimde adeta sembolleşmiş âlimlerdendir.”¹²²

Ebu Ya’la el-Halîlî (ö.446/1055) şöyle demiştir: “Hâfız İbn Ebû Dâvud, yaşadığı dönemde Bağdat’ın imamı idi. Onun büyük âlim olduğunda ittifak vardır. Babası gibi kendisi de hadis ilminde imamdır... Onun hakkında şöyle denilmiştir: Yaşadığımız dönemde üç büyük hadis imamı vardır. Bunlar; Bağdat’ta İbn Ebû Dâvud, Nisabur’da İbn Huzeyme ve Rey’de İbn Ebû Hâtim’dir.”¹²³

İbnü’l-Cevzî (ö.579/1184) şöyle demektedir: “O, Irâk bölgesinin muhaddisi ve dönemin imamının oğludur... Kitaplar telif etmiştir. Geniş bir anlayış ve kavrayışa sahip olup hâfızların büyüklerindedir.”¹²⁴

Subkî (ö.756/1356) şöyle demektedir: “Büyük hâfız Ebû Dâvud’un oğlu olan Hâfız İbn Ebû Dâvud, ilimde saygın, kudretli ve otorite olan âlimlerdendir.”¹²⁵

Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429) şöyle demektedir: “Ebû Bekr es-Sicistânî, meşhur bir imam olup *Mesâhif* adlı eserin sahibidir. Sika (güvenilir), büyük muhaddis ve ilmüne itimat edilen bir âlimdir.”¹²⁶

Netice olarak Hafız İbn Ebû Dâvud kendi döneminde yaşamış olan ve daha sonraki dönemde gelen birçok âlim tarafından övgülere mazhar olmuştur. Bizim burada nakletmeye çalıştığımız ifadeler ona izafe edilen sıfat ve övgülerin birkaç tanesidir. Hâfız İbn Ebû Dâvud, âlimlerce kabul görmüş ve eserleri müracaat kaynağı olmuştur.

Burada şu hususu vurgulamakta yarar var: Hadis ilminde önemli bir şahsiyet olan İbn Ebû Dâvud’un daha ziyade babasının gölgesinde kalmış olması

¹²¹ Zehebî, *Tezkiretu’l-huffaz*, cilt 2, s. 767.

¹²² Zehebî, *Mizânu’l-i’tidâl*, cilt 2, s. 433, 435.

¹²³ Ebu Ya’la el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma’rifeti ulemâi’l-hadis*, cilt 2, s. 610; İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 22 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹²⁴ İbnü’l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam*, 1. Baskı, Beyrut, Dâru’s-Sâdır, 1939, cilt 6, s. 218.

¹²⁵ Subkî, *Tabakâtü’l-kübrâ*, thk. Mahmûd Muhammed Tenâhî, 2. Baskı, y.y. 1993, cilt 3, s. 307.

¹²⁶ İbnü’l-Cezerî, *Ğâyetü’n-nihâye fî tabakâti’l-kurrâ*, cilt 1, s. 420.

sebebiyle sonraki asırlarda çok fazla şöhret bulmadığı müşahede edilir. Dolayısıyla günümüzde ilim dünyasına onun eserlerini ve hadis ilmindeki yerini arz etmeye daha çok ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

1.11. Eserleri

İbn Ebû Dâvud, hadis ve hadis ilimleri, tefsir ve tefsir ilimleri, neseb ilmi, ahbâr, mağâzî ilimlerinde eserler telif etmiştir.

İbn Ebû Dâvud'un biyografisini zikreden âlimlerin ekseriyetle ittifak ettikleri husus, O'nun birçok alanda eserler telif, tasnif ve cem' etmiş olduğudur. Bu eserlerden bir kısmı neşredilmiştir. Bunlardan başka kaynaklarda zikredilen, fakat nerede olduğu bilinmeyen (kayıp) eserlerinden de bahsedilir. Kayıp eserlerin bulunmasını ve neşre hazırlanarak ilim dünyasının istifadesine sunulmasını ümit etmekteyiz.

Burada İbn Ebû Dâvud'un eserlerinden günümüze kadar ulaşmış ve matbu halde bulunanları, ayrıca müellifimize nispet edilmesine rağmen kayıp olan eserlerini ilimlere göre sıralayıp tanıtalım.

1.11.1. Hadis Alanındaki Eserleri

1.11.1.1. *Kitâbu'l-Ba's ve'n-nuşûr*

Seksen hadisten müteşekkil olan bu eserde; insanın ölümü, kefenlenip kabre taşınması, sual melekleri ile olan münasebeti, kabirdeki durumu, yeniden diriltilmesi (haşir) gibi birçok konuyu ihtiva eden rivayetler vardır. Müellif, eserini sahih, zayıf, hasen olan hadis ve haberlerden bir araya getirmiştir.

Mesela Hafız Zehebî, *Siyeru'n-nübelâ* adlı eserinde¹²⁷, Kettânî (ö. 1322/1935) *er-Risâletu'l-Mustatrafe* adlı eserinde, bu eserden bahsetmişlerdir.¹²⁸ Biz eseri ileride, İbn Ebû Dâvud'un hadisçiliğinde daha geniş bir şekilde tahlil edeceğiz.

Eserin baskıları ve üzerinde yapılan çalışmalar:

¹²⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 223.

¹²⁸ Kettânî, Muhammed b. Cafer, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, thk. Muhammed el-Muntasır Muhammed ez-Zemzemî, 4. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Beşâiru'l-İslamiyye, 1986, s. 46.

Eser, elimizde matbu olarak bulunmakla beraber, eserin el yazma nüshaları dünyanın farklı yerlerindeki kütüphanelerde bulunmaktadır.

Eserin el yazma nüshalarından birisi, Kâhire'deki Dâru'l-Kitab adlı kütüphanede 2374. numarada kayıtlıdır. Buradaki nüsha, hicri IV. Asırda yazılmış olup, on beş varaktan oluşmaktadır.¹²⁹

Eserin diğer bir el yazma nüshası Mısır Ezher Kütüphanesi Hadis Bölümü 2019 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha hicri VI. Asırda yazılmış olup on yedi varaktan müteşekkildir.¹³⁰

Eserin bir başka el yazma nüshası, Daru'l-Kütübu'z-Zâhiriyye adlı kütüphanede 9/28 envanter numarasıyla muhafaza edilmektedir. Esere ait bu nüsha ise hicri VI. Asırda yazılmıştır. Yine aynı kütüphanede 3/51 sıralaması ile hicri VII. Asra ait bir nüsha daha bulunmaktadır.¹³¹

Eser üzerine yapılmış bir şerhden bahsedilmektedir ki, Ebu'l-Vefâ Mustafa tarafından yapılan ve *Lübâbu'l-bahs fî şerhi Kitâbi'l-ba's* adı verilen bu çalışma kayıptır. Nerede olduğu bilinmemektedir.¹³²

Kitâbu'l-ba's ve'n-nuşûr, Şeyh Huveynî es-Selefi tarafından hicri 1406 yılında tahkiki yapılmıştır. Kahire'de Mektebetu't-Türâsü'l-İslâmiyye tarafından neşredilen bu çalışmanın baskı tarihi verilmemiştir.¹³³

1.11.1.2. *es-Sünen*

İbn Ebû Dâvud'a nisbet edilen bu eser, sonraki dönemlere ulaşmamıştır. Her hangi bir elyazma nüshasına rastlanmamaktadır.

İbn Ebû Dâvud'un es-Sünen adlı eseri olduğunu söyleyen müellifler de sadece ismini vermekle yetinmişler, kitabın muhtevası hakkında bilgi kaydetmemişlerdir. Nitekim Hatîb el-Bağdâdî, "İbn Ebû Dâvud Sünen adlı bir eser yazmıştır." demiştir.¹³⁴ Hâfiz Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*'da bu eserin ismini

¹²⁹ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 37 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹³⁰ Fuâd Sezgin, *Târihu't-Turâsu'l-Arabiyye* cilt 1, s. 344.

¹³¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 223.

¹³² İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 37 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹³³ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's ve'n-nuşûr*, s. 2 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹³⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136.

vermiştir.¹³⁵ Aynı şekilde *Siyer* adlı eserinde de adından söz etmiştir.¹³⁶ Zirikli (ö.1396/1976) *el-A'lâm* adlı eserinde bu kitabı İbn Ebû Dâvud'a nispet etmiştir.¹³⁷

1.11.1.3. *Kitâbu't-Tuhûr*

İbn Ebû Dâvud'a nisbet edilen ancak sonraki döneme ulaşmayan kayıp eserlerdendir. Bu eserin ismini veren müellifler, muhtevastan bahsetmemişlerdir. Muhtemelen taharet (temizlik) konusundaki hadisleri ihtiva eden bir eserdir. Kettânî, İbn Ebû Dâvud'un hadis ilmine dair böyle bir eseri olduğunu söylemiştir.¹³⁸

1.11.1.4. *el-Müsned fi'l-hadis*

İbn Ebû Dâvud'a nispet edilen geniş bir hadis kitabıdır. Ancak bu eser, sonraki dönemlere ulaşmamıştır. Hatîb el-Bağdâdî, bu kitaptan “İbn Ebû Dâvud, *Müsned* adlı bir eser yazmıştır” diye bu kitabın varlığından haber vermiştir.¹³⁹ Zehebî de *Tezkiretu'l-huffaz*' da¹⁴⁰ ve *Siyer*'de¹⁴¹ bu eserin varlığından bahsetmiştir. Zirikli, *el-A'lâm* adlı eserinde, bu kitabın varlığından bahsetmektedir.¹⁴²

1.11.1.5. *Müsnedü'l-Ensâr*

İbn Ebû Dâvud'a ait diğer bir hadis eseridir. Kitabın nüshasının bulunup bulunmadığı hakkında sağlam bir bilgiye ulaşamadık. İbn Hacer (ö.852/1449) *el-İsâbe*¹⁴³ adlı eserinde bu kitaptan bahsetmektedir.¹⁴⁴

1.11.1.6. *Müsnedu Âişe*

İbn Ebû Dâvud'un günümüzü ulaşan eserlerindendir. Eserin muhtevastı, Hişâm b. Urve'nin babası Urve'den, onun da Hz. Âişe (r.anha)'den rivayet etmiş olduğu hadislerden meydana gelmiştir. Hz. Âişe (r.anha)'den rivayet edilen bu

¹³⁵ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, c.2, s. 770.

¹³⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, c.13, s. 223

¹³⁷ Zirikli, Hayruddîn Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dımeşkî, *el-A'lâm*, 14. Baskı, Beyrut, Dâru'l-İlm lil-melâyîn, 2002 cilt 4, s. 91.

¹³⁸ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatraf*, s. 36.

¹³⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136.

¹⁴⁰ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 770.

¹⁴¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 225.

¹⁴² Zirikli, *el-A'lâm* cilt 4, s. 91.

¹⁴³ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahabe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiye, 1995, cilt 4, s. 178.

¹⁴⁴ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 40 (Muhakkikin mukaddimesi).

hadislerin sayısı yüz ikidir. Hemen hepsi de sahih hadislerden oluşmaktadır. Bu eserde yer alan hadislerin muhtevasını bazı örnekleri daha geniş bir şekilde ileride ele alacağız.

Eserin baskıları ve üzerinde yapılan çalışmalar:

Eserin elyazma bir nüshası Şam'daki Dâru'l-Kütubu'z-Zâhiriyye kütüphanesinde Elyazma Eserler Bölümünde 18 sıra numarası ile kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüshanın basit bir el yazısı ile yazılmış kısa birkaç sayfadan müteşekkil olduğu ifade edilir.¹⁴⁵

Eser, Şeyh Abdulgafûr Abdulhak Huseyn tarafından hicri 1404 (m.1984) yılında tahkiki yapılarak neşredilmiştir. Biz de bu nüshadan istifade etmeye çalıştık.

1.11.1.7. *el-Mesâbîh fi'l-hadîs*

Eser müellife ait kayıp eserlerden bir başkasıdır. Nitekim bugün elimizde herhangi bir nüshası bulunmamaktadır. Kâtib Çelebî (ö.1067/1656), *Keşfu'z-Zünnûn*'da¹⁴⁶ müellifimize ait böyle bir eserin mevcudiyetinden bahseder.

1.11.1.8. *Kitâbu Ma'rifetu's-sahâbe*

Eser âlimler tarafından *Kitabe's-sahâbe* olarak tanınmaktadır. İbn Hacer *el-İsâbe*'de bu eserin varlığından bahsetmektedir.¹⁴⁷ Müellifimize ait *Müsnedu Âişe* adlı eserin muhakkiki Abdulgafur Abdulhak el-Huseyn, kendisinin yapmış olduğu araştırmalara göre bu eserin bugün mevcut olup olmadığı konusunda tam bir kanaate ulaşamadığını kaydeder.¹⁴⁸

1.11.2. Tefsîr ve Kur'an İlimleri Alanındaki Eserleri

İbn Ebû Dâvud birçok alanda eser telif etmiştir. Tefsir ve Kur'an ilimleri alanı da müellifimizin eser telif ettiği alanlardan birisidir.

1.11.2.1. *Kitabu't-Tefsîr*

Yapılmış olan araştırmalara istinaden günümüzde eserin herhangi bir

¹⁴⁵ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 40 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁴⁶ Kâtib Çelebî, Mustafa b. Abdullah el-Kostantinî *Keşfu'z-zünûn*, Bağdât, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiye, 1941, cilt 2, s. 1702.

¹⁴⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi sahabe*, cilt 4, s. 178.

¹⁴⁸ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 40 (Muhakkikin mukaddimesi).

nüshası bulunmamaktadır.

Hatîb el-Bağdâdî, İbn Ebû Dâvud'un hal tercemesinde bu eserden bahisle şöyle demektedir: "O, Kitabu't-Tefsîr adıyla bir eser telif etmiştir."¹⁴⁹

Hâfız Zehebî eser hakkında şu bilgileri kaydetmektedir: "Ebu Bekr en-Nekkâş şöyle demektedir: Ben Ebû Bekr İbn Ebû Dâvud'un tefsirinde, yüz yirmi bin hadis bulunduğunu söylediğini işittim."¹⁵⁰ Irâk'ın İmâmı, Hâfız İbn Ebû Dâvud'un tefsirindeki hadisler için ifade edilen rakam, akıldan uzak görülecek bir rakam değildir.¹⁵¹ Yazmış olduğu tefsirin Taberi tefsirine benzer olduğu da ifade edilmektedir.¹⁵²

Müellifimize ait olan eser, bugün kayıp olmakla beraber birçok âlim bu eserin İbn Ebû Dâvud tarafından telif edilmiş olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.

1.11.2.2. *Şer'iyetu't-tefsîr*

İbn Hacer (ö.951/1545) *İsâbe* de bu eserin varlığından haber veriyor. Fakat sadece eserin isminin *eş-Şer'iyetu* olduğunu söylüyor. Kayıp eserlerden olup günümüze ulaşmamıştır.¹⁵³

1.11.2.3. *Kitabu'n-Nâsîh ve'l-mensûh*

İbn Ebû Dâvud'un tefsîr alanında ele almış olduğu eser, yaptığımız araştırmalara göre bugün mevcut olup olmadığı konusunda net bir bilgiye ulaşamadık.

Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*'inde¹⁵⁴, Hâfız Zehebî, *Siyer*'inde¹⁵⁵, *Tezkiretu'l-huffaz*'da¹⁵⁶ ve daha başka birçok âlim müellife ait böyle bir kitabın var olduğuna dair kanaat belirtmişlerdir. Lakin bugün eser elimizde bulunmamaktadır.¹⁵⁷

¹⁴⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136

¹⁵⁰ Zehebî, *Mizânu'l-i'tidâl*, cilt 2, s. 435; a.mlf., *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 230; İbn Hacer, *Lisânu'l-mizan*, cilt 3, s. 295.

¹⁵¹ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 38 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁵² İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 38 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁵³ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 39 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁵⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136.

¹⁵⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 223.

¹⁵⁶ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 769.

¹⁵⁷ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 40 (Muhakkikin mukaddimesi).

1.11.2.4. *Fedâilu'l-Kur'ân*

Eser, müellifimize ait kayıp eserlerdendir. İçeriği hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Fakat eserin isminden yola çıkarak onun hadislerde geçen Kur'an'ın faziletleri ile alakalı olduğu kanaatindeyiz. Müellifimizin bu eserinden, Kettânî bahsetmektedir.¹⁵⁸ Bağdâdî (ö.1399/1979) de *Hediyyetu'l-ârifîn* adlı eserinde müellifimizin bu eserinden bahsetmektedir.¹⁵⁹

1.11.2.5. *Nazmu'l-Kur'ân*

Eser müellifimize ait kayıp eserlerdendir. Konusu veya içeriği hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Müellifimizin bu eseri hakkında Abdülğafur Abdülhakk el-Huseyn, yaptığı araştırmalar neticesinde eserin bugün mevcut olup olmadığını bilemediğini söylüyor.¹⁶⁰

1.11.2.6. *Kitâbu'l-Kırâat*

Müellifimizin telif etmiş olduğu bu eser günümüze ulaşmamıştır. Eserin isminden anlaşıldığı kadarıyla müellifimiz, Kur'an-ı Kerim'in okuyuş vecihlerini, kıraat türlerini, bunlarla alakalı meşhur âlimleri ele almış olduğu kanaatindeyiz.

Hatîb el-Bağdâdî, *Târihin*'de¹⁶¹, Hâfız Zehebî, *Siyer*'inde¹⁶² ve *Tezkiretu'l-huffaz*'da¹⁶³, Kettânî, *Müstatrafe*'de¹⁶⁴ bu eserden bahsetmektedirler.

1.11.2.7. *Kitâbu'l-Mesâhif*

Kitâbu'l-Mesâhif, İbn Ebû Dâvud'un kıraat alanındaki benzersiz eseridir. Mesâhif'te esas konu Kur'an'dır. Bununla beraber biz eseri burada uzun uzadıya anlatmayacağız. Zira ilerde müellifimizin hadisçiliğinde, eser hakkında geniş malumat vereceğiz. Bununla beraber müellifimiz bu eserinde Kur'an'ın ilk nazil olması ile beraber geçirmiş olduğu merhaleleri, o gün İslam coğrafyasında bulunan Kur'an Mushafları arasındaki farklılığı, Sahabe-i Kirama ait Mushaflarla alakalı rivayetleri, bir kısım Tâbi'in'den nakledilmiş olan Kur'an kırâatı ile alakalı

¹⁵⁸ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, s. 46 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁵⁹ Bağdatlı İsmail Paşa, İsmail b. Muhammed Emîn b. Emir Selim el-Bâbânî el-Bağdâdî, *Hediyyetu'l-Ârifîn*, Beyrut, Dâru İhyau Turâsu'l-Arabiyye, t.y. cilt 1, s. 444.

¹⁶⁰ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 41 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁶¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136.

¹⁶² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 225.

¹⁶³ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 770.

¹⁶⁴ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, s. 36.

nakilleri, Kur'an'ın yazılması, noktalanması ile alakalı rivayetleri bir araya getirmiştir.

Kitâbu'l-Mesâhif, beş bölümden (cüz) müteşekkil olup, birinci bölümde Zeyd b. Sabit'in Hz. Peygamber' e vahiy kâtipliği yapması, Hz. Peygamber'in Kur'an'ın dışında kendisinden bir şey yazılmasını yasaklaması, Ashâbın yazıyı nereden ve kimlerden öğrendikleri, Hz. Ebu Bekir'in Kur'an'ı cem'i, Hz. Ali ve Hz. Ömer'in Kur'an'ı cem' çalışmaları, Hz. Osman'ın Mushaf nüshalarını çoğalttırması üzerinde meydana gelen ittifak, bu konuda Abdullah b. Mes'ud'un tutumu gibi konularla ilgili rivayetlere yer verilmiştir.¹⁶⁵

İkinci bölümde, Kur'an'ın cem'i çalışmaları sürdürülürken bazı ayetlerin mushafa yazılması sırasında meydana gelen müzakereler, Kur'an'da lahn bulunup bulunmadığı, Hz. Osman'ın yazdırdığı Mushafların sayısı ve bunların hangi merkezlere gönderildiği, Hz. Osman'ın "imam mushaf" diye anılan nüshasıyla Medineliler'in okuyuşu ve mushafları arasındaki farklar, imam nüshadan istinsah edilerek çeşitli merkezlere gönderilen Mushaflar arasındaki farklar, Haccac b. Yusuf'un Hz. Osman'ın mushafı üzerinde yaptığı tasarruflar, Hz. Ömer, Hz. Ali, Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mes'ûd ve Abdullah b. Abbas'ın özel mushafları veya okuyuşlarındaki farklılıklara dair rivayetler bir araya getirilmiştir.¹⁶⁶

Üçüncü bölüme Abdullah b. Abbas'ın Kur'an'daki iki âyetle ilgili farklı kıraatine dair rivayetlerle başlanmış, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amr b. Âs, Hz. Peygamber'in hanımları Âişe, Hafsa ve Ümmü Seleme, tâbiîn neslinden Ubeyd b. Umeyr, Atâ b. Ebû Rebâh, İkrime, Mücâhid b. Cebr, Saîd b. Cübeyr, Esved b. Yezîd, Alkame b. Kays, Muhammed b. Ebû Mûsâ, Hittân b. Abdullah er-Rekâşî, Sâlih b. Keysân, Talha b. Musarrif ve Süleyman b. Mihrân el-A'meş'in mushaf veya kıraatlerindeki farklara dair rivayetler nakledilmiştir. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in bazı âyetleri nasıl okuduğuna, Hz. Osman'ın ve Medineliler'in mushaflarının bazı imlâ özelliklerine, Medine, Kûfe, Basra, Şam mushaflarının imlâ açısından birleştiği noktalarla ilgili örneklerle, kurula aykırı olarak yazılan bazı kelimelere dair rivayetlere yer verilmiştir. Katâde b. Diâme'ye göre

¹⁶⁵ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s.141-215; Tayyar Altıkulaç, "Kitâbü'l-Mesâhif", *DİA*, cilt 26, s. 110-111.

¹⁶⁶ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s.217-354; Tayyar Altıkulaç, "Kitâbü'l-Mesâhif", *DİA*, cilt 26, s. 110-111.

Kur'an'ın yediye bölünmesi ve bu bölümlerden her birinin nerede başlayıp bittiği belirtilmiş, Haccâc b. Yûsuf'un kurrâyı toplayıp Kur'an harflerinin sayısını, Kur'an'ın yarısının, üç, dört, yedi eşit bölümünden her birinin hangi harfte bitip başladığını hesaplattığına dair rivayet nakledilmiştir. Ayrıca Hilâl el-Verrâk ve Âsım el-Cahderî ile Yahyâ b. Âdem'e göre Kur'an'ın yarısı, dört, beş, altı, yedi, sekiz ve on eşit bölümünün nerede başlayıp bittiğini, toplam âyet ve harf sayısının ne kadar olduğunu bildiren rivayet zikredilmiştir.¹⁶⁷

Dördüncü bölüme İsmâil b. Abdullah b. Kostantîn'in Kur'an'ın harf sayısı açısından yarısının, ayrıca üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on eşit bölümlerinin hangi âyette bitip başladığını tesbit ettiği uzunca rivayetle başlanmış, ardından ücretle mushaf yazmanın câiz olup olmadığına, hıristiyanın da mushaf yazabileceğine dair rivayetlere yer verilmiştir. Cünüp olanın mushaf yazmasının, mushafın parçalı olarak veya cüzler halinde yazılmasının mekruh görüldüğünü, mushafa tâzim edilmesi gerektiğini, onun küçük malzemelere ve ayrıca ezberden yazılmasının, ta'şîr ve benzeri işaretlerle sûre başlangıçlarını gösteren ifadelerin ilâve edilmesinin ve âyetlerin harekelenmesinin hoş görülmediğini bildiren çeşitli rivayetler zikredilmiştir. Daha sonra harekelenmenin nasıl yapılacağına dair Ebû Hâtim es-Sicistânî'nin genişçe bir açıklaması nakledilmiş, bu açıklamada mushaf yazısının kurala uymayan imlâ örnekleri üzerinde de durulmuştur. Altın yaldızla mushaf yazmanın kerâheti, mushafların tezyin edilmesinin ve onlara güzel koku sürülmesinin mekruh olup olmadığı gibi konularla ilgili çeşitli rivayetleri ihtiva eden bölüm, mushafların alım satımının mekruh görüldüğüne dair rivayetlerle sona ermektedir.¹⁶⁸

Beşinci bölüm, mushaf alım satımının mekruh olup olmadığına dair rivayetlerle başlamakta, onun miras malı olarak aile dışındaki mirasçılara verilmemesi gerektiğini bildiren görüşlerle devam etmekte, daha sonra yine mushaf satımıyla ilgili görüşler nakledilmektedir. Bu bölümde yer alan diğer rivayetler ise mushafın rehin olarak verilmesi, kible cihetine asılmasının ve ele geçirecekleri endişesiyle düşman yurduna götürülmesinin uygun görülmediği,

¹⁶⁷ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s.355-478; Tayyar Altıkulaç, "Kitâbü'l-Mesâhif", *DİA*, cilt 26, s. 110-111.

¹⁶⁸ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s.481-574; Tayyar Altıkulaç, "Kitâbü'l-Mesâhif", *DİA*, cilt 26, s. 110-111.

abdestsiz olarak mushafa dokunmanın mekruh olup olmadığı, cemaatle namazda imamın mushafa bakarak kıraat etmesinde kerâhet bulunup bulunmadığı, mushaf yakmanın hükmü gibi konularla ilgilidir.¹⁶⁹

Kur'an tarihi ve ilk mushaflar hakkında yazılan en eski kaynaklardan biri olan *Kitâbu'l-Mesâhif*, aynı adı taşıyan eserler içinde günümüze ulaşan tek kitap olması yanında sonraki müelliflerin kaynakları arasında yer alması açısından önem arz etmektedir. Daha sonraki dönemlerde birçok âlim, bu eserden yararlanmışlardır.

Eser önce, birinci varakı eksik olan *Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye* nüshası (Hadis, nr. 407) esas alınarak Arthur Jeffery tarafından neşredilmiştir. Nâşir kitaba yazdığı Arapça mukaddimede Kur'an tarihiyle ilgili olarak tartışmaya açık iddialar ileri sürmüştür. İngilizce mukaddimede ise aynı iddiaları tekrarladıktan sonra genellikle şâz kıraatler olarak bilinen ve Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Kâ'b, Ali b. Ebû Tâlib, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Abdullah b. Abbas gibi sahâbîlere isnad edilen okuyuşları, onların özel mushaflarında yazılı metinler olarak algılamak suretiyle, bunlardan her birinden gerek İbn Ebû Dâvûd'un bu eserinde gerekse diğer bazı eserlerde rivayet edilen okuyuşlar için "Codex of İbn Mes'ud, Codex of Ubai b. Ka'b..." (İbn Mes'ûd'un nüshası, Übey b. Kâ'b'in nüshası ...) gibi başlıklar altında sûre sûre farklı okuyuşlarının listesini vermiş, ayrıca tâbiîn neslinden Katâde b. Diâme, Mücâhid b. Cebr, Talha b. Musarrif gibi isimlerin farklı okuyuşlarını aynı usulle zikretmiştir. Bu mukaddimelerden anlaşıldığına göre Arthur Jeffery, Hz. Osman'ın mushaf nüshaları üzerinde metin tenkidi kapısını zorlamayı amaçlamakta ve bugün elde bulunan Kur'an metninde değişiklikler meydana geldiği yolundaki görüşünü dile getirmeye çalışmaktadır.

Kitâbu'l-Mesâhif, daha sonra Muhibbüddin Abdüssübhân Vâiz tarafından yine *Dârü'l-Kütüb ez-Zâhiriyye* nüshası esas alınarak tahkik edilmiş, eksik olan birinci varakı Chester Beatty Kütüphanesi'ndeki nüshadan (nr. 3586) tamamlanarak iki cilt halinde yayımlanmıştır. Nâşir kitaba yazdığı mukaddimede, Arthur Jeffery'nin görüşlerini ağır bir dille eleştirmiş, ayrıca *Kitâbu'l-Mesâhif*'te adları zikredilen 899 râvinin kısa biyografilerini alfabetik sıraya göre kitaba

¹⁶⁹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s.575-670; Tayyar Altıkulaç, "Kitâbü'l-Mesâhif", *DİA*, cilt 26, s. 110-111.

eklemiş, bunlardan künyesiyle anılanlara ve kadın râvilere bu bölümün sonunda yer vermiştir.¹⁷⁰

1.11.3. Akâid İle Alakalı Eserleri

İbn Ebû Dâvud'un İslam iman esasları diye ifade edilen akâid, alanında manzum bir eseri bulunmaktadır.

1.11.3.1. *Manzûme fi'l-Akâide*

Müellifimiz bu eserinde, İslam inanç esaslarını manzum bir tarz ile ele almıştır. İbn Ebû Dâvud ehlisünnet ve'l-cemaat mezhebine göre amel etmektedir. Nitekim kendi itikâdi görüşünü mezkûr eserinde ehlisünnetin itikadi anlayışını ifade ettikten sonra, şöyle dile getirmektedir. “Bu (yani *Manzûme fi'l-Akâide* adlı eserimde ifade etmiş olduklarım) benim, babamın, Ahmed b. Hanbel'in, ehli ilimden olup bizden ilim alanların ve bize ulaşmış olan ilimden herhangi bir şey istifade etmiş olanların benimsemiş ve kabullenmiş oldukları görüşlerdir. Bizim hakkımızda (yani bizim itikadi görüşümüz hakkında) bu ifade ettiğimizden başka bir şey bize isnad eden yalan söylemiştir”¹⁷¹ demektedir.

Eserin baskıları ve üzerinde yapılan çalışmalar:

Eser hicri 1340 miladi 1922 sensinde Kâhire'deki en-Necâh matbaasında bir kısım risalelerle beraber bir mecmuanın 54–55. varaklar arasında basılmıştır.¹⁷²

Hafız Zehebî bu eseri *Siyer*'inde¹⁷³ tam metin olarak nakletmektedir.

Günümüz araştırmacılarından Abdurrezzâk b. Abdulmuhsîn el-Bedr ise bu manzumeyi *et-Tuhfetu's-seniyye şerhu Manzûmetu İbn Ebû Dâvud* adını verdiği bir kitapta şerh etmiştir.¹⁷⁴

1.6. Vefâtı

İbn Ebû Dâvud, hicri 316/929 da, Zilhicce ayının 18'i, Pazar veya

¹⁷⁰ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s.45-169; Tayyar Altıkulaç, “Kitâbü'l-Mesâhif”, *DİA*, cilt 26, s. 110-111.

¹⁷¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 233/236.

¹⁷² İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 41 (Muhakkikin mukaddimesi).

¹⁷³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 233/236.

¹⁷⁴ Abdurrezzâk b. Abdulmuhsîn el-Bedr, *et-Tuhfetu's-seniyyetu şerhu Manzûmetu İbn Ebû Dâvud*, 2. Baskı, b.y., y.y., 2004.

Pazartesi gecesi vefat etmiştir. Aynı gün (yani pazartesi) kılınan cenaze namazından sonra Bâbu'l-Bostan kabristanına defnedilmiştir.

İbn Ebû Dâvud'un vefatı hakkında dönemin âlimleri tarafından kaydedilen bilgilerden bazıları şöyledir:

İsâ b. Hâmid b. Büsr demiştir ki: Abdullah b. Süleymân b. Eş'as Ebû Bekr es-Sicistânî (İbn Ebû Dâvud) h.316/929 senesinin Zilhicce ayının on sekizinci günü, Pazartesi gecesi vefat etti. Aynı gün (yani pazartesi) cenaze namazı kılındıktan sonra Bâbu'l-Bostan kabristanına defnedildi.¹⁷⁵

Muhammed b. Abdullah b. Feth es-Sırfî demiştir ki: Ebû Bekr b. Ebû Dâvud h. 316/929 senesinde 87 yaşında Zilhicce ayının bitimine on iki gün kala Pazar günü vefat etti. Cenaze namazına üç yüz binden fazla insan katıldı. Kendisi için dört ayrı yerde sekiz defa cenaze namazı kılındı. Cenaze namazının kılınmasından sonra, aynı gün öğle namazından sonra Bağdât'ta bulunan Bâbu'l-Bostan kabristanına defnedildi.¹⁷⁶

Abdula'la b. Abdullah b. Süleymân demiştir ki: Babam vefat ettiği zaman 86 yaşındaydı. Kendisi için zamanın büyük âlimleri cenaze namazı kıldı ve kıldırıldılar. Yaklaşık seksen defa cenaze namazı kılındı. Babam İbn Ebû Dâvud, ardında sekiz tane çocuk bıraktı. Bunlar: Ebû Dâvud Muhammed b. Abdullah, Ebû Muammer Ubeydullah, Ebû Ahmed Abdu'l-A'la ile en büyükleri Fâtıma olmak üzere beş tane kız çocuğudur.¹⁷⁷ İbn Ebû Dâvud, hayatta iken ilim yolunda üzerine düşeni yapmak için büyük çabalar sarf etmiştir. Bu yolda büyük fedakârlıklar gösterip, talebeler yetiştirmiş, İslam'a gelen hücumlara ilimle karşı koymuş ve eserler telif edip vefatından sonra da vazifesine devam etmiştir.

---

¹⁷⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s.136-141; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 13, s. 233.

¹⁷⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s.136-141; Zehebî, *Siyeru a'lamu'n-nübela'*, cilt 13, s. 233.

¹⁷⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136-141.

İKİNCİ BÖLÜM

İBN EBÛ DÂVÛD'UN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

2.1. Hadisçilik Yönü

Küçük yaştan itibaren babasının gayret ve uğraşlarıyla rivayet ilimlerine yönelen İbn Ebû Dâvud, devrin önde gelen muhaddislerinden sema ve kıraat yolu ile hadis almıştır.¹⁷⁸ Nitekim İbn Ebû Dâvud, h. 240-241/855-856 yılları arasında daha on veya on bir yaşlarında iken ilk olarak devrin büyük muhaddislerinden birisi olan Muhammed b. Eslem (ö. 242/857)'den hadis almaya başlamıştır.¹⁷⁹

İbn Ebû Dâvud güçlü bir hafızaya sahip olup birçok hadisi senet ve metinleri ile beraber ezberlemiştir. Dirayetli bir hadis hafızı olan İbn Ebû Dâvud, telif etmiş olduğu eserleri ile temayüz etmiştir. Özellikle *Mesâhif* adlı eseri meşhurdur. Ömrünün sonuna doğru her iki gözünü de kaybedince ezberinden binlerce hadisi yazdırmış ve hadis rivayetini sürdürmüştür.

İbn Ebû Dâvud'un hadis öğrenmeye karşı gayet ciddi bir isteğe sahip olduğu ve bu konudaki üstün faziletlerine dair talebelerinden İbn Şâhin, hocası İbn Ebû Dâvud'dan şöyle bir rivayet nakleder: “Ben Kûfe'ye geldiğim zaman yanımda bir dirhem para vardı. O bir dirhem para ile her biri iki avuç ağırlığında otuz ölçek bakliyat aldım. Almış olduğum bakliyattan her gün bir ölçek yedim ve Ebû Saîd el-Eşec'den dinlediğim bin hadisi yazdım. Bir ay neticesinde hocamdan işitip yazdığım hadisler otuz bine ulaştı.”¹⁸⁰

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi İbn Ebû Dâvud, güçlü bir hafızaya sahip olup birçok hadisi senet ve metinleri ile beraber ezberlemiş ve ilim halkalarında ezberlemiş olduğu hadisleri bazen kitaptan takip ederek, bazen de ezberinden nakletmiştir. Bununla ilgili olarak Ebu'l-Kâsım el-Ezherî (ö.435/1044) şöyle demiştir: Ben, Ahmed b. İbrâhîm b. Şâzân'dan (ö. 267/881) şöyle dediğini işittim: İbn Ebû Dâvud, Amr b. Leys döneminde Sicistân'a geldi. Şehirdeki hadis âlimleri

¹⁷⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 222.

¹⁷⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 770.

¹⁸⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 136; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 224.

ve talebeleri onun etrafına toplandılar ve İbn Ebû Dâvud'dan kendilerine hadis nakletmesini istediler. Fakat İbn Ebû Dâvud bu teklifi kabul etmedi ve “Yanımda takip edeceğim kitap yoktur” dedi: Etrafındaki insanlar ise, “İbn Ebû Dâvud ve kitap!” diyerek hayretlerini ifade ettiler. Bunun üzerine İbn Ebû Dâvud dedi ki: “Halkın bu konuşması beni etkiledi ve ben de otuz bin hadisi ezberimden onlara yazdırdım. Bağdat'a geldiğim zaman Bağdat halkı kendi aralarında şöyle diyorlardı: İbn Ebû Dâvud, Sicistân'a uğradı ve oradaki insanlarla oyalandı. Sonra insanlar gruplar halinde gelip, Sicistân halkının yazmış olduğu otuz bin hadisin bulunduğu eseri çoğaltmak için altı dinara kiraladılar. Daha sonra bu eseri yazıp Bağdat'a götürdüler. Eser Bağdat'taki hadis hafızlarına sunuldu. Onlar, otuz bin hadis içinde sadece altı tane hadiste hata buldular. Hafızların hata buldukları altı hadisten üçü, benden kaynaklanan bir hatadan dolayı değil, bana o şekilde nakledilmesinden kaynaklanmakta idi. Geriye kalan üç hadisteki hata ise bana aitti.”¹⁸¹

İbn Ebû Dâvud'un nakletmiş olduğu otuz bin hadisten kendisine ait üç hatanın bulunması, onun ezberinin güçlü olduğunun açık bir delilidir. Müellifimizin ezberi ile alakalı bir başka hadise ise şöyledir:

Hatîb el-Bağdâdî şu bir bilgiyi kaydeder: Bize, Muhammed b. Ali, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed'den, o da, Ebû Ali el-Hüseyin b. Ali el-Hâfız'dan şöyle dediğini nakletti: İbn Ebû Dâvud'un şöyle dediğini duydum: “Ben Isfahân'da otuz altıbin hadisi ezberimden naklettim. Ezberimden nakletmiş olduğum bu hadislerden, yedisinin lafzında şüpheye düştüm. Daha sonra Irâk'a döndüğümde, kitabıma baktım ve o yedi hadisten beşinin Isfahân'da naklettiğim gibi olduğunu gördüm. Sadece iki hadisin lafzında hata yaptığımı anladım.”¹⁸²

İbn Ebû Dâvud'un hafızasının kuvvetine dair anlatılan hadiseler, O'nun hadis ezberindeki derecesini gayet açık bir şekilde göstermektedir. Bundan dolayıdır ki müellifimizin hadis ezberindeki kapasitesini gören Hasan b. Muhammed el-Hallâl (ö.439/1048), O'nun ezberinin babasından daha çok olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir: “İbn Ebû Dâvud, ezber konusunda

¹⁸¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 138; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 223-224; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 768-769.

¹⁸² Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 138; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 224.

babasından daha ileridir.”¹⁸³

İbn Ebû Dâvud’un hadis ilmindeki kuvvetli hafızası ve derin vukufuna delalet eden müşahhas örneklerden biri de, hayatının sonuna doğru her gözlerini kaybetmesine rağmen kendisinden ilim almak isteyenlerin önünde oturup ezberinden hadis yazdırmasıdır. Nitekim bu derslere katılan talebelerinden, İbn Şâhin, ondan şöyle bahseder: “Hocam İbn Ebû Dâvud, yaklaşık olarak yirmi yıl bize hadis yazdırdı, fakat ben elinde çok defa kitap görmezdim. Nitekim o bize hadis imla ettirdiği zaman ezberinden yazdırırdı. Hocamızın oturduğu yerin biraz daha aşağısında oğlu Ebû Muammer, elinde kitap bulundurur ve babasına “şu hadis, bu hadis” diye başlangıcını hatırlatırdı. İbn Ebû Dâvud da hadisleri ezberinden cemaate naklederdi. Bir gün bize fitnelerle alakalı uzun bir hadisi ezberinden nakletti. Bu esnada Ebû Temmâm ez-Zeynebî hayret içinde ayağa kalkıp, “senin ilimdeki üstünlüğün şüphesiz Allah’tandır. Bu devirde İbrâhîm el-Harbî (ö.285/899) dışında, senin gibisini görmedim” dedi. Bunun üzerine İbn Ebû Dâvud şu mukabele de bulundu: İbrâhîm el-Harbî, hadis ilminden neyi ezberlemişse, ben de onun aynısını ezberlemişimdir. Onun bilmediklerini de ben biliyorum.”¹⁸⁴ Burada kendisi ile mukayese yapılan İbrâhîm el-Harbî, hadis ilminde büyük hâfız olup yüz bin hadisi senetleriyle birlikte ezberleyendir. Birçok ilimde söz sahibi olup zühd ve takvasıyla da tanınmaktadır. Aynı zamanda o, müellifimizin de hocasıdır.¹⁸⁵ İbn Ebû Dâvud ise yüz bin hadisin hafızı olan İbrâhîm el-Harbî’den hadis ilminde daha ilerde olduğunu ifade etmekle, bu ilimdeki derinliğini gözler önüne sermiştir.

2.2. İbn Ebû Dâvud’un Tabakası

Bilindiği gibi pekçok ilim dalında olduğu üzere hadis ilminde de yetişen âlimler, çeşitli tabakalara ayrılmak suretiyle değerlendirilmiştir. İbn Ebû Dâvud, hicri III. asrın önemli muhaddislerinden birisidir. Aynı zamanda onun yaşamış olduğu devir, kemiyet ve keyfiyet bakımından meşhur âlimlerin yetiştiği ve bilhassa hadis ilimlerinde takdire şayan faaliyetlerin gerçekleştirildiği çok velûd

¹⁸³ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 11, s. 137; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, cilt 13, s. 230.

¹⁸⁴ İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, cilt 29, s. 83; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, cilt 13, s. 224-225; a.mlf, *Mizânu’l-i’tidâl fî nakdi’r-ricâl*, cilt 2, s. 436.

¹⁸⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, cilt 6, s. 522.

bir dönemdir.

Hicri III. asır genellikle tasnifte Altın Çağ olarak bilinir. En meşhur altı hadis mecmuasının tedvin devri olması hasebiyle “Kütüb-i Sitte Çağı” olarak da adlandırılan bu devir, h. 201-301 yıllarını kapsamaktadır. Bu devrin, altın çağ diye tavsifinin sebepleri vardır. Zira asr-ı saadetten sonraki iki asırlık ilmî gelişmeler, en yüksek seviyeye bu asırda ulaşıp meyvesini en güzel şekilde vermiştir. Böylece hadis ilmi bu devrede çok ciddi bir ilerleme kat etmiştir. Bundan dolayı hicri III. asır tasnifte Altın Çağ olarak tarihe geçmiştir. Bununla beraber rivayet asrının nihayeti kabul edilen hicri üçüncü asır sonuna kadar, beş neslin temsil ettiği tabakalardan söz edilebilir. Bunlar: Sahabe nesli h. 110; Tâbiîn nesli h. 180; Etbâu’t-Tâbiîn nesli h. 220; Etbâu etbâu’t-Tâbiîn nesli h. 260; Etbâu etbâu’t-Tâbiîn nesli h. 300 olarak isimlendirilebilir. Bu altın kuşak halkasında yer alan hafız ve muhaddislerden birisi de şüphesiz İbn Ebû Dâvud’dur.

İbn Ebû Dâvud hicri III. Asırda yaşamış olduğu için bu dönemdeki büyük ulemanın birçoğundan ilim almıştır. Aynı zamanda bu sahada isnad bakımından Muammerun¹⁸⁶ diye ifade edilen, uzun ömürlü veya yaşı yüz seneye ulaşmış âlimlerden de ilim almıştır. Bu sebepten dolayı onun, hadis ilminde el-İsnâdu’l-Âlî¹⁸⁷ diye ifade edilen az sayıdaki râvi ile hadisin ilk kaynağına ulaşan rivayetleri de bulunmaktadır.

2.2.1. İbn Ebû Dâvud’un Âlî İsnad Sahibi Olması

Müellifimiz, muammerun hocalardan hadis rivayet etmesi sebebi ile kimi zaman dört (Rubâi) veya beş (Humâsi) ravi ile Hz. Peygamber’e kadar ulaşmaktadır. Onun âlî isnadla rivayet etmiş olduğu hadislerden bazı örnekler verelim:

Rubâi isnada birinci örnek:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أُمِّ خَالِدِ بِنْتِ

خَالِدٍ، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

¹⁸⁶ Muammerun: Uzun ömürlü olan, özellikle ömrü yüz seneyi aşmış olan kimse.

¹⁸⁷ el-İsnâdu’l-Âlî: Aynı metnin birkaç isnadından veya metinleri farklı da olsa birkaç isnaddan ilk kaynağa, diğerlerine oranla daha az ravi ile ulaşan isnad.

Hârun b. İshâk → Abdullah b. Recâ' → Mûsâ b. Ukbe → Ümmi Hâlid bnt. Hâlid'den rivayetle şöyle dediğini anlattı: “Hz. Peygamber (a.s.m) kabir azabından Allah’a sığıncırdı.”¹⁸⁸

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

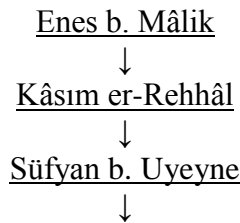

Rubâi isnada ikinci örnek:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي الْحَصِيبِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: ثنا قَاسِمُ الرَّحَّالِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَرَّتًا لِبَنِي النَّجَّارِ، فَقَضَى مِنْ حَاجَتِهِ، فَخَرَجَ مَدْعُورًا، وَقَالَ: «لَوْلَا أَنْ لَا تَدَافِنُوا، لَسَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يُسَمِعَكُمْ مَا أَسْمَعُنِي مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»

Ali b. Muhammed b. Ebi'l-Hasîb → Süfyan b. Uyeyne → Kâsım er-Rehhâl → Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini anlattı: Hz. Peygamber (a.s.m.) Benî Neccâr kabilesine ait bir araziye girdi. Orada tuvalet ihtiyacını giderdi ve dehşete uğramış bir halde oradan çıktı ve şöyle buyurdu: “Eğer siz birbirinizi defnetmiş olmasaydınız, ben Allah'tan kabir azabından bana işittirmiş olduklarını, size de işittirmesini isterdim.”¹⁸⁹

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

¹⁸⁸ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's ve'n-nuşûr el-hayâtu ba'de'l-mevt*, thk. Şeyh el-Huveynî es-Selefi, 1. Baskı, Kâhire, Mektebetu Tûrâsu'l-İslamiyye, t.y., s. 23.

¹⁸⁹ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's ve'n-nuşûr el-hayâtu ba'de'l-mevt*, s. 27.

Ali b. Muhammed b. Ebi'l-Hasîb

↓
İbn Ebû Dâvud

Rubâi isnada üçüncü örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَمِّي، حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ: «لَا تَحْمِلُوا شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ إِلَى بِلَادِ الْعَدُوِّ»

Abdullah → Muhammed b. Eş'as (İbn Ebû Dâvud'un amcası) → el-Ka'nebî Nâfi' → İbn Ömer (r.a) → Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmuştur:
“Kur'an'dan bir nüshayı düşman beldelerine taşımayınız.”¹⁹⁰

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

Abdullah b. Ömer
↓
Nâfi
↓
el-Ka'nebî
↓
Muhammed b. Eş'as (müellifimizin amcası)
↓
İbn Ebû Dâvud

Humâsi isnada birinci örnek:

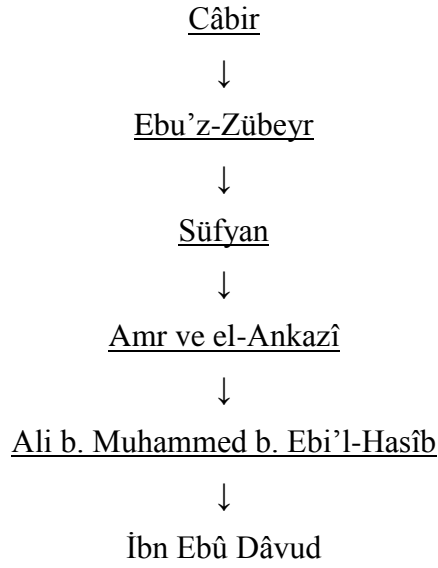
حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَبِي الْحَصِيبِ، قَالَ: ثنا عَمْرُو الْعَنْقَرِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ
جَابِرٍ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَزْنًا لِبَنِي النَّجَّارِ، فَسَمِعَ أَصْوَاتَهُمْ يُعَذِّبُونَ فِي
قُبُورِهِمْ، فَخَرَجَ مَذْعُورًا، فَقَالَ: «اسْتَعِيدُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»

Ali b. Muhammed b. Ebi'l-Hasîb → Amr ve el-Ankazî → Süfyan → Ebî Zübeyr → Câbir'den şöyle dediğini anlattılar: Hz. Peygamber (a.s.m.) Benî Neccâr kabilesine ait bir araziye girdi. Orada bulunan kabir ehlinin kabir azabı çektiklerini duydu ve dehşete uğramış bir halde oradan çıktı ve şöyle buyurdu:

¹⁹⁰ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 622.

“Kabir azabından Allah’a sığınmın.”¹⁹¹

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

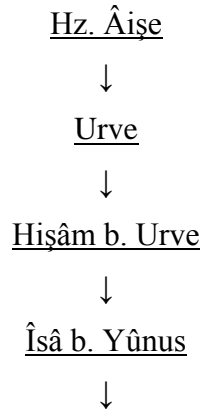
Humâsi isnada ikinci örnek:

ثنا على بن خشرم ثنا عيسى بن يونس عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة رضي الله عنها أن

رسول الله صلى الله عليه و سلم كان يقبل الهدية ويثيب عليها

Ali b. Haşrem → Îsâ b. Yûnus → Hişâm b. Urve → babasından → Hz. Âişe’den şöyle dediğini rivayet etti: “Hz. Peygamber (a.s.m.) hediyeleri kabul eder ve karşılığını verirdi.”¹⁹²

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

¹⁹¹ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba’s ve’n-nuşûr el-hayâtu ba’de’l-mevt*, s. 26.

¹⁹² İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 48.

Ali b. Haşrem

↓

İbn Ebû Dâvud

Müellifimizin rivayet etmiş olduğu bu hadis Hz. Âişe'den kanalı ile bize ulaşmıştır. Râvilerden Ali b. Haşrem, sika ve faziletli bir zat olmakla beraber İmam Müslim'in râvilerindedir. Ali b. Haşrem hicri 257/872 de vefat etmiş olup muammerun'dandır.¹⁹³ Rivayet sahih hadislerden olup 5 râvi ile ilk kaynağına ulaştığı için âlî isnaddır.

Humâsi isnada ikinci örnek:

حدثنا علي بن خشرم ثنا عيسى عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة رضي الله عنها قالت قال

رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا وضع العشاء وأقيمت الصلاة فابدءوا بالعشاء

İbn Ebû Dâvud → Ali b. Haşrem → Îsâ → Hişâm b. Urve → babası Urve → Hz. Âişe'den rivayetle Resulullah (a.s.m.) şöyle buyurmuştur: “Akşam yemeği ortaya konulmuş olup namaz vakti de girmiş ise siz önce yemeğe başlayın.”¹⁹⁴

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

Hiz. Âişe
↓
Urve
↓
Hişâm b. Urve
↓
Îsâ
↓
Ali b. Haşrem
↓
İbn Ebû Dâvud

Humâsi isnada üçüncü örnek:

حدثنا علي بن خشرم ثنا عيسى عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة أن ابن عمر رضي الله

عنهم يقول إن الميت ليعذب ببكاء أهله عليه فقالت ويل ابن عمر إنما كان رجلا خبيثا فقال رسول الله صلى

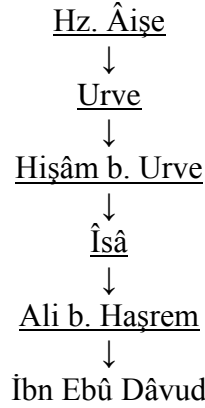
¹⁹³ İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-tehzîb*, thk. Ebî Eşbel Ahmed Şâğîf el-Pakistânî, 1. Baskı, Dârul Âsime, 1996, s. 695.

¹⁹⁴ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 49.

الله عليه و سلم إن هذا ليعذب وأهله يكون عليه

Ali b. Haşrem → Îsâ, Hişâm b. Urve → babasından → Hiz. Âişe'den rivayetle, o demiştir ki: İbn Ömer (r.a), ölü, aile halkının onun için ağlamasından dolayı azap çeker demektedir. Hiz. Âişe şöyle dedi: İbn Ömer'e ona teessüf ederim ki, o ölen habis bir adamdı ve Hiz. Peygamber (a.s.m.) onun hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu şahıs azap görüyor, aile halkı ise onun üzerine ağlıyor."¹⁹⁵

Bu rivayetin isnad çizelgesi şöyledir:

2.3. Babasından ve Amcasından Yaptığı Rivayetler

İbn Ebû Dâvud'un yetişmesinde ve ilimde belli bir seviyeye ulaşmasında en büyük vesile babası Ebû Dâvud'dur. Zira O, oğlunun çocukluğundan itibaren eğitimine büyük önem vermiş ve bu konuda ona rehberlik yapmıştır. Birçok hadis âliminin belirttiği gibi Ebû Dâvud, hadislerin zayıfını sağlamından ayırmada, rivayetlerdeki ince kusurları (illetleri) tespit etme ve hadis ravilerini tenkit etme hususlarında tanınmış bir âlimdir. Ebû Dâvud, hicri 230/844 yılında doğan oğlu İbn Ebû Dâvud'u seyahatlerinin bir kısmında yanına alarak erken yaşta hadis öğrenmesini sağlamıştır. Amcası Muhammed b. Eş'as da kimi zaman bu seyahatlerinde onlara arkadaşlık etmiştir.

Yaptığımız araştırmaya göre İbn Ebû Dâvud babasından ve amcasından nakletmiş olduğu birçok rivayet tesbit ettik. Burada ilgili rivayetlere birkaç örnek verelim:

Babasından yaptığı bazı rivayetler:

¹⁹⁵ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âişe*, s. 51.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ ذَكَرَ أَبِي عَنْ صَالِحِ الْفَرَّاءِ، وَأَحْمَدَ بْنِ جَنَابٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ طَهَيْرٍ، عَنِ إِسْمَاعِيلِ السُّدِّيِّ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ قَالَ: خَطَبَ عَلِيٌّ، فَقَالَ: " أَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ، وَأَفْضَلُهُمْ بَعْدَ أَبِي بَكْرٍ عُمَرُ، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أُسَمِّيَ الثَّالِثَ لَسَمَّيْتُهُ قَالَ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ قَوْلِهِ: وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أُسَمِّيَ الثَّالِثَ لَسَمَّيْتُهُ، فَأَتَيْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ، فَقُلْتُ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ خَطَبَ فَقَالَ: إِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ، وَأَفْضَلُهُمْ بَعْدَ أَبِي بَكْرٍ عُمَرُ، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أُسَمِّيَ الثَّالِثَ لَسَمَّيْتُهُ، فَوَقَعَ فِي نَفْسِي، فَقَالَ الْحُسَيْنُ: قَدْ وَقَعَ فِي نَفْسِي كَمَا وَقَعَ فِي نَفْسِكَ فَسَأَلْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ: مَنْ الَّذِي لَوْ شِئْتُ أَنْ تُسَمِّيَهُ لَسَمَّيْتَهُ؟ قَالَ: الْمَذْبُوحُ كَمَا تُذْبِحُ الْبَقْرَةَ،"

Abdullah → Babam → Sâlih el-Ferrâ' ve Ahmed b. Cenâb → Hakem b. Züheyir → İsmâîl es-Süddî → Abdihayr'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Ali (r.a) şöyle hitapta bulundu: "Hz. Peygamber (a.s.m)'den sonra insanların en faziletlisi Ebû Bekr (r.a) dir. Ebû Bekr'den sonra insanların en faziletlisi Ömer (r.a) dir. Eğer insanların en hayırlısı olarak üçüncü bir kişinin de ismini söyleyecek olsaydım muhakkak ki söylerdim." Abdihayr şöyle dedi: Hz. Ali'nin "Eğer insanların en hayırlısı olarak üçüncü bir kişinin de ismini söyleyecek olsaydım muhakkak ki söylerdim" ifadesiyle kimi kastetmiş olabileceği hususunda bende bir merak oluştu. Hemen Huseyn b. Ali'nin yanına geldim ve ona dedim ki: Mü'minlerin emiri insanlara hitapta bulunarak böyle böyle demişti. Acaba üçüncü ile kimi kastetti. Huseyn dedi ki: Senin içinde hâsıl olan şeyin aynısı bende de hâsıl olmuştu. Bu sebeple babam Hz. Ali'ye: "Ey mü'minlerin emiri, senin ismini vermek isteseydin, ismini vereceğin şahıs kimdir?" diyerek sordum. Hz. Ali şöyle dedi: "Sığırın kesildiği gibi kesilmiş olandır (yani Hz. Osmân'dır)."¹⁹⁶

Babasından yapmış olduğu bir başka rivayet:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي أُيُوبَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَطَّنُهَا أُمَّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: " كَانَ رَسُولُ

¹⁹⁶ Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Fedâilu's-Sahabe*, thk. Vasiyullah b. Muhammed Abbâs, 1. Baskı, Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, 1983, cilt 1, s.71; İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s.243.

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَرَأَ قَالَ: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنُ الرَّحِيمِ. مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ) يَقْطَعُ قِرَاءَتَهُ قَالَ: قُلْتُ لِحُفْصٍ: قَرَأَ (مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ) ؟ فَقَالَ: هَكَذَا قَالَ " حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ، فِي هَذَا الْحَدِيثِ: إِمَّا هُوَ الْحَدِيثُ فِي تَفْطِيعِ الْقِرَاءَةِ وَالتَّرْسُلِ فِيهَا، وَأَمَّا قَوْلُهُ: (مَلِكِ) فَيُقَالُ إِنَّهَا قِرَاءَةُ ابْنِ جُرَيْجٍ، لَا أَنَّهُ رَوَاهَا عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ

Abdullah →Şuayb b. Eyyûb →Yahya b. Âdem →Hafs b. Gıyâs →İbn Cerîr →İbn Ebî Melîke →Hz. Peygamberin hanımlarından birisinden ki Ümmü Seleme olduğunu zannediyoruz, şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (a.s.m.) Fatiha suresinden (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنُ الرَّحِيمِ. مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ) ayetlerini okuduğu zaman, ayetleri teker teker okurdu. Yani her bir ayeti okur ve ayet sonunda dururdu.” İbn Ebî Melîke diyor ki: Ben Hafs’a sordum “(مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ) diye mi okudu?” O da, “Aynen bu şekilde okudu” dedi.¹⁹⁷ İbn Ebû Dâvud demiştir ki: Babamdan bu hadis hakkında şöyle dediğini işittim: “Bu hadis Kur’an okurken kıratte takti’ ve teressül yapmakla alakalıdır. Ayette ki مَلِكِ ifadesine gelince, bunun İbn Cüreyc’e ait bir kıraat olduğu söylenir, yoksa onu İbn Cüreyc onu İbn Ebî Müleyke’den rivayet etmiş değildir.”¹⁹⁸

Babasından yapmış olduğu bir başka rivayet:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو ظَفَرٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى وَهُوَ ابْنُ خَلْفٍ قَالَ: سَأَلْتُ حَمَّادَ بْنَ أَبِي سَلَيْمَانَ عَنْ بَيْعِ الْمَصَاحِفِ، فَقَالَ: «كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَكْرَهُ بَيْعَهَا وَشِرَاءَهَا»

Abdullah →babam (Ebû Dâvud) →Ebû Zafer →Mûsâ (İbn Halef): “Ben Hammâd b. Ebû Süleymân’dan Kur’an Mushaflarının satılmasını sordum.” Bana şöyle dedi: “İbrâhîm (en-Nehât) Mushafların alınıp satılmasını kerih görürdü.”¹⁹⁹

Babasından yapmış olduğu bir başka rivayet:

¹⁹⁷ Ebu Dâvûd, Süleyman b. Eş’as es-Sicistani, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaud, 1. Baskı, Daru’r-Risâle lil-Alemiyye, 2009, s. 37.

¹⁹⁸ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu’l-Mesâhif*, cilt 1, s. 394-395.

¹⁹⁹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu’l-Mesâhif*, cilt 2, s. 568.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو ظَفَرٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى يَعْنِي ابْنَ خَلْفٍ، عَنْ أَبِي عَامِرٍ، عَنْ عَطَاءِ
بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ " فِي الْمُصْحَفِ: قَالَ اشْتَرَاهَا وَلَا تَبِعُهَا "

Abdullah →babam (Ebû Dâvud) →Ebû Zafer →Mûsâ (İbn Halef) →Ebû
Âmir →Atâ' b. Ebû Rabâh →İbn Abbâs'dan Mushaf hakkında: "Onu satın al,
fakat satma." Dediğini nakleder.²⁰⁰

Babasından yapmış olduğu bir başka rivayet:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ
عَبَّاسٍ، «أَنَّهُ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْمُصْحَفِ وَرَخَّصَ فِي شِرَائِهِ»

Abdullah →babam (Ebû Dâvud) →Ahmed b. Yûnus →Züheyr →Leys,
Mücâhid →İbn Abbâs'tan rivayetle ki o, "mushafi satılmakten nehyederken, satın
alınmasına ise ruhsat vermiştir."²⁰¹

İbn Ebû Dâvud'un amcasından rivayet etmiş olduğu hadislere dair
örnekler:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَمِّي، حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ: «لَا تَحْمِلُوا شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ إِلَى بِلَادِ الْعَدُوِّ»

Abdullah →Amcam (Muhammed b. Eş'as) →el-Ka'nebî Nâfi' →İbn
Ömer (r.a) →Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmuştur: "Kur'an'dan bir nüshayı
düşman beldelerine taşımayınız."²⁰²

İbn Ebû Dâvud'un amcasından rivayet etmiş olduğu bir hadis:

حَدَّثَنَا عَمِّي ثنا أبو غسان ثنا سفيان بن عيينة عن ابن عروة عن أبيه عن عائشة قالت كان النبي

²⁰⁰ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 601.

²⁰¹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 603.

²⁰² İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 622.

Amcam (Muhammed b. Eş'as) →Ebû Ğassân →Süfyân b. Uyeyne →İbn Urve →babasından →Hz. Âîşe'nin şöyle dediğini anlattı: “Hz. Peygamber (a.s.m.) oruçlu olduğu halde hanımlarından bazısını öperdi (Hz. Âîşe bunu söyledikten sonra) tebessüm etti.”²⁰³

2.4. İbn Ebû Dâvud'un Teferrüd Ettiği Hadisler ve Sıhhat Dereceleri

Teferrüd, bir râvinin rivayet ettiği hadiste tek kalması anlamına gelmektedir. Bununla beraber bir hadisi garib veya ferd olarak rivayet etmek, rivayette bulunmak, gibi anlamlara gelmektedir.²⁰⁴

İbn Ebû Dâvud, birçok eser telif etmiştir. Hadiste tedvin faaliyetinin en fazla olduğu hicri III. asırda yaşadığı için, bugün elimizde bulunan eserlerinin çoğunluğu kaynak eser niteliğindedir. Özellikle *Mesâhif* adlı eseri, alanında benzersiz eserlerden birisidir.

Yapmış olduğumuz araştırmalara göre, müellifin bizzat telif etmiş olduğu eserlerinden sadece 3 tanesine ulaşabildik. Müellifimize ait ulaşılmış olduğumuz bu eserlerden, *el-Ba's ve'n-nuşûr* ve *Müsnedu Âîşe* adlı iki eserde, müellifin teferrüdüne rastlamadık. Fakat *Mesâhif* adlı eserinde ise 821 rivayet içinde sadece 118 rivayette teferrüd etmiştir.

Müellifimiz İbn Ebû Dâvud, âlimlerin ittifakı ile sika bir râvidir. Kendisi zamanın muhaddislerince hüccet kabul edilmiş ve ilminden istifade edilmiştir. Geniş bir eser olan *Mesâhif* adlı eserindeki teferrüdü ise onun sikalığına bir zarar vermez. İbn Kesîr (ö.774/1373) sika ravi ile sika olmayan ravinin teferrüd ettiği rivayetler hakkında şu değerlendirmeyi kaydetmiştir: “Şayet sika ravi, baskalarının rivayet etmediği bir hadisi nakletmekle teferrüd ederse, adil, zabıt ve hafiz olması şartıyla onun bu rivayeti makbul karşılanabilir. Her ne kadar onun teferrüdü lugat açısından münker (ferd/garib) addedilse bile, şer'an makbul sayılır ve münkerdir denilmez. Çünkü böyle ravilerin rivayetleri reddedilecek olursa, bu neviden çok miktarda hadis de beraberinde reddedilecek; neticede pek çok mesele

²⁰³ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âîşe*, s. 58.

²⁰⁴ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, “Teferrüd” md. s. 315.

delilsiz kalacaktır. Rivayetinde teferrüd eden sika ravi, hafız olmayıp adil ve zabıt bir kimse ise, bu ravinin teferrüd ettiği hadis hasendir.²⁰⁵ Nitekim İbn Ebû Dâvud'un teferrüd etmiş olduğu rivayetlerin içinde, sahih, hasen, zayıf, metruk, mürsel, mevkuf rivayetler bulunmaktadır. Biz burada 118 rivayetin hepsini ele almayacağız. Sadece her bir türden bir rivayeti örnek olarak vermeye çalışacağız.

- Teferrüd ettiği sahih rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، «أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ جَمَعَ اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِيهِمْ أَبِي بِنُ كَعْبٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَسَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ»

Abdullah → Ahmed b. Sinân → Abdurrahman → Saîd b. Abdurrahman → Muhammed b. Sîrîn'den rivayet ederek şöyle dedi: Osmân b. Affân, Kureyş ve Ensâr'dan on iki kişi topladı. Bunların içinde Ubey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve Saîd b. Âs vardı.²⁰⁶

Müellifimiz bu rivayette teferrüd etmiştir. Eserin tahkik ve tahririni yapan Muhibbuddîn Abdüssübhân el-Vâiz, rivayetin sahih olup, senetteki ravilerinde sika olduğunu söylemiş ve şu bilgileri kaydetmiştir: “Bu hadis ve bununla aynı manadaki bir önceki hadisin isnadlarındaki raviler sika ravilerdendir. Ancak burada İbn Sîrîn'in Kur'an'ın çoğaltılması olayına şahit olmaması ve İbn Sîrîn'in bunu kimden aldığını zikretmemesi sebebiyle isnada inkıta' vardır. Bu hadisi sahih olarak ele almamızın sebebine gelince: Hadis her ne kadar munkatı' ise de İbn Sîrîn'den nakledilen bir başka hadis vardır. Abdullah (İbn Ebû Dâvud)→İshâk b. İbrâhîm b. Zeyd →Ebû Bekr →Hişâm b. Hisân →Muhammed b. Sîrîn →Kesîr b. Eflah'den nakledildiği üzere o demiştir ki: “Hz. Osmân, Mushafları yazmaya niyetlenince Kureyş ve Ensâr'dan oniki kişiyi topladı. Onların arasında Ubeyy b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit vardı...” Muttasıl olarak nakledilen bu hadis hakkında Hafız İbn Kesîr: “İsnadı sahihtir” demiştir.²⁰⁷ Dolayısıyla munkatı' olan bir önceki rivayet, son zikredilen muttasıl rivayetle desteklenerek sahih derecesine

²⁰⁵ İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *İhtisâru ulumi'l-hadîs*, thk. Salih Muhammed Aviza, Beyrut, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1989, s. 43-44.

²⁰⁶ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 214.

²⁰⁷ İbn Kesîr, *Fedâilu'l-Kur'an*, 1. Baskı, Mektebetu İbn Teymiyye, 1996, s. 84-45.

ulaşır.²⁰⁸

- Teferrüd ettiği hasen rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ عُيَيْدَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، «أَنَّ عَلْقَمَةَ اشْتَرَى وَرَقًا فَأَعْطَى أَصْحَابَهُ فَكَتَبُوهُ لَهُ»

Abdullah → Abdullah b. İsmâîl → el-Muhâribî → Ubejde → İbrâhîm'den rivayetle şöyle demiştir: “Alkame, bir varak satın aldı ve onu arkadaşlarına verdi. Onlar da o varağı Alkame için yazdılar.”²⁰⁹

Müellifimiz bu hadiste teferrüd etmiştir. Ancak bu hadisin hasen olduğuna dair değerlendirmeler vardır. Niketim isnaddaki ravilerden el-Muhâribî hariç tamamı âlimlerce sika ve saduk olarak kabul edilmişlerdir. Abdurrahman b. Muhammed b. Ziyâd el- Muhâribî ise İbn Hacer'e göre hakkında beis yoktur (Lâ be'se bihi).²¹⁰ Dolayısıyla hadis, en azından hasen mertebededir.²¹¹

- Teferrüd ettiği zayıf rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ هَاشِمِ الرَّمْلِيِّ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ ابْنِ شَوَّذِبٍ قَالَ: «كَانَ مَطَرٌ وَمَالِكُ بْنُ دِينَارٍ يَكْتَبَانِ الْمَصَاحِفَ وَلَا يُشَارِطَانِ، فَمَا أُعْطِيَ مِنْ شَيْءٍ قَبْلَهُ»

Abdullah → Ahmed b. Hâşim er-Remlî → Damra → İbn Şevzeb'den rivayetle şöyle demiştir: “Matar ve Malik b. Dînâr, şart koşmadan Kur'an mushafı yazıyorlardı. Kendilerine verilen ücreti de kabul ediyorlardı.”²¹²

Müellifimiz bu rivayette teferrüd etmiştir. Senette bulunan ve müellifimizin şeyhi Ahmed b. Hâşim er-Remlî ile onun şeyhi Damra hakkında âlimler görüş belirtmişlerdir. Şöyle ki: her ikisi de sağlam bir hafızaya sahip değillerdir.²¹³

²⁰⁸ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 214.

²⁰⁹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 499.

²¹⁰ Bkz. İbn Hacer, *Takrîb*, s. 349.

²¹¹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s.499 (Mukakkikin dipnotu).

²¹² İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s.599.

²¹³ İbn Hacer, müellifimizin hocası Ahmed b. Hâşim b. Ebî Abbas er-Remlî hakkında şöyle demektedir: “O sadûktur, ezberinde biraz problem vardır.”(İbn Hacer, *Takrîb* s.85). İbn Hacer, senette bulunan Damra b. Rebî'a el-Filistîni hakkında: “Saduktur, biraz vehmlidir” demektedir

- Teferrüd etmiş olduğu metruk rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَفْصٌ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: «لَا بَأْسَ

بِالْمُصْحَفِ بِالْمُصْحَفِ وَزِيَادَةَ عَشْرٍ دَرَاهِمٍ»

Abdullah → Abdullah b. Saîd → Hafs, Leys → Mücâhid'den rivayetle şöyle dedi: “Bir mushafın başka bir mushafla, üzerine on dirhem vermekle beraber değiştirilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.”²¹⁴ Bu rivayette de müellifimiz teferrüd etmiştir. Hadis, senetteki Leys b. Süleym b. Züneym'den dolayı metruk bir rivayettir.²¹⁵ Nitekim İbn Hacer, Leys b. Süleym b. Züneym hakkında şöyle demiştir: “O, saduktur ancak çok ihtilat etmiştir (yaşlanma, aniden bir felaketle karşılaşma gibi sebeplerle hafıza bozukluğuna uğramak). Hadisini tam olarak temyiz edemiyordu. Bu sebeple terk edildi.”²¹⁶

Ravinin ihtilat etmesi demek, zapt vasfını kaybetmesi demektir. Böylelikle rivayet etmiş olduğu hadis metruk olarak kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayıdır ki Mesâhif'in muhakkiki de bu hadis için metruk hükmünü vermiştir.²¹⁷

- Teferrüd etmiş olduğu mürsel rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَرْزِدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: «كَانَ

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى أَنْ يُغْزَى بِالْمَصَاحِفِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ لَكَيْ لَا يَنَالَهَا الْكُفْرَانُ»

Abdullah → Abbâs b. Velîd b. Mezyed → Babam → Evzâî →:“Peygamber (a.s.m.), kâfirler onu elde etmesinler diye, Mushaflarla beraber düşman toprağına gazveye çıkılmasını nehyetti.”²¹⁸

Müellifimiz bu hadiste teferrüd etmiştir. Bu hadisin son halkasında bulunan el-Evzâî ise hicri 157 (m.775) yılında vafat etmiştir. O, tâbiun

(İbn Hacer, *Takrîb* s.280). Âlimlerin senetteki raviler hakkındaki bu görüşlerinden dolayı İbn Ebû Dâvud'un teferrüd etmiş olduğu mezkûr hadis zayıf olarak kabul edilmiştir. İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 497 (Mukakkikin dipnotu).

²¹⁴ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 599.

²¹⁵ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 599 (Mukakkikin dipnotu).

²¹⁶ İbn Hacer, *Takrîb*, s. 464.

²¹⁷ Bkz. İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 599 (Mukakkikin dipnotu).

²¹⁸ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 631.

âlimlerindendir. Makbul ve sika bir ravidir.²¹⁹ Dolayısıyla onun doğrudan Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmesi söz konusu olamaz. Zira arada en az bir sahabi olması gerekir. Senette sahabi ravisi atlandığı için bu rivayet mürseldir.²²⁰

- Teferrüd etmiş olduğu maktu rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ

الْحَسَنِ، أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ تُنْقَطَ الْمَصَاحِفُ بِالتَّحْوِ

Abdullah → Muhammed b. Beşşâr → Abdula'lâ → Muhammed b. Bekr → Hişâm → Hasen el-Basrî'den, onun Mushaflara, dilbilgisine göre nokta (hareke) konulmasını kerih gördüğünü rivayet etti.²²¹

Bu rivayet, İbn Ebû Dâvud'un teferrüd ettiği ve mürsel bir rivayettir. Çünkü rivayette Hişâm b. Hassan vardır ki, o, Hasen el-Basri'den mürsel rivayetleri nakletmekle bilinir. Burada ondan sema yoluyla aldığına dair açık bir ifade yoktur. Oysa Hasen el-Basri'den sahih bir isnadla onun Mushaflara, nokta (hareke) konulmasında beis görmediği nakledilir.²²²

- Teferrüd etmiş olduğu müdelles rivayetlere dair bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيُّ، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ

إِبْرَاهِيمَ قَالَ: «لَا بَأْسَ بِالْبَدَلِ مُصْحَفًا بِمُصْحَفٍ»

Abdullah → Muhammed b. İsmâîl el-Ahmesî → Vekî' → Süfyan → Muğîre → İbrâhîm'den rivayetle o şöyle demiştir: “Bir mushafın başka bir mushafı değiştirilmesinde bedel alınmasında herhangi bir beis yoktur.”²²³

İbn Ebû Dâvud bu rivayette teferrüd etmiştir. İsnadda yer alan Muğîre b. Miksem, sika ve mutkin bir ravi olmakla beraber tedlis yapmakla meşhurdur. O, özellikle İbrâhîm b. Zeyd en-Nehâî'den rivayetinde çokça tedlis yapmaktadır.²²⁴ Dolayısıyla bu rivayet de onun İbrâhîm b. Zeyd en-Nehâî'ye nisbet ederek tedlis

²¹⁹ Bkz. İbn Hacer, *Takrîb*, s. 347.

²²⁰ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 631 (Mukakkikin dipnotu).

²²¹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 522.

²²² İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 522 (Mukakkikin dipnotu).

²²³ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 599.

²²⁴ İbn Hacer, *Takrîb* s. 543.

yaptığı hadislerdendir.²²⁵

2.5. İbn Ebû Dâvud'un Senedle İlgili Değerlendirmeleri

Hafız İbn Ebû Dâvud, güçlü bir hafızaya sahip olduğu için birçok hadisi senet ve metinleri ile beraber ezberlemiş, ezberlemiş olduğu hadislerdeki ravileri iyi tanımakta ve onlar hakkında bilgiye sahiptir. Buna binaen rivayetlerinde yer yer raviler hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Hadislerin senetlerindeki raviler hakkında yaptığı açıklamalara gelince, bazen senette ki ravilerin kim olduğunu açıklamıştır. Bazen karıştırılması muhtemel olan ravilerin meşhur ismini verip, durumlarını açığa çıkarmıştır. Bazen senette ihtisar yapmış, bazen de bir hadisin birçok senedini verip hadisin sağlam olduğunu orta yere koymuştur.

2.5.1. Senette İhtisar Yapması

İbn Ebû Dâvud, yapmış olduğu rivayetlerin senetlerinde çoklukla ihtisar yapmıştır. Nitekim bazen senette ki râvileri zikretmeksizin, hadisi doğrudan nakletmektedir. Bazen de sadece Sahabe ravisini zikretmektedir. Müellifimiz eserlerinde bu usule çoklukla bavurmuştur. Biz sadece birkaç tanesini burada zikredeceğiz.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَاتِمٍ السِّجِسْتَانِيَّ قَالَ: «لَمَّا كَتَبَ عُثْمَانُ الْمَصَاحِفَ حِينَ جَمَعَ الْقُرْآنَ، كَتَبَ سَبْعَةَ مَصَاحِفَ، فَبِعَتْ وَاحِدًا إِلَى مَكَّةَ، وَآخَرَ إِلَى الشَّامِ، وَآخَرَ إِلَى الْبَيْتِ، وَآخَرَ إِلَى الْبَحْرَيْنِ، وَآخَرَ إِلَى الْبَصْرَةِ، وَآخَرَ إِلَى الْكُوفَةِ، وَحَبَسَ بِالْمَدِينَةِ وَاحِدًا»

Bize Abdullah anlattı ve dedi ki: Ben Ebû Hâtim es-Sicistânî'den şöyle dinledim...

İbn Ebu Dâvud bu rivayette Ebû Hâtim'den Hz. Osmân'a kadar olan ravileri zikretmemiştir. Hadisi muallâk olarak nakletmiştir.²²⁶

İbn Ebû Dâvud, özellikle *Müsnedu Âişe* adlı eserinde senette ihtisar usulunu, çoklukla kullanmıştır. Şöyle ki: Senetleri aynı olup metinleri ayrı olan

²²⁵ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 599 (muhakkikin dipnotu).

²²⁶ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 231

hadisleri verirken, ilk rivayette senedin tamamını, daha sonraki rivayetlerde ise 4 deyişip senedi atıp sadece hadis metnini vermektedir.

حدثنا علي بن خشرم أنبا عيسى عن هشام عن أبيه عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا نعس أحدكم في صلاته فليرقد حتى يذهب عنه النوم فإن أحدكم وهو ناعس لعله يريد أي يستغفر فيسب نفسه

Bu rivayete senedin tamamını vermiş, fakat devamında gelen rivayetlerde sadece Hz. Âîşe'yi zikredip diğer ravileri zikretmemektedir.

وبه عن عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يقول أحدكم خبثت نفسي ولكن ليقبل لقست

وبه عن عائشة أن ابن عمر رضي الله عنهما يقول إن الميت ليعذب ببكاء أهله عليه فقالت ويل ابن عمر إنما كان رجلا خبيثا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن هذا ليعذب وأهله يكون عليه
وبه عن عائشة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يرقى امسح البأس رب الناس بيدك الشفاء لا كاشف له إلا أنت

Yukarıdaki rivayetlerin hepsinin senedi aynı olduğu için sadece Sahabi ravisi olan Hz. Âîşe'nin ismini vermiş, devamında ise sadece hadis metinlerini sıralamıştır.²²⁷

2.5.2. Senetteki Raviyi Açıklaması

Müellifimiz eserlerinde ihtiyaç duyulan yerde ismi, künyesi kapalı olan, başka bir ravi ile isim benzerliği olup karıştırılabilen ravileri açıklar. Bununla ilgili birkaç misal vererim:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ عَمْرٍو قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى
بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: تُوِّبَ بِالصَّلَاةِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَإِذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَصَلَّيْتُ

²²⁷ İbn Ebû Dâvud, *Müsnedu Âîşe*, s. 50/51.

خَلْفَهُ، فَقَرَأَ آلَ عِمْرَانَ، فَقُلْتُ يَقْرَأُ عَشْرَ آيَاتٍ، فَقَرَأَ مِائَةَ فَرَكَعٍ، فَلَمَّا قَامَ مِنْ سُجُودِهِ قَرَأَ مَا بَقِيَ فِي الرَّكْعَةِ
الثَّانِيَةِ، وَقَرَأَ «الم الله لا إله إلا هو الحي القيوم»

Abdullah → Muhammed b. Beşşâr → Yahyâ → Muhammed (yani İbn Amr)
anlattı ve dedi ki:

İbn Ebû Dâvud, senette mücerred “Muhammed” diye zikredilen ravinin kim olduğunu bilinmesi için ravinin baba ismini de zikrederek açığa kavuşturur.²²⁸

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْمُنْثَى، حَدَّثَنَا دَاوُدُ يَعْنِي ابْنَ عَمْرٍو، وَحَدَّثَنَا الرَّجِيُّ،
عَنْ إِسْمَاعِيلَ يَعْنِي ابْنَ أُمَيَّةَ، عَنْ أَبِي ذُبَابٍ [يَعْنِي الْحَارِثَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ] ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ
جَدِّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، وَصَلَّى بِالنَّاسِ الْعِشَاءَ الْأَخْرَةَ، فَقَرَأَ فِيهَا بِأَمِّ الْكِتَابِ قَالَ فَكَأَنِّي أَسْمَعُهُ
يَقُولُ: «الم الله لا إله إلا هو الحي القيوم»

Abdullah → Muhammed b. Ahmed b. Ebî Müsennâ → Dâvud (yani İbn Amr) → ez-Zencî, İsmâîl (yani İbn Ümeyye) → Ebî Zübâb (yani Hâris b. Abdurrahman b. Ebu Zübâb) → babasından → dedesinden rivayetle şöyle anlattı.²²⁹

Müellifimiz rivayette geçen üç ravinin meşhur olan isimlerini zikretmektedir. Şöyle ki: Senetteki “Dâvud” adlı ravinin isim benzerliğinden dolayı başka bir ravi ile karışmaması için “yani İbn Amr” ifadesini kullanarak muhtemel bir karışıklılığa engel olmaktadır. Daha sonra senetteki “İsmâîl” adlı ravinin tanınması için “yani İbn Ümeyye” ifadesini kullanmıştır. Devamındaki “Ebu Zübâb” adlı ravinin başka bir ravi ile karışmaması için “yani Hâris b. Abdurrahman b. Ebu Zübâb” şeklinde uzun ismini vermiştir.

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

²²⁸ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 286.

²²⁹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 287.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنْ عَبْدِ
 بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فِي
 مَوَاسِمِ الْحَجِّ) قَالَ ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ: فَحَدَّثَنِي عُيَيْدٌ أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُهَا فِي الْمُصْحَفِ
 قَالَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ: لَيْسَ هُوَ عُيَيْدُ بْنُ عُمَيْرٍ اللَّيْثِيِّ، هَذَا هُوَ عُيَيْدُ بْنُ عُمَيْرٍ مَوْلَى أُمِّ الْفَضْلِ، وَيُقَالُ: مَوْلَى
 ابْنِ عَبَّاسٍ

Abdullah → Ahmed b. Sâlih → İbn Ebî Fûdeyk → İbn Ebî Zi'b → Ubeyd b.
 Umeyr → Abdullah b. Abbâs'tan rivayetle şöyle dedi: Allah (c.c) şu ayeti
 indirmiştir: (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini
 istemekte size bir günah yoktur. İbn Ebî Zi'b diyor ki: Bana Ubeyd şöyle dedi: Bu
 ayeti Abdullah b. Abbas mushafdan okuyordu.

İbn Ebû Dâvud senet ile alakalı şöyle demektedir: “Senette ki Ubeyd b.
 Umeyr, Ubeyd b. Umeyr el-Leysî değildir. Senette ki Ubeyd b. Umeyr, Ümmü
 Fadl'ın yani Hz. Abbas'ın hanımının azatlı kölesidir. Nitekim ona İbn Abbâsın
 azatlı kölesi de, denmiştir.” Müellifimiz senette ki ravinin başka bir ravi ile
 karıştırılması ihtimaline binaen, ravinin kim olduğunu açıklamakla muhtemel
 karışıklığı ortadan kaldırmıştır.²³⁰

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أُمِّ خَالِدِ بِنْتِ
 خَالِدٍ، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»
 قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: هَذِهِ أُمُّ خَالِدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ رَوَتْ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 حَدِيثَيْنِ: هَذَا وَآخَرَ

Hârun b. İshak → Abdullah b. Recâ' → Mûsâ b. Ukbe → Ümmü Hâlid binti
 Hâlid'in şöyle dediğini anlattı: Hz. Peygamber (a.s.m), kabir azabından Allah'a
 sığınırды.

²³⁰ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 343.

Ebû Bekr İbn Ebû Dâvud: “Rivayette ki Ümmü Hâlid binti Hâlid b. Saîd b. Âs, Sahabe’den olup Peygamberimiz’den iki hadis rivayet etmiştir. “Bunlar ise birisi, bizim rivayet etmiş olduğumuzdur, diğeri ise başka bir rivayettir” demektedir.²³¹ Müellifimiz burada hem ravinin kim olduğunu orta yere koymakta, hemde ravinin kaç tane rivayetinin mevcut olduğunu bildirmektedir.

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: مَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَرَضًا، فَقَالَ: " أَتَدْرُونَ أَيَّ سُورَةٍ أَنْزَلْتُ عَلَيَّ؟ الْكَوْثَرُ: نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ، وَعَدَنِيهِ رَبِّي، تَرُدُّهُ أُمَّتِي، فَيَخْتَلِجُ الرَّجُلُ دُونِي فَأَقُولُ: يَا رَبِّ إِنَّهُ مِنْ أُمَّتِي، فَيَقُولُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدَثَ بَعْدَكَ "

قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: هَؤُلَاءِ عِنْدَنَا أَهْلُ الرِّدَّةِ الَّذِينَ حَارَبُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَاسْلَمُوا، ثُمَّ ارْتَدُّوا

Ali b. Harb → Yahya b. Yemân → Süfyân b. Saîd’ → Muhtar b. Fulful
→ Enes b. Mâlik’in şöyle dediğini anlattı:

İbn Ebû Dâvud senette ki raviler hakkında: “Bildiğimize göre senette ki raviler, Hz. Peygamber’le savaştan ridde ehlidirler. Nitekim onlar Müslüman olup daha sonra irtidat etmişlerdir” demektedir.²³² Müellifimiz yapmış olduğu bu açıklama ile senette bulunan ravilerin hepsinin sahip olduğu ortak bir özelliği zikretmekle ravilerin hepsinin durumunu orta yere koymaktadır.

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، وَسَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، قَالَا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: ثنا عَبَادُ بْنُ شَيْبَةَ الْحَبْطِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَنَسِ الْقُطَيْبِيِّ، - وَلَيْسَ بِابْنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - عَنْ أَنَسِ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ، إِذْ رَأَيْنَاهُ ضَحَكَ، حَتَّى بَدَتْ ثَنَابَاهُ، فَقَالَ عُمَرُ: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

²³¹ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 23.

²³² İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 58.

بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي؟ قَالَ: " رَجُلَانِ جَثِيَا بَيْنَ يَدَيِ رَبِّ الْعِزَّةِ عَزَّ وَجَلَّ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا: خُذْ لِي بِمِظْلَمَتِي مِنْ أَحِي. قَالَ اللَّهُ: أَعْطِ أَخَاكَ مِظْلَمَتَهُ. قَالَ: يَا رَبِّ، لَمْ يَبْقَ مِنْ حَسَنَاتِي شَيْءٌ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِلطَّالِبِ: كَيْفَ تَصْنَعُ بِأَخِيكَ، وَلَمْ يَبْقَ مِنْ حَسَنَاتِهِ شَيْءٌ؟ قَالَ: يَا رَبِّ، فَيَحْمِلُ مِنْ أَوْزَارِي " فَفَاضَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِالْبُكَاءِ، ثُمَّ قَالَ: " إِنَّ ذَاكَ لَيَوْمٌ عَظِيمٌ يَحْتَاجُ فِيهِ النَّاسُ إِلَى أَنْ يُحْمَلَ عَنْهُمْ مِنْ أَوْزَارِهِمْ، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلطَّالِبِ: ارْفَعْ بَصْرَكَ، فَانظُرْ فِي الْجِنَانِ، فَيَرْفَعُ رَأْسَهُ، فَقَالَ: أَرَى مَدَائِنَ مِنْ فَضَّةٍ، وَقُصُورًا مِنْ ذَهَبٍ مُكَلَّلَةً بِاللُّؤْلُؤِ، لِأَيِّ نَبِيٍّ هَذَا؟ لِأَيِّ صِدِّيقٍ هَذَا؟ لِأَيِّ شَهِيدٍ هَذَا؟ قَالَ جَلَّ وَعَزَّ: هَذَا لِمَنْ أَعْطَانِي الثَّمَنَ. قَالَ: يَا رَبِّ، وَمَنْ يَمْتَلِكُ ثَمَنَ هَذَا؟ قَالَ: أَنْتَ تَمْلِكُهُ. قَالَ: بِمِ؟ قَالَ: بِعَفْوِكَ عَنْ أَحِيكَ. قَالَ: يَا رَبِّ، فَقَدْ عَفَوْتُ عَنْهُ، فَيَقُولُ: خُذْ بِيَدِ أَحِيكَ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ " قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يُصْلِحُ بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

Muhammed b. Sabbâh ve Sa'dân b. Nasr → Abdullah b. Bekr → Abbâd b. Şeybe el-Habtî → Saîd b. Enes el-Kat'î (İbn Enes b. Malik değil) → Enes'ten rivayetle şunu anlattı:²³³

Müellifimiz senette bulunan "Saîd b. Enes el-Kat'î" adlı ravinin, başka bir ravi ile karıştırılmaması için "İbn Enes b. Malik değil" ifadesini kullanmıştır.

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ دَاوُدَ الْقَطَّانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ نَصْرِ بْنِ عَاصِمِ اللَّيْثِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ فَطِيمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ قَالَ: قَالَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «إِنَّ فِي الْقُرْآنِ لِحَنًا وَسُتَيْمُهُ الْعَرَبُ بِاللَّسْتِيهَا»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ فَطِيمَةَ أَحَدُ كُتَّابِ الْمَصَاحِفِ

Abdullah → İshak b. İbrâhîm → Ebû Dâvud → İmrân b. Dâvud el-Kattân, Katade → Nasr b. Âsım el-Leysî → Abdullah b. Futayme → Yahyâ b. Ya'mur → Osmân b. Affân (r.a) dedi ki:

²³³ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 49.

İbn Ebû Dâvud, "Senette ki Abdullah b. Futayme, Kur'an Mushaflarını yazan kâtiplerden birisidir" demektedir.²³⁴ Müellifimiz senette ki Abdullah b. Futayme adlı ravinin bir başka ravi ile isim benzerliğinden dolayı karışmaması için, onun yapmış olduğu mesleğini ifade etmekle muhtemel bir karışıklılığı ortadan kaldırmıştır.

2.6. İbn Ebû Dâvud'un Sened Tenkidi Yapması

İbn Ebû Dâvud yapmış olduğu rivayetlerde çok olmasa da rivayetin sened kısmına yönelik tenkidlerde bulunmuş ve rivayette ki raviler hakkında kendi görüşünü dile getirmiştir.

Konu ile alakalı bir örnek:

حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، قَالَ: ثنا مَرْوَانُ، قَالَ: ثنا الرَّبِيعُ بْنُ سَعْدِ الْجُعْفِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَابِطٍ، قَالَ: ثنا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، - أَرَاهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: " أَنْ نَفَرًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ خَرَجُوا يَمْشُونَ فِي الْأَرْضِ، وَيُفَكِّرُونَ فِيهَا حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى مَقْبَرَةٍ، فَسَأَلُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُخْرِجَ إِلَيْهِمْ مَيِّتًا مِنْ أَهْلِهَا، فَيَسْأَلُونَهُ عَنِ الْمَوْتِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ رَجُلٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ أَنْثَرُ السُّجُودِ، فَقَالَ: أَيُّ قَوْمٍ ، مَاذَا أَرَدْتُمْ؟ فَقَالُوا: دَعَوْنَا اللَّهَ أَنْ يُخْرِجَ إِلَيْنَا مَيِّتًا نَسْأَلُهُ عَنِ الْمَوْتِ، كَيْفَ هُوَ؟ قَالَ: قَدْ رَكِبْتُمْ مِنِّي أَمْرًا عَظِيمًا، لَقَدْ وَجَدْتُ طَعْمَ الْمَوْتِ مِائَةَ عَامٍ، فَدَعَوْتُمْ اللَّهَ وَقَدْ سَكَنَ عَيْي، فَادْعُوا اللَّهَ أَنْ يُعِيدَنِي كَمَا كُنْتُ. قَالَ: فَادْعُوا اللَّهَ، فَأَعَادَهُ كَمَا كَانَ "

قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: لَمْ أَفْهَمْ مِنْ أَيُّوبَ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Eyyüb b. Muhammed el-Vezzân → Mervân → Rebi' b. Sa'd el-Cu'fi → Abdurrahman b. Sâbit → Câbir b. Abdullah (İbn Ebû Dâvud, Sahabe ravisinden hemen sonra أَرَاهُ ifadesini kullanmıştır) → Hz. Peygamber (a.s.m)'den rivayetle şöyle anlattı: İsrâil oğullarından bazı insanlar dışarı çıkıp geziyorlardı. Yeryüzünde tefekkür ede ede bir kabristana geldiler ve Allah'tan kabristan ehlinden bir ölüyü kendilerine çıkarmaları hususunda dua ettiler. Allah dualarını

²³⁴ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 229-230.

kabul etti, alnında secde izi olan bir adam kabirden çıktı ve İsrâil oğullarına: “Ey topluluk, ne istiyorsunuz?” diye soru sordu. Onlar da “Biz ölümü kendisinden sormak için Allah’tan bize kabristandan bir ölü çıkarmasını istedik. Ölümün keyfiyeti nasıldır?” Dediler. Kabirden çıkan adam: “Siz bana çok ağır bir yük yüklediniz (yani bana cevabı zor olan bir soru sordunuz), ben ölümün tadını yüz sene tattım. Siz Allah’tan benim yeryüzüne çıkarılmamı istediniz ve buna binaen o tat şu anda son bulmuştur. Allah’a dua edinde beni eski bulunduğum vaziyete geri göndersin” dedi. Bunun üzerine İsrâil oğullarından olan o adamlar tekrar Allah’a dua ettiler ve adam geldiği yere geri döndü.

İbn Ebû Dâvud: “Ben senette ki râvilerden Eyyüb b. Muhammed el-Vezzân’ın Hz. Peygamber’den hadis rivayet etmesinden bir şey anlamadım” demektedir.²³⁵

Müellifimize ait *el-Ba’s* adlı eserin tahkik ve tahririni yapan Şeyh el-Huveynî es-Selefi bu hadis ile alakalı şu bilgileri kaydetmektedir: “Bu hadis senedi itibariyle zayıftır.” Nitekim bu hadisin zayıf olduğuna müellifimiz de senette kullandığı (اُرَاهُ) ifadesi ile hadisin senedinden şüpheli olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda Şeyh el-Huveynî es-Selefi, müellifimizin kullanmış olduğu, “Ben rivayette ki Eyyüb b. Muhammed el-Vezzân’ın Hz. Peygamber’den hadis rivayet etmesinden bir şey anlamadım” ifadesi için de şöyle demektedir: “İbn Ebû Dâvud’un bu ifadeyi kullanmasının hikmetine gelince: O, hocası Eyyüb b. Muhammed el-Vezzân’dan bu rivayeti mevkuf olarak almıştır, merfu olarak almamıştır” demektedir.²³⁶

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ،

عَنْ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقْرَأُهَا (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى)

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: " أَخْطَأَ أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ فِي قَوْلِهِ: عَمْرُو بْنُ حَزْمٍ، إِنَّمَا هُوَ عَمِيرُ بْنُ يَرِيمٍ، مَكَانَ

²³⁵ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba’s*, s. 16.

²³⁶ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba’s*, s. 17-18.

Abdullah → Ahmed b. İsmâ → Ebû Bekr b. Hanefî → Süfyân → Ebû İshak → Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini anlattı: Ben İbn Abbâs'ın ayeti şöyle okuduğunu kendisinden işittim: فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

İbn Ebû Dâvud senetle alakalı: “Ebû Bekr el-Hanefî, rivayette Amr b. Hazm demekle hata yapmıştır. Çünkü o Amr b. Hazm değil, Umeyr b. Yerîme'dir” demektedir.²³⁷

Konu ile alakalı bir başka örnek ise şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنِ قَتَادَةَ، عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ اتَّقَى اللَّهَ دَخَلَ الْجَنَّةَ، يَنْعَمُ فِيهَا، وَلَا يَبْئَسُ، وَبِحَيَا فِيهَا فَلَا يَمُوتُ، وَلَا تَبْلَى ثِيَابُهُ، وَلَا يَفْتَى شَبَابُهُ»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ لَمْ يَرَوْ عَنْهُ غَيْرَ قَتَادَةَ

Ahmed b. Hafs anlattı ve dedi ki: Bana babam anlattı ve dedi ki: Bana İbrâhîm, Haccâc'dan, o da Katade'den, o da Ubeydullah b. Amr'dan, o da Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini anlattı:

İbn Ebû Dâvud: “Senette ki Ubeydullah b. Amr, Basra'lı hocalardan birisidir. Ondan Katade'nin dışında kimse rivayette bulunmamıştır”²³⁸ demek suretiyle rivayet ilimlerindeki derin vukufuna işeret etmektedir.

2.6.1. Senette ki Zayıf Ravilere Dikkat Çekmesi

İbn Ebû Dâvud, bazen senette geçen zayıf ravilere dikkat çekmekte ve onlarla alakalı kaanitini dile getirmektedir.

Konu ile alakalı bir örnek:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُهَاجِرِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ

²³⁷ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 353-354.

²³⁸ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 80-82.

بُنْ جَعْفَرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ إِيَّاسِ بْنِ صَخْرٍ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ الْعَدَوِيِّ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ جَمَّازٍ، " أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ، يُخَالِفُونَ الْإِثْنَيْ عَشَرَ حَرْفًا الَّتِي هِيَ مَكْتُوبَةٌ فِي مُصْحَفِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، فَيَقْرَءُونَ بَعْضَهَا بِزِيَادَةٍ وَبَعْضَهَا بِنُقْصَانٍ؟ فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ: (وَأَوْصَى بِهَا) يَزِيدُونَ فِي { وَصَى } [البقرة: 132] أَلْفًا، وَفِي آلِ عِمْرَانَ: (سَارِعُوا إِلَيَّ) يَطْرَحُونَ الْوَاوَ مِنْ { وَسَارِعُوا } [آل عمران: 133] ، وَفِي الْمَائِدَةِ (يَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا) يَقْرَءُونَهَا بِغَيْرِ وَاوٍ، وَفِي الْمَائِدَةِ أَيْضًا (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدِدْ بِدَالِنٍ عَلَى التَّضْعِيفِ، وَفِي سُورَةِ بَرَاءَةَ (الَّذِينَ اتَّخَذُوا) لَيْسَ فِي الدِّينِ وَاوٌ، وَفِي الْكَهْفِ (خَيْرًا مِنْهُمَا) عَلَى مَعْنَى الْجَنَّتَيْنِ، وَفِي الشُّعْرَاءِ (فَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ) يَقْرَءُونَهَا بِالْفَاءِ، وَفِي حَمِ الْمُؤْمِنِ (وَأَنْ يَطْهَرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادِ) يَطْرَحُونَ الْأَلْفَ مِنْ وَاوٍ، وَفِي حَمِ الشُّورَى (مُصِيبَةٌ بِمَا كَسَبَتْ) يُلْفُونَ الْفَاءَ مِنْ { فِيمَا } [الشورى: 30] ، وَفِي حَمِ الزُّخْرَفِ { مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ } [الزخرف: 71] يَزِيدُونَ فِيهَا هَاءً، وَفِي سُورَةِ الْحَدِيدِ (فَإِنَّ اللَّهَ الْعَظِيمَ الْحَمِيدَ) لَا يَجْعَلُونَ فِيهَا هُوَ، وَفِي الشَّمْسِ وَضَحَاهَا (فَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا) يَقْرَءُونَ مَكَانَ الْوَاوِ فَاءً "

[قَالَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ: فَقَالَ خَالِدُ بْنُ أَبِي إِيَّاسٍ: هُوَ فِي الْحَدِيثِ ضَعِيفٌ، وَفِي الْقِرَاءَةِ لَهُ مَوْضِعٌ]

Abdullah → Ahmed b. İbrâhîm b. Muhâcir → Süleymân b. Dâvud → İsmâîl b. Ca'fer → Hâlid b. İyâs b. Sahr b. Ebî Cehm el-Adevî ve Süleymân b. Müslim b. Cemmâz'dan şunu anlattı:

İbn Ebû Dâvud: "Hâlid b. Ebî İyâs veya İbn İlyâs olarak bilinen ravi, hadiste zayıf ravilerden olup, kıraat ilminde ise belli bir yere sahiptir" demektedir.²³⁹ Müellifimiz yaptığı açıklamada ravinin zayıf olarak kabul edildiğini ifade etmektedir.²⁴⁰

2.6.2. Senetteki İleti Beyan Etmesi

Hadis münekkidlerine göre, hadis tenkidinde maharet gerektiren en önemli

²³⁹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 260-261.

²⁴⁰ Rivayette geçen ve İbn Ebû Dâvud'un hadis ilminde zayıf olarak nitelendirdiği Hâlid b. İyâs b. Sahr b. Ebî Cehm el-Adevî hakkında İbn Hacer şöyle demektedir: "Metrukü'l-Hadis." (İbn Hacer, *Takrib*, s. 187) İbn Hacer'in kullandığı ifade Metruk ravi anlamında kullanılmaktadır. Metruk olan ravi İbn Hacer *Takrib*'teki tertibine göre onuncu sıradadır. Böyle bir ravinin rivayet etmiş olduğu hadis hiçbir şekilde alınmaz. Bu sebeplerden dolayı müellifimiz bu raviyi zayıf olarak kabul etmektedir. İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 260-261.

hususlardan birisi de illetleri tespit etmektir. Bu husus, sened ve metin tenkidi yönünden ciddi bir maharet gerektirmektedir. Bu sahanın önde gelenlerinden birisinin de İbn Ebû Dâvud olduğu kanaatindeyiz. Onun illetleri tespitindeki maharetini ve bazı uygulamalarını misalleriyle birlikte inceleyelim.

Konu ile alakalı bir örnek:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَادَانَ، قَالَ: ثنا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ شَاتَيْنِ تَنْتَطِحَانِ قَالَ: فَقَالَ لِي: «يَا أَبَا ذَرٍّ، تَدْرِي فِيْمَ تَنْتَطِحَانِ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: «لَكِنَّ اللَّهَ يَدْرِي، وَسَيَقْضِي بَيْنَهُمَا»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: أَخْطَأَ فِيهِ أَبُو دَاوُدَ، وَالصَّوَابُ: شِمْرُ بْنُ عَطِيَّةَ، عَنْ شَيْخٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ.

قَالَ: ابْنُ أَبِي دَاوُدَ: لَمْ نَكْتُبْهُ عَنْ غَيْرِ إِسْحَاقَ

Bize İshâk b. İbrâhîm b. Şâzân anlattı ve dedi ki: Bize Ebû Dâvud et-Tayâlisî anlattı ve dedi ki: Bize Şu'be anlattı ve dedi ki: Bana Süleymân el-A'meş, İbrâhîm et-Teymî'den, o da babasından, o da Ebî Zer'den şöyle haber verdi... İbn Ebû Dâvud dedi ki: “Ebû Dâvud et-Tayâlisî bu isnadında hata yapmıştır. İsnadın doğrusu şöyle olmalıdır: Şimr b. Atıyye → Bir Şeyh → Ebu Zer → Hz. Peygamber (a.s.m). Nitekim biz bu hadisi İshak'tan başka herhangi bir kimseden yazmadık.”²⁴¹

İbn Ebu Dâvud, bu değerlendirmesinde önce ravinin yaptığı isnad hatasını zikretmekte sonra da isnadın doğrusunu beyan etmektedir.

2.7. Hadis Metnine Yönelik Değerlendirmeler Yapması

İbn Ebû Dâvud yapmış olduğu rivayetlerin sadece senedini değerlendirmekle kalmamış, hadislerin metin kısmına yönelik çalışmalar da yapmıştır. Burada müellifimizin hadis metinlerine dair yapmış olduğu bir kısım

²⁴¹ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 54.

değerlendirmeleri kaydedeceğiz.

Konu ile alakalı bir örnek:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُخَرَّمِيُّ، ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنِ ابْنِ دَارَةَ، مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِشَفَاعَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ: فَمَالَ النَّاسُ عَلَيْهِ، فَقَالُوا: هِيَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ: يَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِكُلِّ مُسْلِمٍ يُؤْمِنُ بِكَ، لَا يُشْرِكُ بِكَ شَيْئًا»

قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: قَوْلُهُ: يَقُولُ: يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

Muhammed b. Abdilleh el-Muharrimî → Ravh b. Übâde → Cüreyc → Alâ' b. Abdirrahmân b. Ya'kûb → İbn Dâre (ki bu şahıs Hz. Osmân b. Affân'ın azatlı kölesidir) → Ebû Hureyre (r.a) : “Kıyamet günü Hz. Muhammed'in (a.s.m) şefaatinin en iyi ben biliyorum” dedi. Râvi diyor ki: Ebu Hureyre'nin bu ifadesi üzerine insanlar ona doğru meyletteler ve haydi hemen onu sözle Allah sana rahmetiyle muamele buyursun, dediler. Ebu Hureyre dedi ki: O şöyle der: “Allahım sana iman etmiş ve sana herhangi bir şeyi şirk koşmayan bütün Müslümanları mağfiret eyle!”

Bu rivayeti kaydettikten sonra İbn Ebû Dâvud demiştir ki: “Rivayeteki يَقُولُ (o şöyle der) ifadesiyle Hz. Peygamber'i (a.s.m) kastetmektedir.”²⁴²

Müellifimiz, bu açıklama ile hadisin metninin Hz. Peygamber'e ait olduğunu ifade eder.

Konu ile alakalı bir başka misal:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيُّ، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَدُوٍّ، قَالَ: قُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ: لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنَ الْمَصَاحِفِ، فَقَالَ: «أَشْتَرِ الْمُدَادَ وَالْوَرَقَ وَاسْتَعِنَ [بِعْنِي مَنْ يَكْتُبُ لَكَ]»

Bize Abdullah anlattı ve dedi ki: Bize Muhammed b. İsmâîl el-Ahmesî, Veki', Muhill'den şu haberi nakleder: Ben İbrâhîm'e, insanların Mushaf

²⁴² İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 70.

bulundurmaları gerekir (ne dersin?) diye sordum. Dedi ki: Kalem ve yaprak satın al ve yardım iste -yani sana yazacak birisinden yardım al-²⁴³

Hadis metninde geçen *اسْتَعْنُ* kelimesi ilk bakışta anlaşılması zor olan bir kelime olduğu için İbn Ebû Dâvud, kısa bir ifade ile bu kelimeyi açıklığa kavuşturmuştur. Müellifimiz bu kelimeyi *لَكَ مَنْ يَكْتُبُ لَكَ* yani “sana yazacak birisinden yardım iste” şeklinde açıklığa kavuşturmuştur.

2.7.1. Hadisteki Garip Lafızları Açıklaması

İbn Ebû Dâvud, rivayette geçen ve anlaşılması zor olan garip kelimeleri bazen açıklar. Bununla ilgili bazı örnekler şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ بْنِ بَحْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ: حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ: أَحْبَبْتُ عُبَيْدُ بْنُ السَّبَّاقِ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ حَدَّثَهُ قَالَ: " أُرْسِلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ مَقْتَلِ أَهْلِ الْيَمَامَةِ وَكَانَ عِنْدَهُ عُمَرُ فَقَالَ: إِنَّ هَذَا أَتَانِي فَقَالَ: إِنَّ الْقَتْلَ قَدْ اسْتَحَرَّ بِالْقُرَّاءِ، وَإِنِّي أَحْسَى أَنْ يَسْتَحِرَّ الْقَتْلُ بِالْقُرَّاءِ فِي سَائِرِ الْمَوَاطِنِ فَيَذْهَبَ الْقُرْآنُ، وَقَدْ رَأَيْتُ أَنْ تَجْمَعُوهُ فَقُلْتُ لِعُمَرَ: كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ عُمَرُ: هُوَ وَاللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ يَزَلْ يُرَاجِعُنِي فِي ذَلِكَ حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِلَّذِي شَرَحَ اللَّهُ لَهُ صَدْرَهُ وَرَأَيْتُ فِيهِ الَّذِي رَأَى فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّكَ شَابٌّ أَوْ رَجُلٌ عَاقِلٌ، وَقَدْ كُنْتَ تَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَتَّهَمُكَ فَارْتَبْتَهُ. قَالَ: فَوَاللَّهِ لَوْ كَلَّفُونِي نَقْلَ جَبَلٍ مِنَ الْجِبَالِ مَا كَانَ بِأَثْقَلِ عَلَيَّ مِنْهُ، فَقُلْتُ لَهُمَا: كَيْفَ تَفْعَلَانِ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ: هُوَ وَاللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ يَزَلْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ يُرَاجِعَانِي فِي ذَلِكَ حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِلَّذِي شَرَحَ لَهُ صَدْرَهُمَا وَرَأَيْتُ فِيهِ الَّذِي رَأَيْتُ فَتَبِعْتُ الْقُرْآنَ أَنْسَخَهُ مِنَ الصُّحُفِ وَالْعُسْبِ وَاللِّخَافِ. [قَالَ أَبُو بَكْرٍ: اللِّخْفُ: الْحِجَارَةُ الرَّقَاقُ] ، وَصُدُورِ الرِّجَالِ حَتَّى فَقَدْتُ آيَةَ كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرؤها: {لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ} [التوبة: 128] فَالْتَمَسْتُهَا فَوَجَدْتُهَا مَعَ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ فَأَتَيْتُهَا فِي سُورَتِهَا " [قَالَ أَبُو دَاوُدَ: اللِّخْفُ: الْحِجَارَةُ الرَّقَاقُ]

²⁴³ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s.590

Abdullah → Amr b. Ali b. Bahr → Ebû Dâvud → İbrâhîm b. Sa'd → Zührî → Ubeydullah b. Sebâk → Hz. Zeyd b. Sâbit'in ona şöyle dediğini anlattı: “Hz. Ebû Bekr (r.a) yanında Hz. Ömer bulunur bir vaziyette Yemâme savaşında öldürülenlerin haberini bana getirdi. Hz. Ebû Bekr şöyle dedi: Bu (yani Hz. Ömer) bana geldi. Ve dedi ki: Savaş kurrâların vefatına sebep oldu. Ben savaş neticesinde başka bölgelerde bulunan kurrâların öldürülüp, Kur'an'ın tamamen kaybolmasından çok korkuyorum. Ben senin Kur'an'ı cem' etmen (bir araya getirmen) gerektiğini düşünüyorum. Hz. Ebû Bekr: Bu esnada ben Ömer'e şöyle dedim: Hz. Peygamber'in (a.s.m) yapmadığı bir şeyi sen nasıl yaparsın? Hz. Ömer: “Vallahi bu en doğru olanıdır” dedi. Hz. Ebû Bekr: “Allah onun kalbinde bulunan manayı benim kalbime de açıncaya kadar, Hz. Ömer bu meseleyi bana tekrar etmeye devam etti. Neticesinde ben de aynen onun gibi düşünmeye başladım” dedi. Zeyd b. Sâbit şöyle demektedir: Hz. Ebû Bekr bana: “Gerçekten sen akıllı bir gençsin (veya adamsın) ve sen Hz. Peygamberin (a.s.m) vahiy kâtibi idin. Bu konuda seni ittiham edecek değiliz, sen yazmaya devam et” dedi. Zeyd b. Sâbit, “Vallahi dağlardan bir dağı bir yerden başka bir yere taşımak, benden istenen bu vazifeden daha kolaydı” dedi. Zeyd b. Sâbit şöyle demektedir: “Ben Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekr'e, siz nasıl Hz. Peygamberin yapmadığı bir şeyi yapmaya çalışıyorsunuz? Dedim.” Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer: “Bu bizim yaptığımız vallahi hayırlıdır” dediler. Her ikisi Allah'ın onların kalplerinde açmış olduğu manayı benim de kalbimde açması için defalarca bu konuda bana müracaat ettiler. Neticede ben de onların kabul etmiş olduğunu kabul ettim ve çoğaltmak üzere sahifelerdeki, hurma dalları üzerindeki, taşlar üzerindeki –Ebû Bekr (İbn Ebû Dâvud) dedi ki: اللِّخْفُ oyulabilen yumuşak taş demektir- ve insanların ezberindeki Kur'an ayetlerini araştırmaya koyuldum. Araştırma esnasında Hz. Peygamber'in (a.s.m) okuduğu ve benim de ondan işittiğim Tevbe Suresi 128. Ayeti {لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ} kaybettim. Daha sonra bu ayeti Huzeyme b. Sâbit'in yanında buldum ve Kur'an'da konulması gereken yerine koydum.”²⁴⁴

Müellifimiz, hadiste geçen اللِّخْفُ kelimesini الْحِجَارَةُ الرِّقَاقُ yumuşak taş

²⁴⁴ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 158.

(işlenmeye ve yontulmaya uygun taş) diye açıklamıştır. اللَّخْفُ kelimesi lügatte; mermer, pürüzsüz taş gibi anlamlara gelir.

Konu ile alakalı bir başka misal:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّهْرِيُّ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ سَعِيدٍ بْنِ الْحَمْسِ، قَالَ: ثنا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: " يُؤْتَى بِالْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُقَالُ: أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ سَمْعًا وَبَصَرًا وَمَالًا وَوَلَدًا وَسَخَّرْتُ لَكَ الْأَنْثَامَ وَالْحَرْثَ، وَتَرَكْتُكَ تَرَأْسُ وَتَرْبَعٌ؟ أَفَكُنْتَ تَظُنُّ أَنَّكَ مُلَاقِي يَوْمَكَ هَذَا؟ فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ: الْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسَيْتَنِي "

قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: لَمْ يَزَوْهَ عَنِ الْأَعْمَشِ إِلَّا مَالِكُ بْنُ سَعِيدٍ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «تَرْبَعٌ»: تَأْخُذُ بِالْمَرْبَاعِ، وَالْمَرْبَاعُ كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا أَغَارُوا فَغَنِمُوا غَنِيمَةً أَعْطَوْا سَيِّدَهُمْ رُبْعَ مَا غَنِمُوا، يُصَيِّفُ بِهِ الضَّيْفَ، وَيَقُومُ بِهِ عَنِ نَوَائِبِ الْحَيِّ، فَهَذَا الْمَرْبَاعُ

Abdullah b. Muhammed ez-Zührî →Mâlik b. Suayr b. El-Hımsî →A'meş →Ebî Sâlih →Ebû Hureyre →Ebû Saîd el-Hudrî →Hz. Peygamber (a.s.m) şöyle dedi: “Kıyamet günü bir kul getirilir ve ona: “Sana kulak, göz, mal ve evlat vermedim mi? Sana hayvan ve arazi musahhar etmedim mi? Sana insanlara öncülük etme nimetini ve bunun neticesinde gelen ganimetlerin dörtte birini nasip etmedim mi? Şu anda kavuşmuş olduğun bu güne ulaşacağını hiç düşünmedin mi?” denilir. Kul ise: “hayır” diye cevap verir. Allah şöyle buyurur: “Senin beni unuttuğun gibi bugün de ben seni unutacağım.”

Ebû Bekr İbn Ebû Dâvud demiştir ki: “Bu hadisi A'meş'den, Mâlik b. Suayr dışında kimse rivayet etmemiştir. Hadiste geçen تَرْبَع kelimesi, ganimete sahip olma anlamındadır. مَرْبَاع kelimesi ise Cahiliye halkının bir yere saldırıp ganimet elde ettiğinde bu ganimetin dörtte birini efendilerine verirlerdi. O da bununla misafirleri ağırlanır ve hayattakilerin ihtiyaçlarına harcardı. İşte مَرْبَاع

budur.”²⁴⁵

2.7.2. Hadisle Alakalı Fıkhi Görüş Belirtmesi

İbn Ebû Dâvud, bazen hadiste geçen konuyla ilgili fıkhi görüş beyan eder. Bununla ilgili bir örnek şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ،
عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الرَّبِيعِ قَالَ: "كَانَتْ فِي قِرَاءَةِ أَبِي بْنِ كَعْبٍ (فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مُتَّابِعَاتٍ فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ)

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ: «لَا نَرَى أَنْ نَقْرَأَ الْقُرْآنَ إِلَّا لِمُصْحَفِ عُثْمَانَ الَّذِي اجْتَمَعَ عَلَيْهِ
أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنْ قَرَأَ إِنْسَانٌ بِخِلَافِهِ فِي الصَّلَاةِ أَمَرْتُهُ بِالْإِعَادَةِ»

Abdullah → Muhammed b. Eyyub → Ahmed b. Abdurrahman → Abdullah
b. Ebû Ca'fer → babasından → Rebi' yoluyla gelen rivayette o şöyle demiştir:
“Übey b. Ka'b'ın kıraatinde (فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مُتَّابِعَاتٍ فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ) yemin keffareti için
peş peşe üç gün oruç tutmak vardır” ifadesi geçmektedir.

Bu rivayeti kaydettikten sonra İbn Ebû Dâvud şunları söyler: “Biz, Resulullah'ın ashabının üzerinde icma etmiş olduğu Mushaf-ı Osman dışında bir kıraati uygun görmeyiz. Bir insan namazda bu Mushaf dışında kıraat okursa ben ona namazını iade etmesini emrederim.”²⁴⁶

Müellifimiz, burada kıraat konusundaki icmayı ve kendisinin de bu görüşte olduğunu beyan etmektedir.

2.8. İbn Ebû Dâvud'un Kullanmış olduğu Rivayet Lafızları

İbn Ebû Dâvud, hadisleri rivâyet ederken farklı tahammül sîgaları kullanmıştır. Hadislerin bir hocadan öğrenilip başkalarına öğretilmesine tahammül ve edâ veya kısaca tahammül'l-ilm denir.²⁴⁷ Alınan bir hadisi başkasına naklederken, alınış şekline uygun olarak kullanılan kalıp ifadelerle edâ sîgaları

²⁴⁵ İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's*, s. 52-54

²⁴⁶ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 292.

²⁴⁷ Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Usulü*, 22. Baskı, İstanbul, İfaf Yay., 2010, s. 51.

denir.²⁴⁸

Hadis usulünde sekiz çeşit tahammül ve eda yolları vardır. Bunlar: Sema', Kıraat, İcâzet, Münavele, Kitabet (Mükâtebe), İ'lam, Vasiyyet ve Vicâde'dir. Hadisin dindeki yerini, önemini idrak etmiş Müslümanlar, onun hangi yolla öğrenilmiş olduğunu tesbitine fevkalade ehemmiyet atfetmiş ve öğrenim yollarını ayrı ayrı teknik terimlerle ifade etmişlerdir.²⁴⁹

İbn Ebû Dâvud, hadisleri genellikle hocalarından semâ ve kıraat yoluyla almıştır. Kaydettiği hadislerde de rivayet sîgalarını dikkatli bir şekilde kullanmak suretiyle belirtmiştir.

1- Sema': Hocanın, ezberinden veya yazılı bir metinden okuyarak rivâyette bulunması; öğrencinin, bizzat hocadan duyarak bu rivâyeti almasına sema' dedir. Hoca ile yüz yüze gelmek ve bizzat hocadan duymak söz konusu olduğu için sema' tahammül yollarının en muteberi kabul edilmiştir.²⁵⁰

Bu rivâyet şeklinde şu sîgalar kullanılmaktadır: (سمعت) veya (حدثني), (سمعا) veya (حدثنا). Hadisi bir kişi dinlemişse (سمعت) ve (حدثني) kullanılır. Başkasıyla beraber dinlemişse (سمعا) ve (حدثنا) kullanılır. İbn Ebû Dâvud yapmış olduğu rivayetlerde en çok Sema' yoluna işaret eden sigaları kullanmıştır.

Konu ile alakalı misaller şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي الْخَضِيبِ قَالَا: قَالَ وَكَيْفَ: «كَانَ سُفْيَانُ يَكْرَهُ أَنْ يَمَسَّ الْمُصْحَفَ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ»

Bize Abdullah anlattı ve dedi ki: Bize Hârûn b. İshâk ve Ali b. Muhammed b. Ebi'l-Hasîb anlattı...²⁵¹

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا أَبِي، عَنْ جَابِرِ بْنِ غَانِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ عَامِرٍ، قَالَ:

²⁴⁸ Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s. 59.

²⁴⁹ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usulü*, s. 51.

²⁵⁰ İ. Lütfi Çakan, *Hadis Usulü*, s. 51.

²⁵¹ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 2, s. 239.

سَمِعْتُ مَعْدِي كَرِبَ بْنَ كَلَالٍ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ يُحَدِّثُ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ، فَقَالَ: " إِنَّ جِرْبَالَ أَتَانِي، وَإِنَّ رَبِّي خَيْرٌ بَيْنَ خَصَلَتَيْنِ: بَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نَصْفُ أُمَّتِي الْجَنَّةَ، وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ لِأُمَّتِي، فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ "

Bize Amr b. Osmân anlattı ve dedi ki: Bize babam, Câbir b. Gânim'in şöyle dediğini anlattı: Ben Süleymân b. Âmir'den şöyle dediğini işittim: Ben Ma'dikerib b. Külâb'ın Cuma günü minberin üstünde Avf b. Mâlik'ten şunu rivayet ettiğini işittim.²⁵²

2- Kıraat (Ale's-Şeyh): Hocanın huzurunda talebe ezberinden veya elindeki kitaptan hadis okur. Hoca da ezberinden veya elindeki bir nüshadan takip ederek dinler. Gerektiğinde düzeltme yapar. Bu yolla öğrenci, o hadisleri hocadan almış olur. Bu usûle Kıraat (Ale's-Şeyh) denir.²⁵³

Bu rivâyet şeklinde şu sîgalar kullanılmaktadır:

Talebe bizzat okumuş ise (قرأت على فلان) "Filanın huzurunda okudum", kendisi hazır iken başkası okumuş ise (قرأ عليه و أنا أسمع) "Filanın huzurunda okunurken ben de dinliyordum", (حدثنا) (اخبرنا قراءة و انا اسمع), (حدثنا قراءة و انا اسمع)... gibi edâ sîgaları kullanılmaktadır.²⁵⁴

Konu ile alakalı bir örnek:

أَخْبَرَنَا الشَّيْخُ الْإِمَامُ الْعَدْلُ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ الْمَسْلَمَةِ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ فَأُقْرِئُ بِهِ، قَالَ أَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْبِرَّازُ الْمَعْرُوفُ بِالْأَدَمِيِّ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ...»

Bize Şeyh İmâm Âdil Ebû Ca'fer Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Mesleme haber verdi ki ona kıraat yoluyla okudum ve ondan

²⁵² İbn Ebû Dâvud, *el-Ba's ve'n-nuşûr el-hayâtu ba'de'l-mevt*, s. 66.

²⁵³ İ. Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü*, s. 53.

²⁵⁴ Ahmed Nâim, *Hadis usûlü ve istılahları*, Haz. Hasan Karayığit, 1. Baskı, İstanbul, Düşün Yayıncılık, 2010, s. 403.

hadisi işiterek ikrar ettirdim. O dedi ki: Bize Ebû Amr b. Osmân b. Muhammed b. Kâsım el-Bezzâr –ki o el-Âdemî diye bilinir- ona kıraat yoluyla okudum ve ondan hadisi işittim...

Bu rivayette hadis tahammül yollarından kıraate işaret eden قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ ifadesini kullandığı görülmektedir.

2.9. Rical Kitaplarında Kendisi Hakkında Yapılan Cerh ve Ta'dil Değerlendirmeleri

İbn Ebû Dâvud hakkında onun şahsına ve eserlerine yönelik övgü ifade eden değerlendirmeler kullanıldığı gibi tenkit ifadeleri de kullanılmıştır. Zira kişilerin birçok ilimde otorite olmaları ve bazı üstün meziyetlere sahip bulunmaları, onların hata yapmayacakları anlamına gelmez. Nitekim âlimlerin de gözünden kaçan ve yaptıkları bazı hata ve yanlışları olabilir. Bu itibarla birçoklarının tenkit edildiği gibi İbn Ebû Dâvud da kimi âlimler tarafından tenkit edilmiştir. Tabii ki bazen yapılan tenkitler aradaki husumetten de kaynaklanabilir. Biz burada müellifimiz hakkında yapılan cerh ve ta'dil değerlendirmelerini inceleyeceğiz.

Babasının onun hakkında “Oğlum Abdullah yalancıdır” dediğine dair nakil ve görüşlerin tahlili

İbn Adıyy (ö.365/968), İbn Ebû Dâvud'u tanıttığı yerde onunla ilgili cerh ve ta'dil ifadelerine genişçe yer verir ve şunları kaydeder:

“Eğer ben kitabımın girişinde hakkında cerh bulunan ravileri zikretmeyi şart koşmamış olsaydım İbn Ebû Dâvud'u eserimde zikretmeyecektim.” ... Ali b. Muhammed ed-Dâhirî yoluyla Ahmed b. Muhammed b. Amr b. İsâ'dan o da Ali b. Hüseyin b. Cüneyd'den şöyle dediğini nakleder: “Ben Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin şöyle dediğini işittim: Bu benim oğlum Abdullah, yalancıdır.” Bundan dolayıdır ki İbn Sa'd şöyle demiştir: “İbn Ebû Dâvud hakkında babasının söylemiş olduğu bu söz, bizim için yeterlidir.” İbn Adıy dedi ki: Bana Mûsâ b. Kâsım b. Mûsâ b. Hasan b. Mûsâ el-Eşyeb, Ebû Bekr'den, o da İbrâhîm el-

İsfahânî'den şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr İbn Ebû Dâvud, yalancıdır.”²⁵⁵

İbn Adiyy, yukarıdaki ifadeleri kaydettikten sonra, müellifimizin terceme-i halinde bu tenkitleri kabul etmeyerek şöyle demektedir: “Bu ifadeler, İbn Ebû Dâvud aleyhinde babası ve İbrâhîm el- İsfahânî arasında geçen bir konuşmadır. Hâlbuki İbn Ebû Dâvud, ilmin talibi ve araştırmacı olarak meşhur olmuş, babası ile birçok beldelere ilim için yolculuklar yapmıştır. Aynı zamanda o, muhaddisler tarafından makbul sayılmış, hadis ilminde de temayüz etmiştir. Bunca faziletlerine rağmen babasının yapmış olduğu bu tenkidin nasıl kabul göreceğini bilemiyorum.”²⁵⁶

Hafız Zehebî, İbn Adiyy'nin İbn Ebû Dâvud hakkındaki ifade ve rivayetlerini kaydettikten sonra şöyle demiştir: “İbn Sa'd'ın söylediği cerh ifadesi, kabul edilecek bir şey olmadığı gibi, İbn Ebû Dâvud'un İbn Sa'd hakkında yaptığı cerh ifadeleri de makbul değildir. Aynı şekilde İbn Cerîr'in İbn Ebû Dâvud hakkında söyledikleri de kabul edilemez. Çünkü yukarıda sayılan bu şahsiyetler arasında açık bir husumet bulunmaktadır. Aynı dönemde yaşamış olup yaşları birbirine denk olanların birbirleri hakkında kullandıkları ifadelere temkinli yaklaşım hemen kabul etmemek gerektir. Babasının onun hakkında söylediklerine gelince, babasının oğlu hakkında kullanmış olduğu bu söz eğer sahih ise, benim anladığım kadarıyla İbn Ebû Dâvud'un günlük konuşmasındaki ahvaline binaen söylenmiş olabilir. Yoksa hadis konusunda yalancı olduğuna ihtimal verilemez. Yahut babasının bu ifadesi oğlunun küçük yaşlardaki dönemine aittir.”²⁵⁷

Hafız Zehebî, *Siyer* adlı eserinde bu hususu ayrıca şöyle tahlil eder: “İbn Ebû Dâvud'un babasının söylemiş olduğu bu söz eğer sahih ise, onun günlük konuşma şeklinden kaynaklanıyor olabilir. Babasının bu hükmü onun hadis ilminde kullanmış olduğu ifadelerden kesinlikle kaynaklanmıyordur. Zira o, rivayetlerinde ve hadis ilmindeki vukufuyla muhaddisler katında hüccet olarak kabul edilmektedir. Babasının onun hakkındaki cerh ifadesi, günlük yaşamında idare-i kelimeler yapmak için kullandığı ifadelerinden kaynaklanıyor olabilir. Bir insanın konuşmalarında yalana benzer ifadeler olabilir. Kim onun yalandan uzak

²⁵⁵ İbn Adiyy, Ebû Ahmed İbn Adiyy el-Cürcânî, *el-Kâmil fî duafai'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, 1. Baskı, Beyrut: Kutubu'l-İlmiyye, 1997, cilt 4 s. 435-437.

²⁵⁶ İbn Adiyy, *el-Kâmil fî-duafai'r-ricâl*, cilt 4 s. 437.

²⁵⁷ Zehebî, *Mizân 'l-i'tidâl fî nakdi'r-riâl*, cilt 2, s. 434.

olduğunu iddia ediyorsa, tutarsızlık etmiş olur. Bizler gençliğin tehlikelerinden Allah'a sığınırız. İbn Ebû Dâvud da gençliğinde hata yapmış olabilir. Fakat daha sonra o yaşça olgunlaşmış, doğruluk ve takvaya ulaşmıştır.²⁵⁸

Müellifimizin *Mesâhif* adlı eserinin tahkikini yapan Muhibbuddîn Abdu's-Sübân el-Vâiz, Ebû Dâvud'un, oğlu için kullandığı ifadeyi şöyle değerlendirir: "Eğer babasının oğlu hakkında kullandığı ifadelerin geçtiği haber sahih ise, İbn Ebû Dâvud'un ilim konusunda kendisini daha üstün görmesi ve bazı büyük âlimlere karşı kendisinin onlardan ilim yönüyle üstün olduğunu ifade etmesinden dolayı olabilir. Nitekim İbn Ebû Dâvud ile Ebû Zür'a er-Râzî (ö.264/878) arasında geçen şu olay da İbn Ebû Dâvud'un kendisini üstün gördüğüne delalet etmektedir. Olay şöyledir: Ebû Ahmed el-Hâkim, Ebû Bekr'den (yani İbn Ebû Dâvud'dan) şöyle dediğini nakleder: Ben Ebû Zür'a er-Râzî'ye: "Sen bana İmam Mâlik'e ait garip bir hadisi anlat" dedim. O da bana Abdurrahmân b. Şeybe'den nakletmiş olduğu ve zayıf olan Vehb b. Keysân'ın, Esmâ'dan rivayet etmiş olduğu şu hadisi anlattı: "Başkasının gizli hal ve davranışlarını gözetleme, yoksa senin hal ve davranışların da gözetlenir." Ben ona: "Senin bu hadisi benim şu senedimle rivayet etmen gerekiyor: Ben, Ahmed b. Sâlih'ten, o da Abdurrahmân b. Nâfi'den, o da Mâlik'ten rivayet etmiştir" dedim. Bunun üzerine Ebû Zür'a öfkeleni ve beni babama "Bak oğlun Ebûbekr ne söylüyor?" diyerek şikâyet etti. Babam da "Oğlum Ebûbekr yalancısıdır" dedi.²⁵⁹ Muhtemelen İbn Ebû Dâvud, âlimlere karşı iddialı ifadeleri çok kullanmış ve babası da bu halinden hoşnut olmadığı için "Oğlum (bu davasında) yalancısıdır (haksızdır)" demiş olmalıdır.²⁶⁰

İbn Ebû Dâvud hakkında âlimlerin ifadeleri:

Ebu Ya'la el-Halîlî (ö.446/1055) şöyle demiştir: "Hâfız İbn Ebû Dâvud, yaşadığı dönemde Bağdat'ın imamı idi. Onun büyük âlim olduğunda ittifak vardır. Babası gibi kendisi de hadis ilminde imamdır... Onun hakkında şöyle denilmiştir: Yaşadığımız dönemde üç büyük hadis imamı vardır. Bunlar; Bağdat'ta İbn Ebû

²⁵⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 231.

²⁵⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 231.

²⁶⁰ İbn Ebû Dâvud, *Kitabu'l-Mesâhif*, cilt 1, s. 24.

Dâvud, Nisabur'da İbn Huzeyme ve Rey'de İbn Ebû Hâtim'dir."²⁶¹

İbnu'l-Cevzî (ö.579/1184) şöyle demektedir: "İrâk'ın muhaddisi ve imamının oğludur... Kitaplar telif etmiştir. Geniş bir anlayış ve kavrayışa sahip olup hâfizların büyüklerindedir. Bu anlayış, kavrayış ve ilme olan derin vukufundan dolayı, dönemin hükümet idaresi kendisine ilmi yayması için bir minber tahsis etmiştir. Kendisi ile muasır ve ilimde derin bir vukufiyeti olan birçok âlim vardı, fakat hiç birisi onun gibi ilimde sağlam bir yapıya ulaşamamışlardır."²⁶²

Hâfız Zehebî (ö. 748/1347) şöyle bir bilgiyi kaydetmektedir: " O (İbn Ebû Dâvud) derin bir ilme sahipti, bu sebepten dolayı bazı âlimler onu babasından daha üstün kabul etmişlerdir."²⁶³

Yine *Siyer* adlı eserinin başka bir yerinde şöyle demektedir: İbn Ebû Dâvud; İmâm, Allâme, Hâfız, Bağdât ve Sicistân'ın büyük meşayihinden olup, kendi telif etmiş olduğu birçok kitaba sahiptir.²⁶⁴ ... Bu adam (yani İbn Ebû Dâvud), İslâm âlimlerinin büyüklerinden olup, hâfizların ise en sağlamlarından.²⁶⁵

Tezkiretu'l-huffaz adlı eserinde ise: "Hâfız, Allâme İbn Ebû Dâvud, muhaddislerin komutanlarından (yani en önde olup öncülerindedir), ve telifât sahibidir" demektedir.²⁶⁶

Hafız Zehebî, *Mizân* adlı eserinde İbn Adıyy'den rivayetle şu bilgileri kaydeder:

İbn Adıyy şöyle demektedir: Ben Ebu'l-Kâsım el-Beğâvî'den işittim ki: İbn Ebû Dâvud, konu ile alakalı ciddiyetini öğrenmek maksadıyla bir kâğıt parçası içinde yazılı bir hadisin lafzını gönderiyor. Ebu'l-Kâsım notu okuyunca: "Vallahi, sen benim nazarımda ilimden soyunmuş, ayrılmışsın" dedi. ... Ben abdân'dan işittim dedi ki ben Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin şöyle dediğini işittim: "Başımıza

²⁶¹ Ebu Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l-hadis*, cilt 2, s.610; İbn Ebû Dâvud, *Müsnevu Âişe*, s. 22 (Muhakkikin mukaddimesi).

²⁶² İbnu'l-Cevzî, *el-Muntazam*, cilt 6, s. 218.

²⁶³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* cilt 13, s. 230; a. mlf, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s.769.

²⁶⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* cilt 13, s. 231.

²⁶⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, cilt 13, s. 229.

²⁶⁶ Zehebî, *Tezkiretu'l-huffaz*, cilt 2, s. 767.

açılmış bir imtihan ki Oğlum Abdullah (İbn Ebû Dâvud) kadılığı istemektedir.

“Dârakutnî onun sika olduğunu ifade etmekle beraber, şöyle demektedir: İbn Ebû Dâvud sikadır, ancak hadiste hata yapmaktadır” ... “Hâfız ve Sika (yani güvenilir) olan İbn Ebû Dâvud, telifât sahibidir” ... “Ebû Bekr, Hâfızların büyüklerinden olup, ilimde adeta sembolleşmiş âlimlerdendir” demektedir.

İbn Adiyy → Muhammed b. Dahhâk b. Amr b. Ebû Âsım → Muhammed b. Yahyâ → İbn Ebû Dâvud → Zührî → Peygamberimizin hanımları hakkında bir rivayeti nakletmektedir. Hafız Zehebî şöyle demektedir: Bu rivayet İbn Ebû Dâvud’dan Zührî’ye isnad edilemez zira bu rivayet munkatî’ bir rivayettir. Daha sonra aralarında düşmanlık olanların birbirleri hakkındaki sözleri dikkate alınmaz.

Hafız Zehebi, İbn Ebû Dâvud hakkında şu rivayetleri nakletmektedir:

Ahmed b. Yusuf el-Erzek şöyle demektedir: Ben İbn Ebû Dâvud’un şöyle dediğini iştim: “Benim, Hz. Ali (r.a.)’a buğz ettiğimi söyleyenler hariç herkese hakkım helaldir.”

Muhammed b. Abdullah el-Kattân şöyle demektedir: Ben Muhammed b. Cerîr’in yanındaydım. O esnada bir adam, İbn Ebû Dâvud insanlara Hz. Ali’nin (r.a.) faziletlerini okuyor, dedi. İbn Cerîr dedi ki: “Hâris (koruyucu) adamın yaptığı bir abartmadır.” Zehebî şöyle demektedir: “İbn Ebû Dâvud sert bir mizca sahipti. Nitekim onunla İbn Sa’d ve İbn Cerîr arasında bazı hadisler yaşanmıştır. Biz Allah’tan afiyet diliyoruz.” ... “İbn Ebû Dâvud ve arkadaşları orta yere çıktılar. Onlar İbn Cerîr ve arkadaşlarına nisbeten geniş bir halk kitlesiydi.”

İbn şâhin şöyle demektedir: Vezir Ali b. İsâ, İbn Ebû Dâvud ile İbn Sa’d’ın arasını düzeltmek üzere ikisini bir araya getirdi. Bu esnada Kâdî Ebû Amr da oraya geldi. Vezir Ali b. İsâ, İbn Ebû Dâvud’a şöyle dedi: “Ebû Muhammed b. Sa’d yaşça senden daha büyüktür. Barışmak için sen ona gitseydin ya.” İbn Ebû Dâvud: “Ben bunu yapmam” dedi. Vezir Ali b. İsâ, İbn Ebû Dâvud’a “sen çok gururlu bir hocasın” dedi. İbn Ebû Dâvud ise, “Kibirli, gururlu hoca Hz. Peygamber (a.s.m.) hakkında yalan konuşandır” dedi. Vezir Ali b. İsâ, Hz. Peygamber (a.s.m.) hakkında yalan konuşan kimdir?” dedi. İbn Ebû Dâvud, “işte budur (İbn Sa’d’dır)” dedi. Daha sonra İbn Ebû Dâvud şöyle dedi: “Senin elinle gelen rızık için mi zillet altında kalacağım. Vallahi ben bundan sonra senin elinle

hiçbir şey almayacağım. Eğer senin elinle herhangi bir şey alırsam yüz deve adağım olsun. Bundan sonra Muktedir onun için verilecek ücreti kendi eliyle ölçtüktan sonra hizmetçisi vasıtasıyla ona gönderirdi. Zehebî şöyle demektedir: İbn Ebû Dâvud sert bir mizca sahipti. Nitekim onunla İbn Sa'd ve İbn Cerîr arasında bazı hadisler yaşanmıştır. Biz Allah'tan afiyet diliyoruz.

Ebû Zer →İbn Şâhin →Ebû Meâlî el-Karafî →Ekmel b. Ebu'l-Ezher →Saîd el-Bennâ' →Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî →Ahmed b. Amr el-Verrâk →Abdullah b. Ebû Dâvud →İsâ b. Hammâd →el-Leys →Saîd el-Makberî →Babasından →Ebû Hureyre →Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmaktadır: “Cennette bir ağaç vardır ki, bineğe binmiş birisi ancak yüz senede gölgesinde yürür.” Bu hadisi Müslim ve Nesâî Kuyeybe →Leys tariki ile tahrir etmişlerdir.²⁶⁷

Subkî (ö.756/1356) şöyle demektedir: “Büyük hâfız Ebû Dâvud'un oğlu olan Hâfız İbn Ebû Dâvud, ilimde saygın, kudretli ve otorite olan âlimlerdendir.”²⁶⁸

Muhammed el-Cezerî (ö.833/1429) şöyle demektedir: “Ebû Bekr es-Sicistânî, meşhur bir imam olup *Mesâhif* adlı eserin sahibidir. Sika (güvenilir), büyük muhaddis ve ilmüne itimat edilen bir âlimdir.”²⁶⁹

²⁶⁷ Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, cilt 2, s. 433-435.

²⁶⁸ Subkî, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, cilt 3, s. 307.

²⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*, cilt 1, s. 420.

SONUÇ

Kütüb-i Sitte imamlarından meşhur muhaddis Ebû Dâvud'un oğlu Ebû Bekr Abdullah b. Ebû Dâvud, hicrî III. miladi IX. asırda yaşamış seçkin şahsiyetlerdendir.

İbn Ebû Dâvud, Sicistan'da doğmuş ve Bağdat'ta vefat etmiştir. Babasının himayesinde yetişmiş ve ilk olarak ondan ilim tahsil etmiştir. Henüz 8 yaşlarında iken meşhur muhaddis İshâk b. Râhuye'den de ders almıştır. Erken yaşlarda babasının rehberliğinde diğer meşhur hocalardan da ilim ve hadis tahsil ederek kendisini yetiştirmiştir. Ayrıca değişik beldere ilim yolculukları (rihleler) yapmıştır. Dönemin meşhur âlimlerinden istifade etmiştir.

Daha sonraki dönemde hilafet merkezi Bağdat'a yerleşmiştir. Burada kendisine halkı irşad etmesi için dönemin idarecisi tarafından bir kürsü tayin edilmiştir. O da ilim mahfillerinde uzun yıllar hadis rivayetinde bulunmuş ve pek çok talebe yetiştirmiştir. Ömrünün sonlarına doğru görmesi zayıfladığı halde bile talebe yetiştirmekten vazgeçmemiştir. Hatta yirmi yıl gibi uzun bir süre bunu sürdürmüştür.

O, bir taraftan hadis rivayet edip talebe yetiştirirken diğer taraftan kıymetli eserler telif etmiştir. Onun eserleri, sonraki dönemlere kaynak teşkil etmiştir. İlim ehli bu eserlerden asırlar boyunca istifade etmişlerdir. Bununla birlikte onun eserlerinden az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Günümüze ulaşmayan eserlerin bulunmasını ve ilim dünyasına kazandırılmasını temenni ediyoruz.

Cerh ve ta'dil imamları, ricâl kitaplarında İbn Ebû Dâvud'un sika (güvenilir) ve sağlam bir muhaddis olduğunu ifade ederek onun hıfz ve itkanına övgüde bulunmuşlardır.

İbn Ebû Dâvud, yaşadığı dönem itibariyle bazı rivayetleri itibariyle 4 ravi ile Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır. Bu türden âli isnad sahibi olması, onun hadis rivayetindeki mevkiini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Netice itibariyle diyebiliriz ki, İbn Ebû Dâvud, rivayet ilimlerinde önemli ve kaynak olabilecek türden orijinal eserler telif etmiştir. Bu eserler, asırlar boyunca ilim dünyasına faydalı olmuş ve katkıda bulunmuştur. Özellikle Kur'an'ın ilk dönemden itibaren sonraki dönemlere intikal tarihini orijinal rivayetlerle tahlil ettiği Kitâbu'l-Mesâhif, onun en meşhur eseri olarak kabul edilmiştir. O, rivayet etmiş olduğu hadislerle ve rivayet ilimlerine dair telif ettiği muhtelif eserleriyle asırlar boyunca adından söz edilen ve kendisinden istifade edilen müelliflerdendir. Pek çok âlim ve araştırmacı, onun eserlerinden istifade etmişlerdir.

İlim dünyasına önemli ölçüde katkı sağlayan ve eserleriyle unutulmaz bir miras bırakan İbn Ebû Dâvud'u bir kez daha hayırla yadediyoruz. Yüce Mevla'dan onu ve babasını Cennet-i Firdevs'te mesut ve bahtiyar eylemesini diliyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzâk b. Abdulmuhsîn el-Bedr, *et-Tuhfetu's-seniyyetu şerhu Manzûmetu İbn Ebû Dâvud*, 2. Baskı, b.y., y.y., 2004.
- Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Fedâilu's-Sahabe*, thk. Vasiyullah b. Muhammed Abbâs, 1. Baskı, 2 cilt Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, 1983.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadîs İstilahları Sözlüğü*, 4. Baskı, İstanbul, M.Ü. İFAV Yayınları 2011.
- Babanzâde Ahmet Nâim Bey, *Hadis Usûlü ve İstilahları*, Haz. Hasan Karayığit, 1. Baskı, İstanbul, Düşün Yayıncılık, 2010.
- Bağdatlı İsmail Paşa, İsmail b. Muhammed Emîn b. Emir Selim el-Bâbânî el-Bağdâdî, *Hediyetu'l-Ârifîn*, 2 cilt, Beyrut: Dâru İhyau Turâsu'l-Arabiyye, t.y.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, thk: Ömer Mahmûd Aytânî, 1. Baskı, 4 cilt, Beyrut, Müessesetu'l-Kütüb es-Sekafiyye, 2012.
- Çakan, İsmail Lütfî, *Hadis Usulü*, 22. Baskı, İstanbul, İFAV yayınları, 2010.
- Ebu Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaud, 1. Baskı, 7 cilt, Daru'r-Risâle lil-Alemiyye, 2009.
- Ebû Hâtim er-Râzî, Abdurrahman b. Ebû Hâtim er-Râzî et-Temîmî *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1. Baskı, 9 cilt, Beyrut, Dâru İhyau't-Türâs el-Arabiyye, 1952.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mûsâ b. Mihrân el-İsbahânî, *Târîhu İsbahan ev Ahbâru İsbahân*, thk. Seyyid Kûsrevî Hasen, 1. Baskı, 2 cilt, Beyrut, Dâru'l-Kütüb el-İlmiye 1990.
- Ebu's-Şeyh el-Ensârî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî, *Tabakâtu'l-muhaddisîn*, thk. Abdulğafur Abdulhak Hüseyin el-Belveşî, 2. Baskı, 4 cilt, Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, 1992.

- Ebû Ya'lâ el-Halîlî, Halîl b. Abdullah b. Ahmed b. İbrâhîm b. Halîl el-Kazvînî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l-hadîs*, thk. Muhammed Saîd Ömer İdrîs, 1. Baskı, 3 cilt, Riyâd, Mektebetu'l-İrşâd, 1989.
- Ebu's-Şeyh el-İsbahânî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsbahânî, *Tabakâtu'l-muhaddisîn*, thk. Abdulğafûr Abdulhak Hüseyin el-Belveşî, 2. Baskı, 4 cilt, Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, 1992.
- Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük el-Mu'cem*, İstanbul, Mektep Yayınları, 2010.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdât*, thk. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, 1. Baskı, 16 cilt, Beyrut, Dâru'l-Garb el-İslâmî, 2002.
- İbn Adiyî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adiyî el-Cürcânî, *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, 1. Baskı, 9 cilt, Beyrut, Kutubu'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hebbetullâh, *Târîhu Dimesk*, thk. Amr b. Ğirâmet el-Amravî, 80 cilt, Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Cezerî, Şemsuddîn Ebu'l-Hayr İbnu'l-Cezerî Muhammed b. Mehammed b. Yûsuf, *Ğâyetu'n-nihâyetu fî tabakâti'l-kurrâ'*, 1. Baskı, 3 cilt, Mektebetu İbn Teymiyye, 1933.
- İbn Ebû Dâvud, Abdullah b. Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân, Ebû Bekr b. Ebû Dâvud el-Ezdî es-Sicistânî, *Müsnedu Âişe*, thk. Abdulğafur Abdulhakk el-Hüseyin, 1. Baskı, 1 cilt, Kuveyt, Mektebetu Daru'l-Aksâ, 1985.
- ....., *Kitabu'l-Mesâhif*, thk. Muhibbiddîn Abdüssübhân el-Vâiz, 2. Baskı, 2 cilt, Beyrut: Dâru'l-Beşâiru'l-İslamiyye, 2002.
- ....., *el-Ba's ve'n-nuşûr el-hayâtu ba'de'l-mevt*, thk. Şeyh el-Huveynî es-Selefî, 1. Baskı, Kâhire, Mektebetu Tûrâsu'l-İslamiyye, t.y.

- İbn Ebû Ya'lâ, Ebu'l-Hüseyn b. Ebî Ya'lâ Muhammed b. Muhammed, *Tabakâtu hanâbile*, thk. Muhammed Hâmid el-Fakkî, 2 cilt, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, ty.
- İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdulvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî İzzuddîn, *el-Lübâb fî tehzîbi'l-ensâb*, 3 cilt, Beyrut, Dâru Sâdır, t.y.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed, *et-Tehzîbu't-tehzîb*, 1. Baskı, 12 cilt, Hindistan, Matba'atu Dairetu Ma'arifi'n-Nizâmiyye, 1908.
- ....., *Lisânu'l-mîzan*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, 1. Baskı, 10 cilt, Beyrut, Daru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, 2002.
- ....., *el-İsâbe fî temyîzi's-sahabe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, 1. Baskı, 8 cilt, Beyrut, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiye, 1995.
- ....., *Takrîbu't-tehzîb*, thk. Ebî Eşbel Ahmed Şâğif el-Pakistânî, 1. Baskı, Dâru'l-Âsime, 1996.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *İhtisâru ulumi'l-hadîs*, thk. Salih Muhammed Aviza, Beyrut, 1989, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye.
- İbn Manzûr, Cemâleddîn Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânü'l-Arab*, 1. Baskı, 15 cilt, Beyrut, Dâru's-Sâdır, t.y.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam*, 1. Baskı, 10 cilt, Beyrut, Dâru's-Sâdır, 1939.
- Kâtib Çelebî, Mustafa b. Abdullah el-Kostantinî *Keşfu'z-zünûn*, 6 cilt, Bağdât, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiye, 1941.
- Kettânî, Muhammed b. Cafer, er-*Risâletu'l-mustatrafe*, thk. Muhammed el-Muntasır Muhammed ez-Zemzemî, 4. Baskı, 1 cilt, Beyrut, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, 1986.
- Koçkuzu, Ali Osman, *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi*, Dergâh Yay., t.y.

- Koçyiğit, Talât, *Hadis Tarihi*, 6. Baskı, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2009.
- ....., *Hadis Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., t.y.
- Paksoy, Kadir, *İbn Kesîr'in Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri*, Doktora tezi, 1. Baskı, Şanlıurfa, Elif Matbaası 2009.
- Sezgin, Fuâd, *Tarihu't-türasü'l-arabiyye*, çev. Mahmûd Fehmi Hicâzî, 4 cilt, Riyad, 1991.
- Subkî, el-İmâm Tâcuddîn b. Ali b. Abdulkâfi, *Tabakâtu's-Şâfiyye*, thk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî, 2. Baskı, 10 cilt, Dâru'n-Neşr, 1993.
- ....., *Tabakâtu'l-kübrâ*, thk. Mahmûd Muhammed Tenâhî, 2. Baskı, 10 cilt, y.y. 1993.
- Yâkut el-Hamevî, Şihabuddîn Ebû Abdullah, *Mu'cemu'l-büldân*, 2. Baskı, 7 cilt, Beyrut, Dâru Sâdır, 1995.
- Yeğîn, Abdullah, *İslami, İlmi, Edebi, Felsefi Yeni Lügat*, İstanbul, Hizmet Vakfı Yay., 2007.
- Zehebî, Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Tezkiratu'l-huffâz*, thk. Zekeriya Umeyrât, 1. Baskı, 4 cilt, Beyrut, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1998.
- ....., *Mizân'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, 1. Baskı, 4 cilt, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 1963.
- ....., *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Beşşâr Avvâd, 1. Baskı, 25 cilt, Beyrut, Müessesetü'r-risâle, 1996.
- Zirikli, Hayruddîn Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dimeşkî, *el-A'lâm*, 14. Baskı, 8 cilt, Beyrut, Dâru'l-İlm lil-melâyîn, 2002.